

Underlagsrapport 2024:7

KOMMUNERS FÖRUTSÄTTNINGAR I ARBETET MOT MÄNS VÅLD MOT KVINNOR

Beställd från Håkan Leifman och Camilla Pettersson

Jämställdhetsmyndigheten publicerar flera olika typer av rapporter. Underlagsrapporter från externa forskare eller aktörer som fungerar som ett kunskapsunderlag är en typ av rapport.

Jämställdhetsmyndigheten

Göteborg, april 2024

Underlagsrapport 2024:7

Dnr: ALLM 2023/37

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Annika Karlsson, Analys och Uppföljning

Telefon 031-392 90 00

INNEHÅLL

Förord	5
Sammanfattning	6
Material och metod	6
Resultat	7
Diskussion	10
1. Inledning	12
1.1 Förutsättningar	15
1.2 Forskningsperspektiv	15
2. Genomförande och material	18
2.1. Kvantitativa data	18
2.2 Fördjupningskommunerna	23
3. Resultat – Jämställdhetsmyndighetens enkät	25
3.1 Enskilda indikatorer	25
3.2 Förutsättningar – nivåer och kommunskillnader	32
3.3 Skillnader mellan kommuner och grupper av kommuner	35
3.4 VINR-området jämfört med andra närliggande områden	43
3.5 Betydelsen av att ha specialiserad verksamhet för kunskaps- och metodstöd	46
4. Resultat – fördjupningskommuner	48
4.1 Våldsförebyggande arbetet är prioriterat på lokal nivå	48
4.2 Styrkedjan behöver stärkas	49
4.3. En strategisk funktion för VINR är en viktig resurs i arbetet	51
4.4. Behov av ett förstärkt kunskapsbaserat förebyggande arbetet mot VINR	51
4.5. Det finns bra stöd för det våldsförebyggande arbetet	55
4.6. Att upptäcka våld i nära relation är en angeläget för hela kommunen	55
4.7. Våldsutsatta erbjuds stöd och skydd – stödet till våldsutövare behöver utvecklas	57
5. Diskussion och sammanfattande analyser	60
5.1. Arbetet har förstärkts under de senaste åren	60
5.2 Stora skillnader mellan kommuner i förutsättningar för VINR-arbetet	61
5.3 Strukturella förutsättningar samvarierar med omfattning av olika insatser	61
5.4 Arbetet med VINR tycks inte i särskilt stor utsträckning vara koordinerat med det brottsförebyggande arbetet	62
5.5 Arbetet med att kartläggning, analys och utvärdering behöver förstärkas	62
5.6 Studiens frågeställningar	63

Referenser	66
Bilaga 1. Konstruktion av preventionsindex	71
Bilaga 2. Kommunsvar på de indikatorer som ingår i preventionsindex	76
Bilaga 3. Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät.....	78

FÖRORD

Den här rapporten är ett underlag till Jämställdhetsmyndighetens fördjupade uppföljning av det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Rapportens övergripande syfte är att bidra till mer kunskap om kommunernas förutsättningar att arbeta mot mäns våld mot kvinnor. Underlagsrapporten är skriven av Håkan Leifman, fil.dr. i sociologi och Camilla Pettersson, fil.dr. i folkhälsovetenskap, verksamma vid Karolinska institutet.

Analysen visar att flertalet av Sveriges kommuner har en viss grundstruktur för arbetet mot våld i nära relation, men att det finns tydliga förbättringsområden. De slutsatser som framförs i rapporten är rapportförfattarnas egna och utgör inte Jämställdhetsmyndighetens uppfattning.

Göteborg, april 2024

*Peter Vikström,
Avdelningschef*

SAMMANFATTNING

Kommunerna har en särskilt viktig roll att spela i arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor. Det är bakgrunden till denna studie med det övergripande syftet att få mer kunskap om kommunernas förutsättningar att arbeta mot mäns våld mot kvinnor. På lokal nivå används oftast begreppet våld i nära relationer (förkortat till VINR) både i det förebyggande arbetet och i arbetet med att tillhandahålla stöd och skydd. Därav används främst det begreppet i rapporten. I rapporten används också termen förebyggande (eller preventiva) för arbetet mot VINR, dvs. både det universella förebyggande arbetet och arbetet med att upptäcka våld samt tillhandahålla ett fullgott stöd och skydd (selektiv och indikerad preventionsnivå).

En central fråga är om det finns stora skillnader mellan kommuner i förutsättningar för att arbeta med VINR och om skillnader i befolkningsmängd och socioekonomi mellan kommuner kan förklara en del av dessa skillnader.

De övergripande frågeställningarna är som följer:

- Har kommunerna de strukturella och organisatoriska förutsättningar som krävs för att bedriva ett verkningfullt våldsförebyggande arbete?
- Har kommunerna de strukturella och organisatoriska förutsättningar som krävs för att bedriva ett arbete med att upptäcka våld samt tillhandahålla ett fullgott stöd och skydd?
- Vilka framgångsfaktorer respektive utmaningar finns bland kommunerna i arbetet med våldsförebyggande insatser, kopplat till strukturella förutsättningar?

Därtill tillkommer mer specifika frågeställningar som bland annat rör den enkätundersökning som Jämställdhetsmyndigheten genomfört med Sveriges kommuner under 2023. I bilaga 3 redovisas för olika aspekter av kvaliteten i enkäten och förbättringsförslag i arbetet med att följa upp kommunerna våldsförebyggande arbete över tid.

Material och metod

Studien bygger dels på data från Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät genomförd 2023, dels från samtal (intervjuer) med kommunrepresentanter från 15 kommuner (fördjupningskommuner) genomförda under perioden november 2023 till januari 2024.

Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät

Enkäten, som riktades sig till alla kommuner i Sverige (219 kommuner besvarade enkäten), berörde frågor om exempelvis organisation och styrning (t.ex. styrdokument, mål, samverkan, samordning) insatser (både universella, riktade och mer behandlande) uppföljning och kunskaps- och metodstöd. Uppgifterna samlades in via en webbaserad enkät under våren 2023 och besvarades av personer som på ett eller annat sätt arbetar med VINR, t.ex. chefer på olika nivåer, samordnare, strateg eller utvecklingsledare inom VINR-området eller närliggande områden.

Utgångspunkten i den kvantitativa delen av studien har varit att sammanfatta och jämföra kommuner med hjälp av ett s.k. preventionsindex med inspiration från hur detta tagits fram på andra närliggande områden. Enskilda centrala indikatorer på området redovisas också utifrån vad som lyfts fram i litteraturen som viktiga lokala förutsättningar för ett framgångsrikt lokalt förebyggande arbete.

Analyserna fokuserar på skillnader mellan kommuner och kommungrupper vad gäller förutsättningar för arbetet med VINR. Vissa jämförelser görs med förutsättningarna på närliggande områden, framför allt det brottsförebyggande arbetet ANDT-förebyggande, där liknande undersökningar om strukturer och insatser genomförts.

Fördjupningskommunerna

Det primära underlaget i denna del består av de 15 samtal som genomfördes med kommunrepresentanter från 15 kommuner. Även strategidokument och liknande från dessa kommuner och deras svar på nämnda kommunenkät studerades.

De 15 kommunerna valdes ut genom ett stratifierat slumpmässigt urval (av de 219 kommuner som deltog i enkäten) utifrån tre grupper av kommuntyper baserat på Sveriges kommuner och regioners kommungruppsindelning. I respektive kommungrupp valdes slumpmässigt fem kommuner ut som samtalen sedan genomfördes med.

Kommunen valde själv vem eller vilka som skulle medverka i samtalet vilket innebar att antalet medverkande varierade mellan kommunerna, från en till fem personer. Samtalen genomfördes som tematiska semi-strukturerade intervjuer utifrån en framtagen mall med olika temaområden.

Analyserna genomfördes med hjälp av kvalitativ innehållsanalys och med en induktiv ansats. Detta innebär att analyserna utgått från respondenternas svar och att ingen förutbestämd teori använts vid kategorisering av svaren.

Resultat

Analys av Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät

Analyserna visar att det finns en viss grundstruktur att utgå från i VINR- arbetet i flertalet av Sveriges kommuner. Drygt tre av fyra kommuner har en eller flera tillsvidareanställda funktioner (samordnare) och knappt tre av fyra kommuner bedriver (eller tagit beslut om) formaliserad samverkan på strategisk nivå i dessa frågor. Cirka sju av tio kommuner har ett eller flera styrdokument som täcker två eller fler våldstyper inom VINR, och ungefär lika många har uppsatta mål för VINR i ordinarie styr- och ledningssystem inom åtminstone ett verksamhetsområde.

Det genomförs också våldsförebyggande insatser i kommunerna: 88 % av kommunerna bedriver universella insatser inom minst ett verksamhetsområde och det är vanligast

förekommande inom socialtjänsten (77 % av kommunerna). Av fritextsvaren att döma rör sig dock en del av de universellt våldsförebyggande insatserna snarare om riktade eller mer behandlande insatser. Dessutom är det betydligt vanligare att kommunernas styrdokument inkluderar arbetet med våldsutsatta och våldsutövare än det mer universellt förebyggande. Av alla kommuner med styrdokument på området inkluderas arbetet med våldsutsatta och våldsutövare i 86 % respektive 83 % av kommunerna, att jämförs med ca 62 % för det universella och 55 % för det selektiva förebyggande arbetet.

Även om det finns en viss grundstruktur för arbetet visar analysernas på tydliga förbättringsområden. I ca tre av tio kommuner saknas det helt uppsatta mål för arbetet i ordinarie styr- och ledningssystem och i ytterligare drygt en av fyra finns detta endast inom enstaka verksamhetsområden. Vidare uppger åtta av tio kommuner att någon tillsvidareanställd funktion för samordning antingen inte finns alls (23 %) eller endast som en del av en tjänst (58 %).

VINR-arbetet tycks inte heller i någon större utsträckning vara integrerat i det övriga brottsförebyggande arbetet. Analyser av samband mellan förutsättningar på det brottsförebyggande området och på VINR-området visar att sambanden överlag är ganska svaga.

Ett genomgående resultat är att det föreligger betydande skillnaderna i det VINR-förebyggande arbetet mellan kommuner. Vissa kommuner uppvisar svaga strukturella förutsättningar och genomför mycket lite av olika insatser på området medan det för andra är precis tvärtom. Det går inte uttala sig om skillnaderna i VINR-problemets omfattning kan förklara en del av denna skillnad men sannolikt inte. En faktor som dock förklarar en del av skillnaderna är kommunernas befolkningsstorlek. Större kommuner uppvisar högre preventionsnivåer än övriga kommuner.

Analys av samtal med de 15 fördjupningskommunerna

Av samtalen framkommer att det förebyggande arbetet mot våld i nära relation är prioriterat i de flesta kommunerna. Som också framkom i enkätdata finns det mål- och styrdokument för arbetet men samtidigt många utmaningar med att få styrkedjan att fungera. En framgångsfaktor tycks vara att ha en samordnande funktion för frågorna med en central placering i kommunen. Det tycks underlätta den tvärssektoriella samordningen och ger större möjlighet att få tillgång till kommunens alla förvaltningar och verksamheter. Brister i styrkedjan riskerar leda till att enskilda chefers och medarbetares motivation och engagemang blir avgörande för hur arbetet fungerar. Det kan i förlängningen resultera i att de förebyggande insatserna når ut ojämnt till kommunens invånare eller att vissa målgrupper inte nås alls.

Det förebyggande arbetet mot våld i nära relation samordnas ofta med andra närliggande sakområden, såsom det trygghetsfrämjande arbete, brottsförebyggande arbete och folkhälsoarbete. Den nya brottsförebyggande lagen har haft betydelse för arbetet med VINR i vissa av kommunerna, medan det i andra kommuner verkar drivas i två separata spår. Det gäller inte minst i arbetet med kartläggning och lägesbilder där det finns stora skillnader mellan kommunerna. I några av kommunerna, men inte i alla, inkluderas VINR i de brottsförebyggande lägesbilderna. Det finns ett generellt behov av att utveckla arbetet med kartläggning och analys inom VINR.

Det har enligt samtalen att döma skett en förbättring av kunskapsnivån i kommunerna kring VINR samtidigt som det fortfarande finns ett behov av att kompetensutveckla och

höja kunskapen bland chefer och medarbetare. Högst kunskapsnivå bedöms socialförvaltningens individ- och familjeomsorg ha.

Det finns få universella våldsförebyggande insatser och metoder implementerade i kommunerna, vilket stärker bilden om att en del insatser som i enkäten rapporterats som universella snarare rör insatser på selektiv och indikativ nivå. De universella förebyggande insatser som finns är framför allt riktade till barn och unga och även om kommunerna sällan använder sig av begreppet genusförändrande ansatser finns ofta komponenter med kring normer, värderingar och som utmanar könsstereotypa roller. Kommunerna arbetar också med information och kampanjer kring VINR. Det är ovanligt att insatserna utvärderas.

Arbetet med att upptäcka våld i nära relation har utvecklats de senaste åren, men mycket arbete kvarstår. Kommunerna bedömer att mörkertalet är stort, särskilt i vissa målgrupper såsom personer över 65 år och personer med funktionsnedsättning. Det finns också ett behov av att upptäcka fler typer av våld, exempelvis prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Kommunerna jobbar kontinuerligt med att utbilda medarbetare i att våga fråga om våld och hur de kan hjälpa människor att söka stöd och skydd.

Kommunerna bedömer att de kan erbjuda ett gott stöd och skydd till våldsutsatta, men har också behov av att kunna erbjuda fler typer av insatser. Det kan vara svårt, särskilt i de mindre kommunerna, att kunna erbjuda specifika insatser till olika målgrupper och våldstyper. Kommunerna har dock ofta stöd från andra externa parter, såsom länsstyrelserna eller olika typer av resurscentrum för våld och hedersrelaterat våld och förtryck. En utmaning som återkommer i samtalen är att motivera våldsutsatta att ta emot stöd och skydd. Det finns en rädsla bland allmänheten och ibland också bland vissa medarbetare inom exempelvis förskola och skola att ta kontakt med socialtjänsten. Samverkan mellan olika verksamheter är central för att öka kunskapen om de insatser som socialtjänsten kan erbjuda och för att motivera människor att ta emot stöd och skydd.

Det finns ett behov av att öka kunskapen om våldsutövare och fler behandlingsinsatser efterfrågas.

Syntes av analys av båda datakällorna

- **Arbetet har förstärkts under de senaste åren.** Data från fördjupningskommunerna pekar i riktning mot att det skett positiva förändringar under senare år. Frågan är högre prioriterad och kunskapsnivån har höjts, även om det fortfarande finns stora behov av ytterligare kompetensutveckling. Det finns en grundstruktur i många kommuner och insatser inom olika preventionsnivåer (men kanske främst selektiva och indikerade) och verksamhetsområden.
- **Stora skillnader i förutsättningar mellan kommuner.** En positiv utveckling till trots pekar båda datakällorna i tydlig riktning mot betydande skillnader mellan kommuner i uppbyggd, struktur och insatser. Till viss del kan detta förklaras av skillnader i kommunstorlek sett till antal invånare. Stora kommuner uppvisar bättre förutsättningar än mindre kommuner.
- **Strukturella förutsättningar och insatser hänger ihop.** Kommuner som i samtal och i enkätdata uppvisar mer utvecklade strukturella förutsättningar rapporterar också i större utsträckning insatser inom de olika preventionsnivåerna. Kommuner med en starkare organisation och styrning

uppvisar också ett mer utvecklat kunskaps- och metodstöd. En viktig strukturell förutsättning är att ha en samordnande funktion för frågorna med en central placering i kommunen.

- **Arbetet med VINR tycks inte i särskilt stor utsträckning vara koordinerat med det brottsförebyggande arbetet.** Att det ”traditionella” brottsförebyggande arbetet (och trygghetsarbetet) är högre prioriterat i kommuner överlag än arbetet med VINR framkommer i båda analyser av kvantitativa data och i samtalen med fördjupningskommunerna. Dessutom uppvisar de två områdena en blygsam eller måttlig koordinering och integrering dem emellan. Det brottsförebyggande arbetet styrs ofta från personer som är placerade under kommunledningen (eller motsvarande) medan VINR-arbetet oftare koordineras från personer placerade under socialtjänsten.
- **Kartläggningar, analys och utvärderingar är ovanliga och svåra att genomföra.** Relativt få kommuner uppger att man genomfört kartläggningar, analyser av data och utvärderingar. I samtalen framkommer ett generellt behov av att utveckla arbetet vidare eftersom detta upplevs som svårt med bristande resurser och bristfälliga data. I dessa avseenden är skillnaderna med brottsförebyggande arbetet påtagliga där ett lägesbilsarbete pågår i många kommuner med en mängd olika data.

Diskussion

Den bild som framkommer i studien är att VINR har fått ökat prioritet under senare år är positivt och beror sannolikt på att frågan fått ökad aktualitet, mer resurser och starkare nationell styrning genom bl.a. ny lagstiftning. Det är således möjligt att det arbete som bedrivits i frågan i Sverige, och som också kommit kommuner till del, har gett vissa positiva avtryck.

Samtidigt med denna utveckling finns det en betydande risk att resurserna kommer vissa kommuner till del mer än andra. Kommuner som exempelvis inte har en strategisk resurs för arbetet har sämre förutsättningar att gå in i samverkan med andra och söka bidrag för att utveckla sitt arbete.

Alldeles oavsett så är skillnaderna mellan befolkningsmässigt stora och små kommuner problematiska. Skillnaderna kan möjligen till viss del bero på skillnader i tillgängliga resurser. Men det finns dessutom betydande skillnader mellan kommuner med ungefär samma befolkning (och samma socioekonomiska förutsättningar) som antagligen beror också på att kommuner prioriterar VINR-arbetet olika mycket.

Oavsett orsaker till skillnaderna har myndigheter som Jämställdhetsmyndigheten och Brå, och inte minst Länsstyrelserna som en viktig samordnade regional aktör i arbetet mot mäns våld mot kvinnor, viktiga roller att fylla i att sträva efter en utjämning av skillnaderna, både i strukturella förutsättningar och i omfattningen av olika insatser. Det bör dock nämnas i sammanhanget att de mindre kommunerna har vissa fördelar gentemot större kommuner, exempelvis när det gäller intern samverkan då det finns en närhet mellan olika delar i kommunen.

Studiens två frågeställningar om kommunerna har de strukturella och organisatoriska förutsättningar som krävs för att bedriva ett (1) verkningfullt arbete med att förebygga och upptäcka våld samt (2) tillhandahålla ett fullgott stöd och skydd låter sig inte enkelt besvaras.

Det finns inget enkelt svar på studiens övergripande frågeställning om kommunerna har de strukturella och organisatoriska förutsättningar som krävs för att bedriva ett verkningsfullt arbete med att förebyggande och upptäcka våld. Möjligen indikerar poängen på preventionsindex att ca 20–25 % av kommunerna har kommit så långt i sitt arbete att de har de nödvändigaste förutsättningarna på plats inom ramen för ordinarie verksamhet. Det betyder å andra sidan att övriga kommuner inte kommit så långt i sitt utvecklingsarbete. Tillsammans med de kvalitativa resultaten är bedömningen att mycket arbete kvarstår för att kommunerna ska ha ett långsiktigt, strukturerat och kunskapsbaserat förebyggande arbete mot våld i nära relation.

När det gäller den andra övergripande frågeställningen som handlar om kommunernas förutsättningar att tillhandahålla ett fullgott stöd och skydd är bedömningen från fördjupningskommunerna att det fungerar väl. Samtidigt som fler insatser och ”verktyg i verktygslådan” efterfrågas, både vad gäller insatser riktade till olika våldstyper och olika typer av insatser. Idag erbjuds framför allt samtalsstöd till våldsutsatta. Det finns ett stort behov av att utveckla kunskapen och stödet till våldsutövare.

Det verkar skett en positiv utveckling när det gäller att fråga om våldsutsatthet inom olika delar av den kommunala organisationen, främst inom olika delar inom socialnämndens ansvarsområden. En viktig aspekt som lyfts fram och som behöver beaktas är hur kommunen resursätter socialtjänstens individ- och familjeomsorg i takt med att fler våldsutsatta uppmärksammas.

Den tredje frågeställningen rör vilka framgångsfaktorer respektive utmaningar som finns bland kommunerna i arbetet med våldsförebyggande insatser, kopplat till strukturella förutsättningar. Viktig framgångsfaktor i arbetet är att frågan är prioriterad, att det finns mål- och styrdokument för arbete och att det finns en samordnande resurs för arbetet som kan bidra till en ”hela-kommunen-ansats” i arbetet. Den tvärssektoriella samordningen underlättas när cheferna prioriterar frågan och ger förutsättningar för medarbetare att samverka. Återkommande i samtalen är också vikten av goda relationer mellan olika delar av organisationen och mellan individer. Framför allt de mindre kommunerna lyfter fram detta som en viktig framgångsfaktor och en styrka att avstånden är små i organisationen, både fysiskt och relationellt. En annan framgångsfaktor är att kommunerna upplever att de har ett gott stöd i det förebyggande arbetet från såväl statliga myndigheter som regionala aktörer och andra organisationer.

Fördjupningskommunerna lyfter fram flera utmaningar i såväl det förebyggande arbetet som i arbetet med att erbjuda ett fullgott stöd och skydd. En återkommande utmaning är bristande resurser för arbetet och att resurserna inte motsvarar behoven. En annan är att implementera våldsförebyggande program och metoder i de kommunala verksamheterna, dels för att det finns få metoder med vetenskapligt stöd, dels för att motivationen i delar av verksamheten är låg. Trots att kunskapsnivån bedöms ha höjts i kommunerna finns fortfarande utmaningar med att nå ut med kunskap i hela organisationen och att få medarbetare att våga fråga om våld. En annan utmaning är att motivera våldsutsatta och våldsutövare att ta emot stöd och hjälp. Rädslan för socialtjänsten är en ständig utmaning som dessutom blivit värre av desinformationskampanjer som drivits.

1. INLEDNING

Regeringen har som mål att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor uttrycker specifikt behovet av förbättrad kunskaps- och metodutveckling för att kunna stoppa våldet. Strategin betonar särskilt vikten av förebyggande insatser och att verka för en förflyttning från ett reaktivt till ett proaktivt förhållnings sätt (SOU 2015:55 alt. Skr. 2016/17:10). Att arbeta för de mänskliga rättigheterna och främja frihet från våld och hot är också en del av den svenska folkhälsopolitiken (Folkhälsomyndigheten, 2022). Att arbeta för att förebygga våld i nära relation är också en del i arbetet med att uppnå de globala målen för hållbar utveckling. I agendan återfinns delmål som berör mäns våld mot kvinnor och våld mot barn, inte minst mål fem som handlar om handlar om att uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt (FN:s globala mål för hållbar utveckling).

Kommunerna har en särskilt viktig roll att spela i arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor, som vi hädanefter benämner *våld i nära relationer* (förkortat till VINR)¹. Det är på lokal nivå som en stor del av det förebyggande arbetet sker och kommunernas socialnämnd har, enligt Socialtjänstlagen (Lag 2001:453), till uppgifter att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver. I socialtjänstlagen framgår också att socialnämnden har till uppgift att verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende.

Staten kan via lagstiftning, statsbidrag, tillsyn och olika stödinsatser försöka stärka det lokala arbetet men hur arbetet ska utformas bestäms till stora delar av kommunerna själva, även om det ser olika ut inom olika områden. Den nya lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete (Lag 2023:96), som trädde i kraft den 1 juli 2023 och som innebär ett utökat kommunalt ansvar att arbeta brottsförebyggande, stärker möjligen den statliga styrningen med vissa grundkrav av vad som måste göras. Men det står inget om hur det ska göras, i vilken omfattning arbetet ska bedrivas och exempelvis om våld i nära relation ska ingå i detta arbete eller ej.

Under de senaste åren har dessutom det lokala brottsförebyggande arbetet fått ökad uppmärksamhet, inte minst genom Brottsförebyggande rådet (Brå) och det lokala stöd som ges och de kartläggningar som myndigheten genomfört årligen sedan 2017. Dessa kartläggningar har dock inte haft något större fokus på just VINR, trots att den typen av

---

¹ Vi utgår från samma definition av våld i nära relation (VINR) som Forte (2022) och är i enlighet med Europarådets Istanbulkonvention. Definitionen, som är specifikt framtagen för mäns våld mot kvinnor, är *handlingar som innefattar fysiskt, psykiskt, sexuellt eller ekonomiskt våld och som utförs mot en nuvarande eller tidigare partner*.

våld är minst lika allvarligt och kriminaliserat som övrigt våld, t.ex. det som sker utomhus.

Mycket av kommunernas arbete med att förebygga och bekämpa VINR är, enligt Jämställdhetsmyndigheten (2023a), inriktat på att ge stöd och skydd till våldsutsatta. Men eftersom kommunens ansvar och uppgifter sträcker sig över många olika verksamheter finns stora möjligheter för kommunerna att också arbeta mer förebyggande.

Frågan är om kommunerna nyttjar denna möjlighet att verka inom flera olika verksamhetsområden. Att kommunerna till stor del själva bestämmer hur arbetet mot VINR ska utformas kan också föra med sig att arbetet tar sig olika uttryck mellan kommuner.

Det finns därför goda skäl att få ökad kunskap om hur arbetet mot VINR faktiskt ser ut i Sveriges kommuner och utifrån detta utveckla arbetet vidare. Dessutom kan ett starkt arbete mot VINR möjligen också leda till ett större fokus på våldets orsaker (och mindre på dess konsekvenser) vilket sett i ett förebyggande perspektiv måste ses som en klok investering.

Denna studie fokuserar på kommunernas *förutsättningar* att bedriva ett systematiskt arbete inom området VINR – både när det gäller strukturer och olika insatser². Kunskapen om det lokala VINR-arbetet är idag högst begränsat. Men den kartläggning av kommunernas arbete med VINR, som Jämställdhetsmyndigheten genomförde under våren 2023, ger oss ny värdefull kunskap på området. Myndigheten har redovisat en del resultat från dessa data i korthet både för riket som helhet, för de olika länen och för kommunerna (Jämställdhetsmyndigheten, 2023a-c). Men långt ifrån all den data som samlats in har analyserats och redovisats.

I denna studie fördjupar vi analyserna av dessa data. Därtill har vi genom samtal med 15 slumpmässigt utvalda kommuner (fördjupningskommuner) fördjupad vår kunskap om det lokala VINR-arbetet. Även mål- och strategidokument från dessa kommuner har studerats. Sammantaget innebär detta att vi kan få en bra överblick av kommunernas förutsättningar att bedriva ett systematiskt arbete med VINR och vilka framgångsfaktorer och utmaningar som finns i arbetet.

Arbetet mot VINR kan, som för många andra områden, kategoriseras i tre olika preventionsnivåer. Den första nivån är insatser på universell nivå, dvs. insatser till breda grupper i befolkningen, till avgränsade geografiska områden eller till en viss åldersgrupp, oavsett erfarenhet av våld eller riskförhållanden. Den andra nivån är selektiva insatser, dvs. insatser till dem som bedöms ha en förhöjd risk för att utsättas för eller utöva våld. Den tredje nivån är indikerade insatser, dvs. insatser till dem som redan har erfarenhet av våld, antingen som våldsutsatt eller våldsutövare (se t.ex. Jämställdhetsmyndigheten, 2019). I praktiken kan det dock vara svårt att skilja mellan preventionsnivåerna och olika yrkesgrupper olika individer kan ha olika föreställningar om var förebyggande arbete innebär. I rapporten framöver kommer vi därför att benämna alla tre nivåer som prevention (eller förebyggande).

Hur vanligt förekommande VINR är i befolkningen är svårt att uttala sig om men att det i varierande grad förekommer i alla kommuner torde vara en självklarhet. En viktig

---

² Med förutsättningar avses därför i studien både strukturer för arbetet (organisation, styrning, kompetensutveckling) och insatser mot VINR.

målsättning måste därför vara att alla kommuner i Sverige ska ha väl utvecklat arbete mot VINR som inbegriper både goda strukturella förutsättningar för ett långsiktigt arbete och tillgängliga insatser inom olika preventionsnivåer.

En övergripande fråga i denna studie är om så verkligen är fallet och, inte minst, om det föreligger stora skillnader mellan kommunerna. Vidare är det oklart hur vanligt det är att arbetet mot VINR är en integrerad del av det övriga lokala brottsförebyggande arbetet eller om det i stället oftast drivs som en egen fråga. Detta är också en viktig fråga för denna studie.

Mer specifikt är syftet med denna studie att beskriva vilka förutsättningar och utmaningar som idag finns för kommuner i att bedriva ett kunskapsbaserat och effektivt arbete för att förebygga och ge skydd och stöd för våldsutsatta (inom mäns våld mot kvinnor). Studien är i huvudsak deskriptiv med fokus på att synliggöra förutsättningar och utmaningar på detta område.

Uppdraget består av sex olika frågeställningar där de tre första handlar om just förutsättningar och de tre sista rör mer specifika frågor:

- (1) Har kommunerna de strukturella och organisatoriska förutsättningar som krävs för att bedriva ett verkningsfullt våldsförebyggande arbete?
- (2) Har kommunerna de strukturella och organisatoriska förutsättningar som krävs för att bedriva ett arbete med att upptäcka våld samt tillhandahålla ett fullgott stöd och skydd.
- (3) Vilka framgångsfaktorer respektive utmaningar finns bland kommunerna i arbetet med våldsförebyggande insatser, kopplat till strukturella förutsättningar?
- (4) Kan frågor ur Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät användas som indikatorer för uppföljning av kommunernas våldsförebyggande arbete på lokal, regional och nationell nivå?
- (5) I vilken mån jobbar kommunerna kunskapsbaserat och systematiskt utifrån den våldsförebyggande process som förordas i stödmaterialet ”Inget att vänta på”?
- (6) Vilken betydelse har kommunernas specialiserade verksamhet för kunskaps- och metodstöd för förmågan att ge en bredd av yrkesgrupper stöd och erbjuda ett djupare stöd?

Frågeställning 4 om Jämställdhetsmyndigheten kommunenkät redovisas i bilaga 1, övriga i de två delrapporterna och i det för båda rapporterna gemensamma avslutande kapitlet.

I de följande avsnitten i detta kapitel redogörs kortfattat för varför förutsättningar är viktiga studera följt av en kortare genomgång av relevanta forskningsperspektiv på området. Därefter följer i kapitel 2 en närmare redogörelse för genomförandet av studien (material och metod). I de därpå följande kapitlen (3–4) redogör vi för resultaten av våra analyser av de olika data som använts. Rapporten avslutas med kapitel 5 där vi dels för

en vidare diskussion om de mest centrala resultaten, dels mer specifikt försöker besvara uppdragets olika frågeställningar.

1.1 Förutsättningar

En central inledande fråga är varför det är viktigt att studera och förstå förutsättningarna, inte minst de strukturella. Räcker det inte med att ha fokus på konkreta insatser som når ut till kommuninvånarna och inte ödsla tid att försöka kartlägga strukturer såsom organisation och styrning?

Det enkla svaret är att om ett lokalt förebyggande arbete ska kunna vara effektivt måste det också finnas en infrastruktur som kan inkorporera och koordinera olika insatser över tid. De strukturella förutsättningarna kan ses som ett viktigt medel för att underlätta genomförandet av olika förebyggande insatser (se också avsnitt 1.2).

När det gäller det ANDT-förebyggande arbetet som bedrivits i Sverige under de senaste ca två decennierna med att stötta och utveckla det lokala arbetet tyder också en del data på att arbetet gett positiva resultat. Åtminstone visar två studier att kommuner som uppvisat högre nivåer av olika insatser och med mer utvecklat policyarbete, samverkan och mer resurser, haft en mer gynnsam utveckling än övriga när det gäller olika alkoholskador (Nilsson, 2019, 2020). Ytterligare studier på området visar på tydliga samband mellan kommunernas strukturella förutsättningar och omfattning av olika ANDT-förebyggande insatser (Nilsson, m.fl., 2015; Leifman, 2023).

Även när det gäller det lokala brottsförebyggande arbetet visar en studie från Brå på starka samband mellan personella (strukturella) förutsättningar och ett mer kunskapsbaserat lokalt brottsförebyggande arbete (Brottsförebyggande rådet, 2023a).

1.2 Forskningsperspektiv

De perspektiv, eller forskningsdiscipliner, som tas upp nedan har alla på olika sätt bäring på strukturella och organisatoriska förutsättningar och visar därmed på stora likheter. De är inte avgränsande till arbetet med våldsprevention utan relevanta för många andra områden, som folkhälsoområdet i stort och det förebyggande arbetet mot brott, ANDT och mot psykisk ohälsa.

Ett viktigt perspektiv i detta sammanhang är vad som ibland kallas ”hälsa i alla politikområden” (*”Health in All Policy approach” (HiAP)*) se t.ex. SOU 2016:55). För kommunerna kan man tala om ett ”hela-kommunen-perspektiv”. Angreppssättet lägger stort fokus på att stärka de lokala förutsättningarna för det breda tvärsektorieella folkhälsoarbetet utifrån hälsans olika bestämningsfaktorer. HiAP innebär i korthet att styrningen av hälsa och välbefinnande görs till en prioriterad fråga för alla eller flertalet sektorer (politikområden) även utanför den mer direkta hälsos sektorn. Inom det förebyggande arbetet mot våld i nära relation finns också hela-kommunen-ansatsen och handlar då om att arbetet blir effektivare om insatserna riktas mot flera våldstyper, på flera nivåer i livsmiljön och olika riskfaktorer (Jämställdhetsmyndigheten, 2019). Även inom det ANDTS-förebyggande arbetet finns forskning som visat vinsterna med att utgå från hela samhällets kapacitet när preventionssystem ska utvecklas och genomföras. Störst sannolikhet att lyckas i preventionsarbetet har insatser som kombinerar flera komponenter och hanterar flera risk- och skyddsfaktorer, exempelvis insatser som riktas till individen, jämnåriga, familjen, skolan och samhället i stort (Folkhälsomyndigheten,

2023a). I en sådan ansats har alla, eller flertalet, förvaltningar i en kommun en viktig roll att spela.

Ett annat relevant forskningsperspektiv är *policyforskning*, som sätter fokus på betydelsen av strukturer som centrala verktyg i att stärka förutsättningarna för ett långsiktigt förändringsarbete. Ofta betonas vikten av politiska beslut, olika styrdokument (till exempel strategier, politiska program och handlingsplaner), tvärspektoriell samverkan samt långsiktighet vid planering och genomförande (t.ex. Jackson, med flera, 2007; Thompson & Kinne, 1999; Laverack, 2007). Inom olika preventionsområden betonas vikten av att kartlägga de organisatoriska förutsättningarna för arbetet. Ledningens roll lyfts fram som central när det gäller såväl det interna arbetet som samverkan med andra aktörer (t.ex. Jämställdhetsmyndigheten, 2019; Folkhälsomyndigheten, 2023a; Brottsförebyggande rådet, 2020).

Det är också helt centralt för ett effektivt förebyggande arbete att utgå från principen om en *evidensbaserad praktik*. Det innebär en medveten och systematisk användning av flera kunskapskällor och en noggrann sammanvägning av dessa inför beslut om olika insatser. En kunskapskälla är den vetenskapliga evidensen om olika insatsers effekt (Socialstyrelsen, 2020). Inom socialt arbete generellt och inom det förebyggande arbetet mot våld i nära relation specifikt, är dock det vetenskapliga underlaget fortfarande otillräckligt, även om det finns ett visst vetenskapligt stöd för våldspreventiva program, exempelvis riktade mot unga (Franzén & Gottzén, 2020). Utöver den vetenskapliga evidensen för insatsers effekt behövs också kunskap om den berörda personens erfarenheter, önskemål och situation, de kontextuella omständigheterna samt den professionelles expertis. I principen om evidensbaserad praktik ingår också ett etiskt perspektiv där medvetenhet och reflektion kring etiska dilemman är en central uppgift för de professionella (Socialstyrelsen, 2020).

Ytterligare ett relevant forskningsperspektiv är *implementeringsforskning* som fokuserar på spridning och, framför allt, genomförande av olika metoder. Fokus ligger inte på om metoden i sig är effektiv utan på implementeringen av denna. Med metod avses inte enbart konkreta arbetsmetoder och arbetssätt, utan kan också röra sig om exempelvis sådant som specifika kunskaper, strategier och samverkansmodeller (se t.ex. Nilsen, 2014).

Den organisatoriska kulturen hos mottagaren för det som ska implementeras lyfts ofta fram som en central faktor som kan främja eller försvåra implementeringen. Organisatoriskt klimat, organisatorisk beredskap för förändring samt ledarskap, politiskt stöd, formella beslut och adekvat resurstilldelning nämns som nyckelfaktorer (t.ex. Durlak & DuPre, 2008; Folkhälsomyndigheten, 2023b).

Kopplingen mellan nämnda forskningsperspektiv kan exemplifieras genom samverkan som inom exempelvis folkhälsoområdet utgör en väsentlig grund för det lokala arbetet. Tvärspektoriell samverkan nämns också som en viktig policykomponent i ett främjande och förebyggande folkhälsoarbete. Att arbeta i samverkan och att ta tillvara på olika perspektiv är dessutom en förutsättning när man arbetar med *komplexa frågor*. Komplexitet innebär att det finns olika åsikter, perspektiv och kunskap mellan organisationer, professioner och individer, samtidigt som det finns en hög grad av ömsesidiga beroenden mellan individer, organisationer och frågor som gör att det kan vara svårt att överblicka eller kontrollera helheten (PalMBERG Broryd, 2021).

Samverkansforskning fokuserar många gånger på just faktorer som påverkar förutsättningarna för samverkan. Samverkan utgår i regel ifrån att ingen av de deltagande aktörerna har mandat att bestämma över de andra, utan bygger på ett gemensamt ansvar och ägandeskap för helheten med gemensamma aktiviteter och gemensamma mål. (se t.ex. Bottheim & Zingmark, 2020; Axelsson & Bihari Axelsson, 2013).

Av forskningsgenomgången kan vissa centrala strukturella faktorer urskiljas som främjar eller försvårar ett långsiktigt förebyggande och hälsofrämjande arbete med exempelvis VINR. I stora drag handlar det om följande faktorer:

- Gemensamt ägande genom tvärssektoriella samverkansstrukturer för arbetet
- Tydliga syften, mål och prioriteringar med fokus på ett långsiktigt förändringsarbete
- Planering och genomförande av insatser utifrån lokala behov
- Politiskt ledarskap med beslutsfattare som har kunskap om förutsättningar för arbetet
- Tillräckligt med resurser och strategiskt placerade funktioner med mandat och uppdrag att driva på utvecklingen av det förebyggande och hälsofrämjande arbetet
- God lokal kunskap och systematiska uppföljningar och utvärderingar av arbetet och av utfall bland beslutsfattare och praktiker
- Strategisk användning av lokal kartläggning och analys vid planering och uppföljning
- Strategisk form för dialog med medborgare, brukare och målgrupper
- Kunskap om hälsofrämjande och förebyggande insatser, metoder och arbetssätt finns hos strateger/samordnare

2. GENOMFÖRANDE OCH MATERIAL

Det lokala arbetet när det gäller såväl våldsprevention (inkl. våld i nära relationer) som annat folkhälsoarbete involverar många olika dimensioner. Denna studie utgår därför från en kombination av både kvantitativa och kvalitativa datainsamlingsmetoder. Denna ansats med blandade metoder och data benämns ofta som "mixed methods" (se t.ex. Shorten & Smith, 2017; Palinkas, m.fl., 2019). "Mixed methods" kan läggas upp på olika sätt med olika betoning på och olika grad av integrering av kvantitativa och kvalitativa data. Vi har använt oss av framför allt enkäter och intervjuer (samtal) och kompletterat med analys av olika strategidokument.

2.1. Kvantitativa data

Den primära datakällan i denna del av arbetet består av Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät för uppföljning av kommunernas arbete med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

2.1.1 Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät

Undersökningen genomfördes under våren 2023 och ska ses som ett verktyg för att följa upp hur den nationella politiken inom området genomförs såväl på lokal, regional som nationell nivå. Datainsamlingen genomfördes som en webbenkät riktad till Sveriges alla 290 kommuner. Enkäten besvarades av personer med olika befattningar inom kommunen men som på ett eller annat sätt arbetar med frågor rörande VINR, t.ex. chefer på olika nivåer (såsom enhets- eller områdeschefer inom socialförvaltningen), samordnare, strateg eller utvecklingsledare (eller liknande) inom VINR-området eller närliggande områden. (se också Jämställdhetsmyndigheten, 2023a).

Svarsfrekvens

Andelen kommuner som besvarat enkäten uppgår till ca 76 % (219 av 290 kommuner). Eftersom det inte var möjligt att hoppa över flertalet av frågorna finns inget direkt internt bortfall. Merparten av frågorna hade ett *vet ej-alternativ* som kunde kryssas för och vissa kommuner har svarat *vet ej* på flera eller nästan alla frågor trots att rör sig om konkreta frågor om hur kommunen arbetar med frågor om VINR³. För vissa andra frågor som innehåller flera svarsalternativ som kunde kryssas för finns inget sådant *vet ej-alternativ* och heller inget *nej-alternativ*. Vi utgår från att icke ifyllda svar för dessa frågor är detsamma som ett nej-svar.

När enskilda indikatorer och frågor redovisas, oftast som andelen kommuner som svarat *ja* (eller motsvarande) på en fråga, ingår inte de kommuner som svarat *vet ej* (i nämnaren). Eftersom olika kommuner svarat *vet ej* på de olika frågor som ingår i de sammanfattande mått (index) som tagits fram i denna studie skulle antalet kommuner bli

---

³ Intrycket blir att några kommuner har gjort det enkelt för sig genom att svara på detta sätt och därmed inte behövt gräva vidare i olika frågor. I den meningen kan därför dessa svar betraktas som internt bortfall.

relativt få om vi inte tillåter några *vet ej-svar* överhuvudtaget (nämligen 109 kommuner) för dessa mått. Vi har valt att exkludera kommuner i analyser av indexet när andelen *vet ej-svar* är minst 6 på de totalt 19 frågor som ingår. Detta reducerar antalet kommuner från 219 till 206. De *vet ej-svar* som inkluderas behandlas som *nej-svar*, dvs. att det som efterfrågas inte finns på plats⁴.

Mått och indikatorer för mätning av förutsättningar

Frågorna i enkäten centrerar kring olika förutsättningsskapande områden (kategorier) i arbetet med att bekämpa mäns våld mot kvinnor (områden): (1) organisation och styrning, (2) kartläggning och analys, (3) våldsförebyggande insatser, och (4) kunskaps- och metodstöd.

Mängden variabler i enkäten gör de nödvändigt att kategorisera data. Ett sätt är att använda sig av summerande mått. Sådana mått (index) kan underlätta analyser eftersom flera olika aspekter vägs in och kan därmed ge en mer övergripande bild. Vi följer här ett tillvägagångssätt som använts på andra närliggande områden, framför allt på ANDT-området där ett s.k. *preventionsindex* utvecklats baserat på Folkhälsomyndighetens årliga webbenkät riktade till Sveriges alla kommuner (se t.ex. Folkhälsomyndigheten, 2020; Nilsson, 2021). I vårt fall har vi anpassat förfarandet utifrån området VINR baserat på de frågor som ställts till kommunerna i Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät.

En utgångspunkt för val av indikatorer som ingår i de sammanfattande måtten är de faktorer som i litteraturen lyfts fram som förutsättningsskapande (se kap 1.3). Mer konkret så handlar strukturella förutsättningar om exempelvis tydliga prioriteringar genom t.ex. styrdokument och tydliga mål för arbetet, tvärssektoriell samverkan, funktioner för kommunövergripande samordning, fokus på jämlikhet, *preventionsinsatser* på olika nivåer, god lokal kunskap, systematisk och regelbunden kartläggning och uppföljning samt kunskap om olika insatser, metoder och arbetssätt för att förebygga och motverka våld i nära relationer (se t.ex. Hall & Jacobsson, 2017, Fawcett, m.fl., 2010; Nutbeam & Harris, 2004; SOU 2016:55; Weiss, m.fl., 2016). Vidare har vi också inkluderat indikatorer som mäter olika insatser mot våld så att både strukturer och olika insatser fångas in utifrån ungefär samma mall som använts för att mäta det lokala ANDT-förebyggande arbetet (Nilsson, 2021; Leifman, 2023).

Sammantaget består vårt övergripande sammanfattande mått (*preventionsindex*) av totalt nio indikatorer som i sin tur består av totalt 19 frågor i enkäten (se tabell 2.1). Flera av frågorna innehåller dessutom delfrågor (olika svarsalternativ). Skulle samtliga delfrågor räknas som frågor uppgår antalet frågor till 85 st.

De olika aspekterna av det lokala VINR-arbetet grupperas in i tre huvudsakliga kategorier vilka in sin tur bygger på den uppdelning av frågorna som görs i enkäten (se tabell 2.1). En kategori är organisation och styrning (också förkortat till organisation)

---

⁴ Tidigare analyser av kommuner ANDT-förebyggande arbete tyder på att de kommuner som hoppar över vissa frågor (i vårt att de svarat *vet ej* på flera frågor) oftast betyder att inte har vad som tillfrågas om (alltså *ej nej-svar* eller motsvarande) (se t.ex. Leifman, 2023). Exakt hur mycket siffrorna (nivåerna) skulle förändras om alla 219 eller alla 290 kommuner skulle svara på alla frågor och utan *vet ej-svar* går inte att besvara. Men när det gäller analyser av det lokala ANDTS-förebyggande arbetet tyder det mest på att totalnivåerna skulle minska något om kommuner med bortfall (internt eller externt) skulle delta men att olika mönster och samband som studeras inte påverkas nämnvärt. Det finns skäl att tro att detsamma gäller denna undersökning.

som består av indikatorer avseende styrdokument, mål, samverkan och samordning. En annan avser förebyggande insatser mot VINR – både universella och riktade samt stödjande insatser för brottsoffer (förkortat till insatser). Den tredje kategorin, som vi benämner kompetensförsörjning (förkortat till kompetenser), utgörs av två indikatorer som mäter dels genomförandet av kartläggningar och utvärderingar, dels vilka typer av kompetens- och metodstöd som erbjuds och inom vilka områden. I vissa analyser studerar vi närmare de *strukturella förutsättningarna* och med detta avses en sammanvägning av de två kategorierna organisation och kompetenser.

Preventionsindex är en sammanvägning av dessa tre kategorier där respektive kategori väger lika tungt (1/3 vardera). Såväl preventionsindex som de tre kategorierna har indexerats från 0 till 100. De indikatorer och frågor som ingår i indexen framgår av tabell 2.1 (se också bilaga 1). Oftast ges varje enskild indikator 0 eller 1 poäng. Poängen inom varje kategori har därefter summerats och indexerats från 0 (inget på plats) till 100 (allt på plats).

Vilken tyngd som enskilda indikatorer ska ha kan diskuteras. Som ett komplement till preventionsindex studeras därför också enskilda indikatorerna som ingår i detta index och som bedöms som särskilt relevanta i ett lokalt förebyggande arbete. I vårt fall rör det sig om följande: samverkan (i detta fall formaliserad sådan), samordning (i detta fall genom en särskild funktion [samordnare] med strategiskt samordnande ansvar), universella insatser inom grundskolan, socialtjänsten och inom föräldraskapsstöd samt genomförande av lokala kartläggningar.

Poängnivån från 0–100 syftar till att avspegla graden av förutsättningar för att förebygga och motverka våld i nära relationer. Den exakta poängen ska dock tolkas med försiktighet även om grunden är att ju högre poäng desto bättre är förutsättningarna.

Tabell 2.1. Uppbyggnad av Preventionsindex: indikatorer, frågor och poäng per kategori.

Kategorier	Indikatorer (fet stil), delfrågor och poängsättning
<p>Organisation och styrning (0–100 p)</p> <p>Fyra indikatorer baserat på 8 frågor i enkäten.</p> <p>Max: 4 p. Indexerat från 0 till 100 p (100 p= (4/4)*100. Flera av frågorna innehåller flera olika möjliga svarsalternativ</p>	<p>(1) Styrdokument (maxpoäng: 1):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Antal våldstyper som täcks av styrdokument (max: 0,5 p) + - Preventionsnivåer inkluderade i styrdokumenterna (max: 0,5 p) <p>(2) Uppsatta mål för arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor i ordinarie styr- och ledningssystem (maxpoäng: 1p):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Antal verksamhetsområden med uppsatta mål (max: 0,5 p) + - Antal våldstyper inkluderade med uppsatta mål (max: 0,5 p) <p>(3) Samverkansformer (maxpoäng: 1)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aktuella beslut om formaliserad samverkan på strategisk nivå finns (max: 0,5 p) + - Preventionsnivåer inkluderade i beslut om formaliserad samverkan (max: 0,5 p) <p>(4) Samordnare (maxpoäng: 1p)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tillsvidareanställd funktion med strategiskt samordnande ansvar finns (max: 0,5 p) + - Funktionen har ett kommunövergripande ansvar (max: 0,5 p)
<p>Insatser mot våld (0-100 p)</p> <p>Tre indikatorer baserat på tre frågor En av frågorna avseende olika universella insatser (15 möjliga) ger 2 p, övr. 1 p.</p> <p>Max: 4 p. Indexerat från 0 till 100 p (100 p= (4/4)*100.</p>	<p>(5) Arbetar med våldsförebyggande insatser inom något av följande verksamhetsområden (maxpoäng: 2)</p> <p>(6) Bedriver som arbetsgivare ett arbete med att uppmärksamma medarbetares egna erfarenheter av våld i nära relation (maxpoäng: 1)</p> <p>(7) Har specialiserad verksamhet för brottsofferstöd under rättsprocessen i egen regi eller genom samverkansavtal till enskilda som utsatts för brott (maxpoäng: 1):</p>
<p>Kompetensförsörjning (0–100 p).</p> <p>Två indikatorer baserat på 8 frågor.</p> <p>Max: 7 p. Indexerat från 0 till 100 p (100 p= (7/7)*100</p>	<p>(8) Kartläggning, utvärdering (maxpoäng: 2):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Genomfört lokal kartläggning under de senaste 24 månaderna (max: 0,5p) + - Utifrån kartläggning analyserat resultaten (max: 0,5p) + - Genomfört skriftlig utvärdering under de senaste 24 månaderna (max: 1 p) <p>(9) Kunskaps- och metodstöd (maxpoäng: 4):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Olika (typer av) kunskaps- och metodstöd som kommunen erbjuder sina medarbetare i egen regi eller specialiserad verksamhet (max: 1p) + - Inom vilka verksamhetsområden kommunen erbjuder sina medarbetare kunskaps- och metodstöd i frågor (max: 1p) + - Inom vilka områden kommunen erbjuder sina medarbetare kunskaps- och metodstöd (max: 1p) + - Arbetar med en genusförändrande ansats i det våldsförebyggande (max: 1 p) + - Kommunen har en plan för kunskaps- och metodstöd inom området (max: 1p)

2.1.2 Andra enkäter om förutsättningar

Kommunsvaren på Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät jämförs med kommunsvaren från vissa andra undersökningar på närliggande områden också med frågor om förutsättningar. För att kunna göra relevanta jämförelser har vi analyserat grunddata från följande undersökningar:

- **Brås brottsförebyggande kommunenkät från 2023.** Här finns frågor som fångar in centrala lokala förutsättningar såsom samverkan, kartläggningar, analys och genomförande av åtgärder. 281 av 290 kommuner deltog 2023. Data samlas in varje år genom en webbenkät och har genomförts sedan 2017 (se Brå, 2023a-b).
- **Folkhälsomyndighetens Länsrapport.** Detta är en årlig återkommande undersökning som i första hand syftar till att följa upp hur den nationella politiken inom ANDT-området. Den genomförs både på regional och lokal nivå genom att vända sig till alla länsstyrelsen och alla kommuner. Data i denna studie kommer från den del som riktar sig till landets kommuner och täcker många olika frågeområden som till exempel organisation, resurser, policy, samverkan, insatser, uppföljning samt utvärdering. Det senaste året med tillgängliga data är för år 2021 där 271 kommuner deltog (Folkhälsomyndigheten, 2020).
- **Sveriges och Kommuner och Regioners (SKR) nationella folkhälsoenkät.** Denna genomfördes senaste 2022. Vi har tillgång till data för endast kommuner i Stockholms län för 2022. Nitton av länets 26 kommuner besvarade undersökningen (SKR, 2023).
- **Storstockholms och UPH:s studie om förutsättningar för det lokala arbetet med psykisk hälsa i Stockholms läns alla 26 kommuner.** Här ställdes frågor i samtal med respektive kommun om centrala förutsättningar såsom förekomst av styrdokument, samordnare, styrgrupp och i vilken utsträckning kommunen prioriterar arbetet mot psykisk ohälsa (Leifman & Isaksson, 2022).

2.1.3. Socioekonomisk nivå och befolkningens mängd

Resultaten redovisas för alla kommuner sammantaget men också i kommungrupper utifrån dels socioekonomi, dels invånarantal (i första hand i 5 kvintiler: 20 % i varje grupp). Även länskillnader i förutsättningar redovisas.

Befolkningssiffrorna har hämtats från SCB:s befolkningsstatistik och data för respektive kommuns socioekonomi baseras på ett socioekonomiskt index framtaget av SCB och den tidigare myndigheten Delmos (se Delmos, 2021). Indexet består av tre indikatorer: (1) andel personer med låg ekonomisk standard (V1), (2) andel personer med förgymnasial utbildning (V2), (3) andel personer som har haft ekonomiskt bistånd i minst tio månader och/eller har varit arbetslösa längre än sex månader (V3). Indexet beräknas sedan enligt följande: $(V1+V2+V3)/3$.

2.1.4 Analyser

Både enkla korrelationsanalyser och multivariata regressionsanalyser genomförts. I sistnämnda inkluderas socioekonomi och befolkning som förklarande variabler (oberoende variabler) och omfattningen av det förebyggande arbetet (preventionsindex eller de tre kategorierna var för sig) som den beroende variabeln.

För att få en bild av spridningen mellan kommuner i preventionsarbetet har kommunerna utifrån preventionspoäng delats in i percentiler (hundra delar) från den lägsta (percentil 1) till den högsta (percentil 100). Även olika spridningsmått studeras, t.ex. standardavvikelsen som mäter den genomsnittliga avvikelserna mot medelvärdet.

2.2 Fördjupningskommunerna

Den primära datakällan i denna del består av data från de 15 samtal som genomfördes med kommunrepresentanter från 15 kommuner. Även strategidokument och liknande från dessa kommuner och deras svar på Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät har studerats.

2.2.1 Urval och förfarande

Femton kommuner valdes slumpmässigt ut för en förfrågan om ett samtal med forskarna om kommunens våldsförebyggande arbete med fokus på arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. För urvalet användes Sveriges kommuner och regioners kommungruppsindelning där Sveriges samtliga 290 kommuner har fördelats i tre olika kommungrupper utifrån befolkningsstorlek, geografisk täthet och närhet till större städer och eller tätorter (Sveriges kommuner och regioner, 2022). I respektive kommungrupp genomfördes sedan en randomisering och kommunerna tillfrågades i turordning inom respektive kommungrupp. Endast de 219 kommuner som besvarat Jämställdhetsmyndighetens enkät fanns med i urvalet. Jämställdhetsmyndigheten kontaktade de utvalda kommunerna med en skriftlig förfrågan via e-post om medverkan. Förfrågan gick ut till den person som besvarat enkäten. I de fall den utvalda kommunen avböjde medverkan eller inte svarade på förfrågan valdes nästföljande kommun i listan ut. Fem kommuner per kommungrupp ingår således i den fördjupade intervjustudien, nämligen Haninge, Mölndal, Österåker, Lidingö, Burlöv, Jönköping, Hässleholm, Ängelholm, Klippan, Nordmaling, Norrtälje, Eksjö, Sävsjö, Ånge och Ljusnarsberg.

2.2.2 Genomförande av samtalen

Efter att kommunerna bekräftat medverkan tog forskarna över kontakten med kommunerna och bokade tid för ett digitalt samtal. Kommunen valde själv vem eller vilka som skulle medverka i samtalet. Det innebar att antalet medverkande varierade mellan kommunerna, från en person till fem personer. Kommunrepresentanterna hade olika funktioner och tillhörde olika delar av organisationen. Det var framför allt representanter från socialförvaltningen, såsom chefer på olika nivåer och samordnare för våld i nära relation som deltog, men också strateger på kommunövergripande nivå såsom hållbarhetsstrategier, brottsförebyggande strateger och utvecklingsledare inom VINR eller andra närliggande områden.

Samtalen genomfördes som tematiska semi-strukturerade intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2014) utifrån en framtagen mall med följande temaområden:

- Övergripande bild över kommunens våldsförebyggande arbete med fokus på våld i nära relation
- Strukturella och organisatoriska förutsättningar för det våldsförebyggande arbete med fokus på våld i nära relation
- Våldspreventiva insatser
- Framgångsfaktorer och hinder för det förebyggande arbetet
- Strukturella och organisatoriska förutsättningar för att upptäcka våld samt tillhandahålla ett fullgott stöd och skydd till våldsutsatta
- Framgångsfaktorer och hinder i arbetet med att upptäcka våld samt tillhandahålla ett fullgott stöd och skydd till våldsutsatta

- Tillgång till specialiserad verksamhet för kunskaps- och metodstöd
- Synpunkter på Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät
- Kunskapsbaserat och systematiskt arbete utifrån den våldsförebyggande process som förordas i stödmaterialet ”Inget att vänta på”
- Övrig information och synpunkter

Inom varje temaområde fanns underfrågor som ställdes i de fall forskarna såg behov av att fördjupa samtalet inom temaområdet. Underfrågorna handlade exempelvis om prioritering av frågan i organisationen, mål- och styrdokument, samverkansstrukturer, organisatorisk kunskap, systematiskt och kunskapsbaserat arbete, olika våldstyper, ålders- och målgrupper, genusförändrade ansatser i arbetet samt behov av stöd i arbetet.

Samtalen varade mellan 60–90 minuter. Forskarna skrev anteckningar under samtalet. I några fall har forskarna haft kontakt med kommunerna efter samtalet för att få ytterligare information eller dokument som kommunerna hänvisade till under samtalet.

2.2.3 Analys

Anteckningarna från samtalen lästes igenom av forskarna upprepade gånger. Analysen genomfördes sedan med hjälp av kvalitativ innehållsanalys, inspirerad av Graneheim och Lundman (2004). Ansatsen har varit induktiv, vilket innebär att analysen utgått från respondenternas svar och ingen förutbestämd teori har använts vid kategorisering av svaren. Meningsbärande enheter som på olika sätt berört förutsättningar för det förebyggande arbetet med våld i nära relation, arbetet med att upptäcka våld samt ge stöd och skydd åt våldsutsatta har markerats i texten. De meningsbärande enheterna har sedan försetts med koder som sedermera grupperades och utgjorde grunden till de kategorier som skapades.

3. RESULTAT – JÄMSTÄLLDHETS- MYNDIGHETENS ENKÄT

Avsnittet inleds med en redovisning av hur kommunerna svarar på vissa enskilda indikatorer som ingår i preventionsindex, följt av analyser av preventionsindex och de tre kategorierna som indexet består. Fokus i analyserna ligger på skillnader mellan kommuner och kommungrupper. Kapitlet avslutas med jämförande analyser mellan kommunförutsättningar på VINR-området och kommunförutsättningar på andra närliggande områden.

3.1 Enskilda indikatorer

Hur kommunerna ligger till på enskilda indikatorer som ingår i preventionsindex redovisat för de tre kategorierna var för sig. Se också bilaga 2 för en mer detaljerad redovisning där också antalet vet-ej svar per fråga redovisas (vet-ej-svaren ingår inte i beräkningarna nedan).

3.1.1 Organisation och styrning

Styrdokument

Sjuttiofem procent av kommunerna (160 av 212 svarande) uppger att de har ett eller flera aktuella och politiskt antagna styrdokument för arbetet med VINR. För de kommuner med styrdokument ställdes därefter frågan om vilka våldstyper som ingår i styrdokumentet utifrån en lista på olika typer nämns samt alternativet *annan våldstyp*.

I tabell 3.1 framgår hur vanligt olika våldstyper är i kommunernas styrdokument. Vanligast förekommande av svarsalternativen är *våld i vuxnas partnerrelation* (98 % av kommunerna med styrdokument), följt av *våld mot barn och unga som utövas av närstående vuxen* och *hedersrelaterat våld och förtryck mot vuxna* (båda 88 %), *hedersrelaterat våld och förtryck mot barn* (83 %) och *våld i ungas partnerrelation* (69 %). Betydligt ovanligare är det att *prostitution och människohandel för sexuella ändamål* och *sexuell exploatering av barn* ingår i styrdokument (30 % resp. 21 %). Kolumnen längst till höger visar på andelen av samtliga kommuner som besvarat frågan om styrdokument. Som framgår är det exempelvis 74 % av samtliga svarande kommuner som har styrdokument där våldstypen *våld i vuxnas partnerrelationer* ingår.

Ytterligare analyser visar att av samtliga kommuner med styrdokument är det 96 % som inkluderar minst två av de sju nämnda våldstyperna i styrdokument (73 % av samtliga svarande kommuner), 92 % minst tre (69 % av samtliga kommuner) och 62 % med minst fyra av de nämnda våldstyperna (61 % av samtliga). I genomsnitt uppger kommuner som har styrdokument att de har 4,8 sådana av sju möjliga (svarsalternativet *annat styrdokument* ingår ej). Utslaget på alla 212 svarande kommuner motsvarar detta 3,6 styrdokument i genomsnitt.

På frågan om vilka preventionsnivåer (av fyra möjliga) som ingår i kommunernas styrdokument är *arbetet med våldsutsatta (indikerad våldsprevention)* det vanligast förekommande (i 86 % av kommunerna med styrdokument eller i 66 % av samtliga

kommuner), följt av *arbetet med våldsutövare (indikerad våldsprevention)* som finns i 83 % av kommunerna med styrdokument (63 % av samtliga kommuner). *Arbetet med grupper i risk för att utsättas för eller utöva våld (selektiv våldsprevention)* och *arbetet med breda grupper i befolkningen oavsett risk (universell våldsprevention)* är lägre: 62 % respektive 55 % (av samtliga kommuner: 42 % respektive 47 %).

Tabell 3.1 Andel av olika våldstyper som ingår i kommunernas styrdokument (n=212).

Våldstyper	Andel av kommuner med styrdokument (n=160)	Andel av samtliga kommuner ¹ (n=212)
<i>Svarsalternativen:</i>		
Våld i vuxnas partnerrelationer	98 %	74 %
Våld mot barn och unga som utövas av närstående vuxen	88 %	66 %
Hedersrelaterat våld och förtryck avseende vuxna	88 %	66 %
Hedersrelaterat våld och förtryck avseende barn	83 %	63 %
Våld i ungas partnerrelationer	69 %	52 %
Prostitution och människohandel för sexuella ändamål	30 %	23 %
Sexuell exploatering av barn	21 %	16 %
Annan våldstyp	21 %	16 %
(Vet ej: n=7)		

¹Här ingår både kommuner med och utan styrdokument, dvs. samtliga svarande på frågan om styrdokument

Uppsatta mål för arbetet i ordinarie styr- och ledningssystem

Tjugonio procent av kommunerna svarar nej på frågan om det finns uppsatta mål för arbetet i ordinarie styr- och ledningssystem. Flertalet kommuner (71 %) svarar således att det finns uppsatta mål och de flesta av dem svarar att det förekommer inom *enstaka verksamhetsområden* eller *inom flera verksamhetsområden* (56 %). Fjorton procent svarar att det finns mål för arbetet i ordinarie styr- och ledningssystem *inom de flesta verksamhetsområden* eller *inom samtliga verksamhetsområden*.

De våldstyper som inkluderas i dessa mål uppvisar ungefär samma fördelning som när det gäller styrdokument (se tabell 3.1), dvs. vanligast förekommande är *våld i vuxnas partnerrelation* som inkluderas i uppsatta mål för arbetet i 92 % av dessa kommuner (motsvarar 65 % av samtliga kommuner), följt av *våld mot barn och unga som utövas av närstående vuxen* (85 % eller 61 % av samtliga kommuner), *hedersrelaterat våld och förtryck mot vuxna* (84 % resp. 60 %) och *mot barn* (81 % resp. 57 %) och *våld i ungas partnerrelation* (72 % resp. 51 %). *Prostitution och människohandel för sexuella ändamål* och *sexuell exploatering av barn* inkluderas i uppsatta mål i 31 % respektive 24 % av kommunerna (motsvarar 22 % respektive 17 % av samtliga kommuner).

Samverkan

Formaliserad samverkan på strategisk nivå rapporteras av 74 % av kommunerna. Det är vanligare att arbetet på indikerad preventionsnivå ingår i denna samverkan än arbetet på selektiv och universell preventionsnivå:

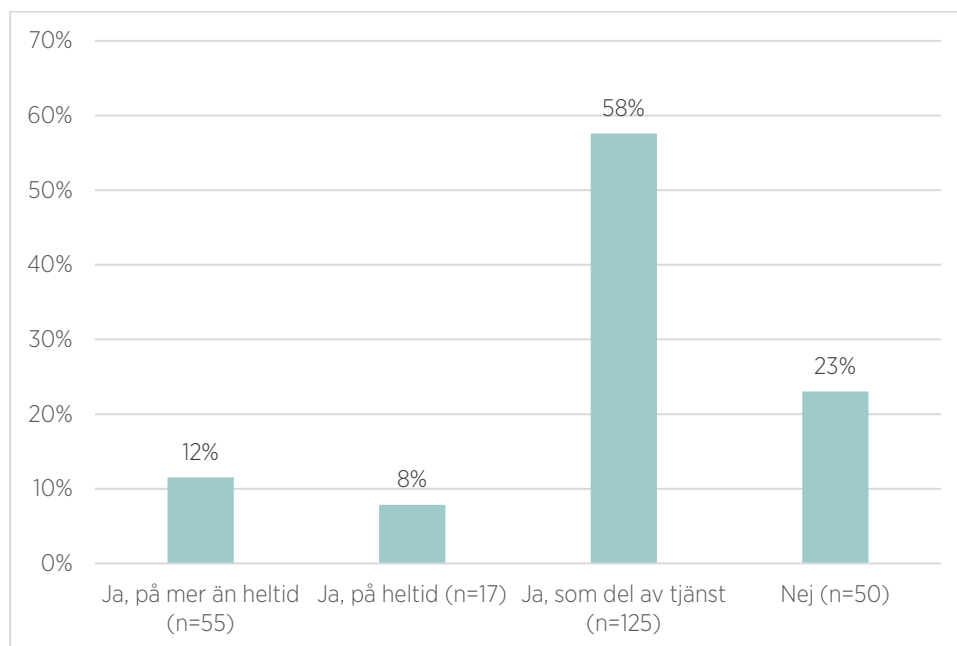
- *Arbete med våldsutsatta (indikerad våldsprevention)*: i 81 % av kommunerna med sådan formaliserad samverkan (motsvarar 61 % av samtliga svarande kommuner).
- *Arbete med våldsutövare (indikerad våldsprevention)*: i 71 % av kommunerna med formaliserad samverkan (motsvarar 53 % av samtliga svarande kommuner).
- *Arbete med grupper i risk (selektiv våldsprevention)*: 56 % av kommunerna med formaliserad samverkan (motsvarar 42 % av samtliga svarande).
- *Arbete med breda grupper i befolkningen oavsett risk (universell våldsprevention)*: 63 % av kommuner med formaliserad samverkan (motsvarar 46 % av samtliga kommuner).

Mönstren är alltså även här ungefär detsamma som när det gäller vilka preventionsnivåer som ingår i kommunernas styrdokument på området.

Samordningsfunktion

Hur vanligt det är med en eller flera tillsvidareanställda funktioner med strategiskt samordnande ansvar framgår av figur 3.1. En sådan funktion finns i 77 % av kommunerna där det i särklass vanligaste är att funktionen är *en del av en tjänst* (53 % av samtliga svarande kommuner). En sådan funktion *på heltid* eller *mer av en heltid* finns i 19 % av alla svarande kommuner. Att 12 % av de svarande kommunerna uppger att de har sådan funktion på mer än en heltid måste innebära att fler personer än en arbetar samordnade eller strategiskt.

Majoriteten av kommunerna rapporterar att denna funktion har ett kommunövergripande ansvar: 69 % av kommuner med en sådan funktion vilket motsvarar 53 % av samtliga svarande kommuner.

Figur 3.1. Andel kommuner med tillsvidareanställd funktion med strategiskt samordnande ansvar (n=217). (2 kommuner svarade vet ej och dessa ingår inte i siffrorna ovan).

3.1.2 Insatser mot våld

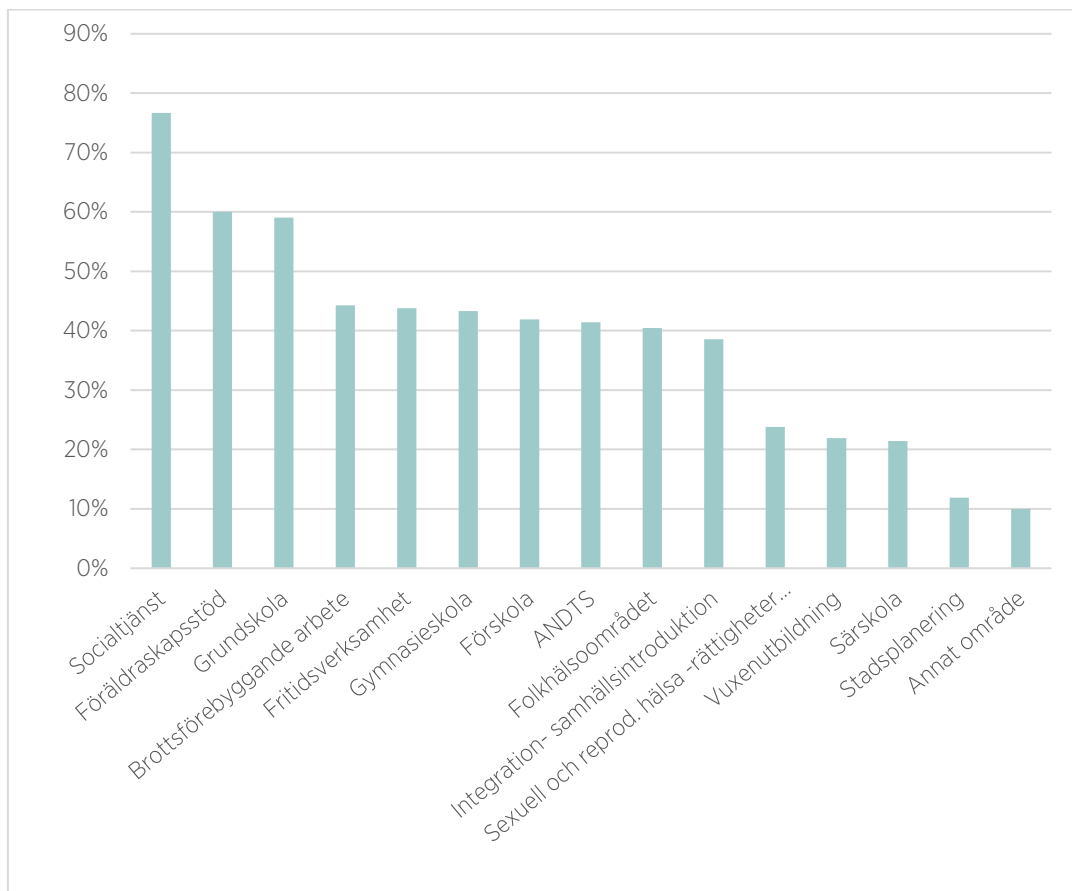
Universellt våldsförebyggande insatser

En fråga i enkäten är om kommunerna arbetar med universellt förebyggande insatser inom olika verksamhetsområden. Femton sådana verksamhetsområden listades och kommunerna ombads kryssa för de områden där sådana metoder förekommer.

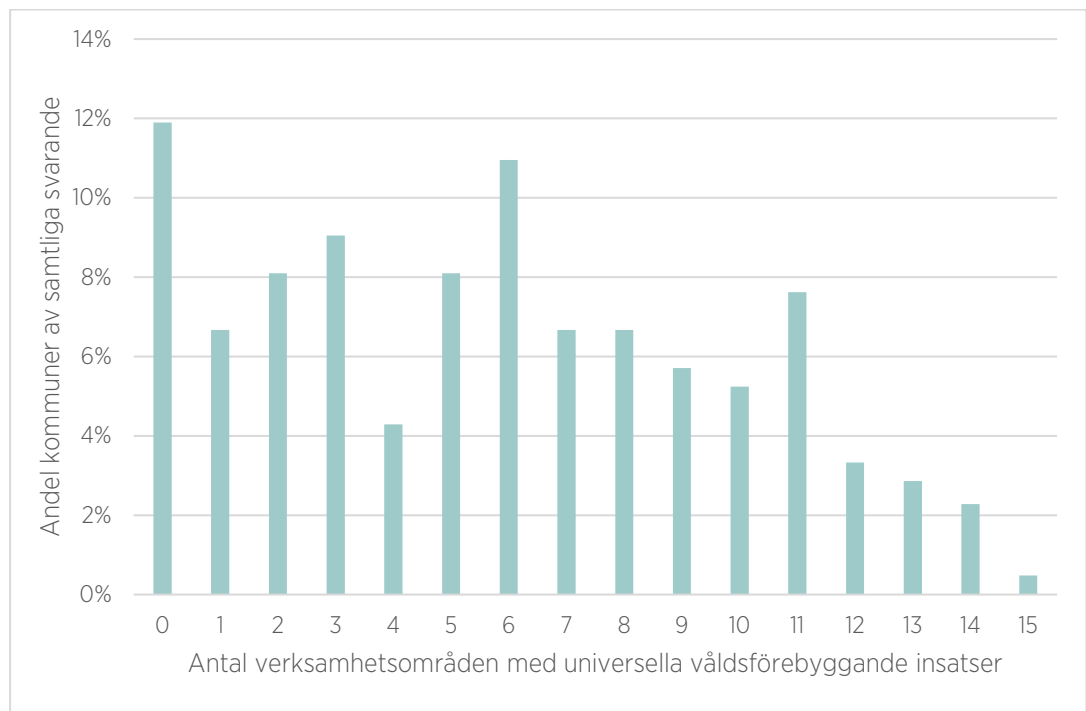
Figur 3.2 redovisas hur vanligt universella våldsförebyggande insatser är inom respektive verksamhetsområde. Det verksamhetsområde där störst andel kommuner uppger att universella våldsförebyggande insatser förekommer är *inom socialtjänsten* (77 %), följt av *inom föräldraskapsstöd* (60 %) och *inom grundskolan* (59 %). *Inom vuxenutbildning, inom särskola och inom stadsplanering* uppvisar lägst andelar (21 %, 12 % resp. 10 %).

Som framgår av figur 3.3 är det 7 % av kommunerna som uppger universella våldsförebyggande insatser inom ett verksamhetsområde och 8 % inom två verksamhetsområden. Sex verksamhetsområden med universella våldsförebyggande insatser är det vanligaste svaret (11 % av kommunerna) (förutom gruppen som inte har några universella insatser inom något verksamhetsområde som uppgår till 12 %).

Totalt sett är det 88 % av kommunerna som uppger universella våldsförebyggande insatser inom ett eller flera verksamhetsområden. I medeltal uppger kommunerna 5,5 verksamhetsområden där universella våldsförebyggande insatser förekommer.

Figur 3.2. Universella våldsförebyggande metoder inom olika verksamhetsområden. Andel kommuner som svarar Ja per område (n=210) (Antal vet ej-svar: n=9).

Figur 3.3. Andel kommuner fördelat på antal rapporterade verksamhetsområden där universella våldsförebyggande insatser förekommer (n=210) (Antal vet ej-svar: n=9).

Kommunen som arbetsgivare bedriver ett arbete med att uppmärksamma medarbetares egna erfarenheter av våld i nära relation

Den fråga som ställdes i enkäten inom detta område har tre svarsalternativ: *Ja, utifrån våldsutsatthet*, *Ja, utifrån våldsutövande* och *Nej*. Andelen kommuner som bedriver ett arbete med att uppmärksamma medarbetares egna erfarenheter av våld i nära relation är ca dubbelt så hög för våldsutsatta (51 %) som för våldsutövare (26 %). Tjugosju procent av samtliga kommuner svarar att de bedriver insatser inom båda dessa områden och 46 % svarar *nej*, dvs. att de inte bedriver några sådana insatser.

Specialiserad verksamhet för brottsofferstöd under rättsprocessen i egen regi eller genom samverkansavtal till enskilda som utsatts för brott

Frågan som ställdes i enkäten har tre svarsalternativ: *Ja*, för brottsutsatta personer under 18 år och *Ja*, för brottsutsatta över 18 år och *Nej*.

Det är vanligare att kommuner bedriver sådana insatser för brottsutsatta personer under 18 år (53 %) än för brottsutsatta över 18 år (40 %). Fyrtioen procent av kommunerna bedriver sådana insatser till båda grupperna, 25 % för en av grupperna och 35 % för ingen av grupperna.

3.1.3 Kompetenser

Kartläggning, analys, utvärdering

Trettiofyra procent av samtliga kommuner uppger att de genomfört lokal kartläggning inom området under de senaste 24 månaderna. Sextiotvå procent av de kommuner som genomfört en sådan kartläggning (motsvarande 21 % av alla svarande kommuner) svarar

på en följdfråga att de också analyserat resultaten från kartläggningen i syfte att utveckla våldsförebyggande insatser.

Andel kommuner som genomfört någon skriftlig utvärdering av arbetet med våldsförebyggande insatser under de senaste 24 månaderna uppgår till 18 %.

Kunskaps- och metodstöd

Flera frågor ställdes inom detta område. En gäller vilken typ av kunskaps- och metodstöd som erbjuds, en annan inom vilka verksamhetsområden och en tredje inom vilka våldsområden som detta erbjuds till kommunens medarbetare.

Den första frågan listade fyra typer av kunskaps- och metodstöd: basutbildning, fortbildning, handledning, metodstöd (och ett femte annat-alternativ). Tabell 3.3 redovisar hur vanligt de olika typerna är. Trefjärdelar av kommunerna erbjuder medarbetarna 2–4 av de olika kunskaps- och metodstöden. Drygt 5% av kommunerna erbjuder inget sådant stöd överhuvudtaget.

Tabell 3.3. Andel kommuner som erbjuder olika former av kunskaps- och metodstöd.

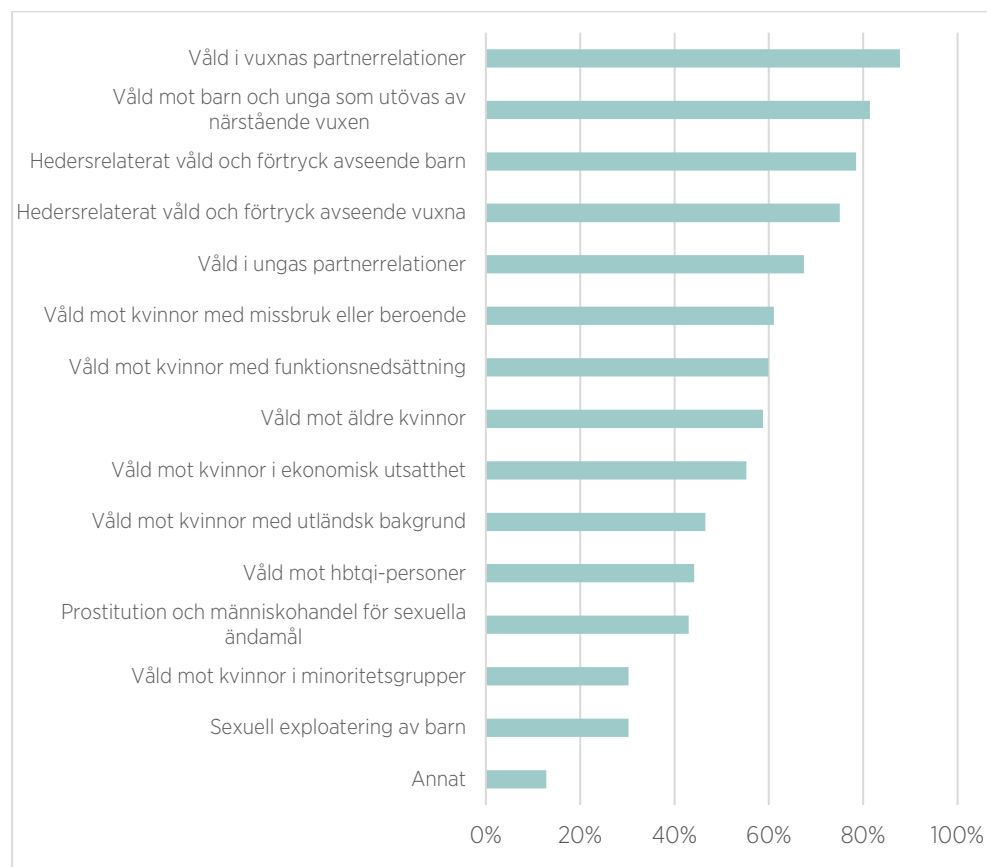
Kunskaps- och metodstöd	Andel kommuner
Basutbildning (n=170)	73 %
Fortbildning (n=123)	56%
Handledning (n=105)	48 %
Metodstöd (n=101)	47 %
Annat (n=30)	13 %
Andel med:	
Inget stöd (n=11)	5,5 %
1 stödtyp (n=35)	17,3 %
2 stödtyper (n=46)	22,8 %
3 stödtyper(n=43)	21,3 %
4 stödtyper (n=62)	30,7 %
5 stödtyper (n=7)	2,5 %

På frågan om vilka verksamhetsområden som erbjuder kunskaps- och metodstöd är andelen som högst för *individ- och familjeomsorgen* (86 % av samtliga kommuner), följt av *funktionshinderverksamhet* och *socialpsykiatri* (både 58 %) och *äldreomsorg* (56 %). Övriga ligger klart lägre: *förskolan* (32 %), *grundskolan* (38 %), *vuxenutbildning* (32 %), *öppen fritidsverksamhet* och *fritidsgårdar* (34 %) och *särskola* (27 %). Allra lägst andel uppvisar *stadsplanering* med 14 %.

På frågan inom vilka områden som kunskaps- och metodstöd förekommer listades 15 alternativ. Figur 3.4 redovisar hur vanligt det är med kunskaps- och metodstöd inom dessa områden. *Våld i vuxnas partnerrelationer* och *våld mot barn och unga som utövas*

av närstående vuxna uppvisar de högsta andelarna (88 % resp. 81 % av samtliga svarande kommuner). I särklass lägst andelar uppvisar *våld mot kvinnor i minoritetsgrupper* och *sexuell exploatering av barn* (både med ca 30 % av samtliga svarande kommunerna).

De områden som ligger högst är också de våldstyper där det är vanligast förekommande med styrdokument och där det finns uppsatta mål inom ordinarie styr- och ledningssystem.

Figur 3.4. Andel kommuner som erbjuder sina medarbetare kunskap- och metodstöd inom olika områden (n=172) (vet ej: n=47).

3.2 Förutsättningar – nivåer och kommunskillnader

I detta avsnitt redovisas de sammanfattande måtten på kommunförutsättningar inom VINR-arbetet genom de index som tagits fram – preventionsindex (totalt) och per kategori (se också tabell 2.1). Mest fokus ligger på att studera skillnader mellan kommuner men avsnittet inleds med en redovisning av poängen totalt för de fyra olika måtten och hur de tre kategorimåtten hänger ihop.

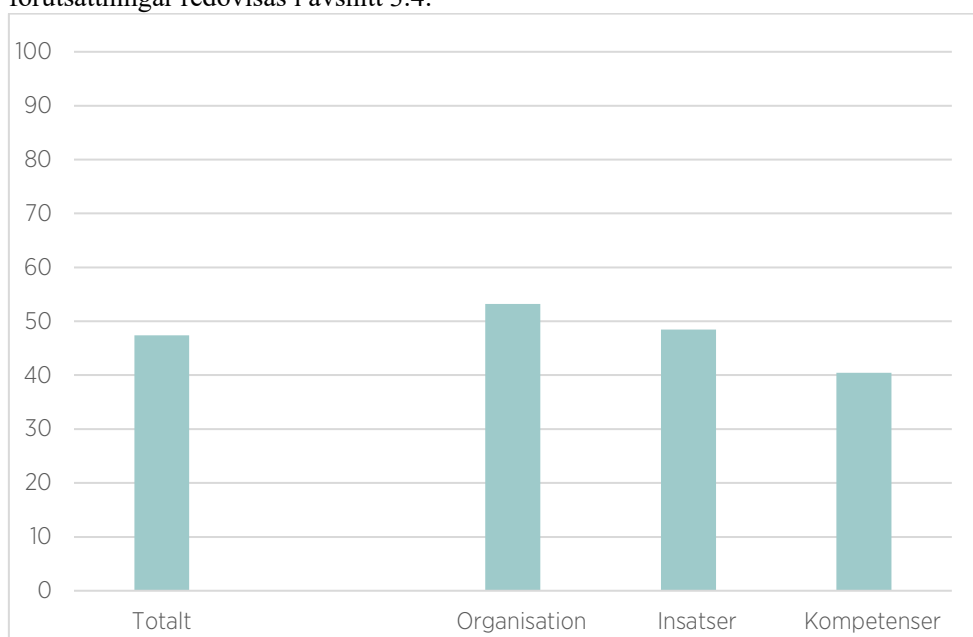
3.2.1 Preventionsindex - totalt och per kategori

Poängen på preventionsindex och för de tre kategorierna framgår av figur 3.4 och tabell 3.1. Den övergripande nivån (preventionsindex), som består av medelvärdet för de tre kategorierna, uppgår till 47 p. Av de tre kategorierna uppvisar organisationsdelen den högsta nivån (53 p) följt av insatsdelen (48 p). Kompetensdelen ligger lägre med 40 p.

Fyrtiosju poäng på preventionsindex innebär således att kommunerna uppger knappt hälften av den maximala poängen som uppnås om alla kommuner fyller i allt som frågas om för alla tre kategorier (dvs. att allt finns på plats och att alla insatser görs).

Om dessa nivåer är höga eller låga är svårt att bedöma i sig. Vissa försiktiga jämförelser med andra närliggande områden med liknande undersökningar om förutsättningar redovisas i avsnitt 3.4.

Figur 3.5. Preventionsindex – totalt och per kategori, medelvärden (n=206).

3.2.3 Samband mellan kategorierna och mellan olika preventionsnivåer

Kategorier

I tidigare studier av det ANDT-förebyggande arbetet har det visat sig finnas ett tydligt samband mellan strukturer och aktiviteter, dvs. kommuner som har goda strukturella förutsättningar uppvisar också i regel mer av olika insatser (och vice versa) (Leifman, 2023).

Även i denna studie framkommer liknande samband- mellan de tre kategorierna (se tabell 3.4). För alla tre par uppgår styrkan på sambandet på mellan ca 0,5–0,6. Det betyder med andra ord att kommuner som exempelvis uppvisar höga poäng på frågor om organisation (eller strukturer om vi också inkluderar *kompetenser*) också uppvisar mer av olika insatser.

Tabell 3.4. Samband mellan de tre kategorier som ingår i preventionsindex (Spearman's rangkorrelation, från 0 till 1).

	Organisation	Insatser	Kompetenser
Organisation	--	0,47	0,57
Insatser	--	--	0,52
Kompetenser	--	--	--

Sambanden är de förväntade men samtidigt finns det kommuner som avviker från mönstret genom att exempelvis uppvisa goda strukturella förutsättningar men låga nivåer av insatser och vidare kommuner med mycket av insatser men låga strukturella förutsättningar.

Preventionsnivåer

Som framkommit ovan ställdes i enkäten frågor om vilka preventionsnivåer som inkluderas i styrdokument, i olika uppsatta mål för arbetet inom området och i beslut om formaliserad samverkan. Vidare ställdes frågor om kommunen bedriver olika universella insatser (inom totalt 15 verksamhetsområden) och olika indikativa insatser (att kommunen som arbetsgivare uppmärksammar medarbetarnas egna erfarenheter av mäns våld mot kvinnor utifrån våldsutsatthet och våldsutövande och att kommunen har specialiserad verksamhet för brottsofferstöd – för brottsutsatta under och 18 år och för brottsutsatta över 18 år).

Vi testade sambanden mellan den universella (inklusive den selektiva nivån) och den indikativa nivån på respektive område (styrdokument, uppsatta mål, formaliserad samverkan, insatser). Genomgående visade sig sambanden vara positiva och starkare när det gäller strukturella förutsättningar (styrdokument, uppsatta mål, formaliserad samverkan) ($r_s = \text{ca } 0,6$) än för insatser ($r_s = \text{ca } 0,3$).

Detta betyder att kommuner med mer av (mindre av) universella/selektiva angreppssätt och universella insatser och också uppvisar mer av (mindre av) indikativa sådana. Det svagare positiva sambandet mellan universella och indikativa insatser betyder att det här finns fler kommuner, jämfört med de strukturella förutsättningarna, där fokus är antingen på den universella eller på den indikativa nivån. Det bör dock nämnas att validiteten på frågorna om olika insatser sannolikt är svagare jämfört med frågorna om strukturella förutsättningar (se bilaga 3). Dessutom är antalet (del)frågor om indikativa insatser färre än motsvarande för den universella nivån.

Tabell 3.5. Samband mellan universella och indikativa angreppssätt/insatser (Spearman's rangkorrelation, från 0 till 1).

Indikativ nivå:					
	Styr-dokument	Uppsatta mål	Formaliserad samverkan	Insatser	Index indikativt ¹
Universell/selektiv					
Styrdokument	0,59	--	--	--	--
Uppsatta mål	--	0,57	--	--	--
Formaliserad	--	--	0,50	--	--
Insatser	--	--	--	0,33	--
Index	--	--	--	--	0,60

¹ Summan av svar på styrdokument, uppsatta mål, formaliserad samverkan, insatser (indexerat 0–100 p).

3.3 Skillnader mellan kommuner och grupper av kommuner

3.3.1 Alla kommuner

I detta avsnitt ligger fokus istället på skillnader i VINR-arbetet mellan kommuner och även mellan län.

Figur 3.6 visar fördelningen (spridningen) mellan kommunerna för samtliga tre kategorier och för det sammantagna preventionsindexet fördelat på olika percentiler (vart 5:e, percentil 50= medianvärdet).

När det gäller de organisatoriska förutsättningarna uppvisar ca 25 % av kommunerna nivåer där det mesta (minst 75 p) finns på plats. I andra änden, med högst 25 p, återfinns ca 20 % kommuner som har lite eller i stort sett inget alls på plats. Kompetenser (alltså kunskaps- och metodstöd samt kartläggningar och utvärderingar) uppvisar en lägre andel med höga poäng (minst 75 p: ca 10 %) och en större andel med låga poäng (högst 25 p: ca 30 %)

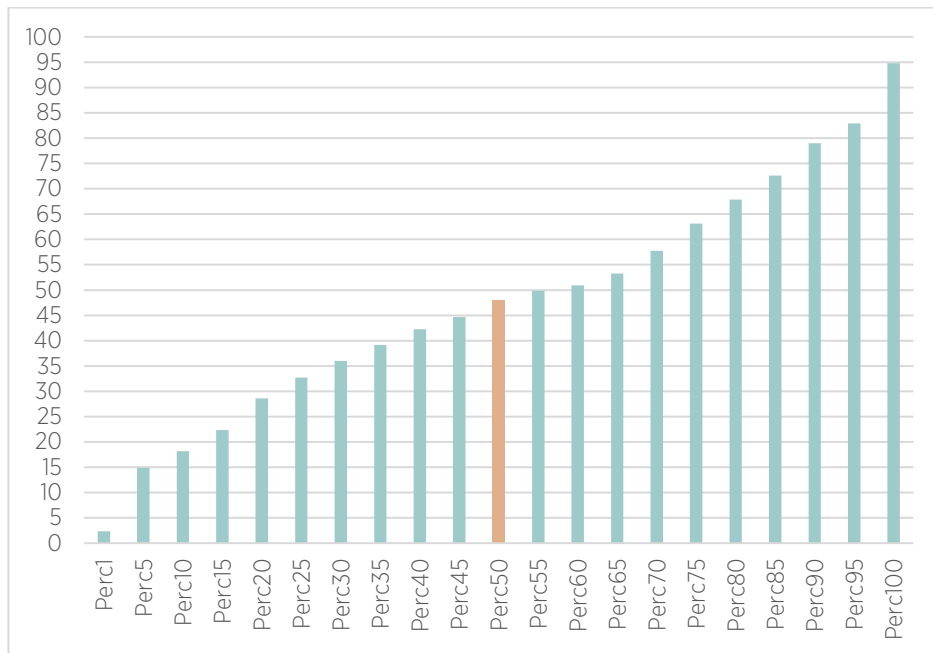
Kategorin insatser uppvisar ett mönster som liknar de organisatoriska förutsättningarna. Ca 25 % av kommunerna uppnår en poäng på minst 75 p av 100 (alltså att ca 75 % av alla insatser som tillfrågas om finns på plats) och ungefär lika stor andel (25 %) uppnår högst 25 p.

Det övergripande preventionsindexet, som är en medelvärde av de tre kategorierna, uppvisar därför också liknande mönster med stora skillnader mellan kommunerna.

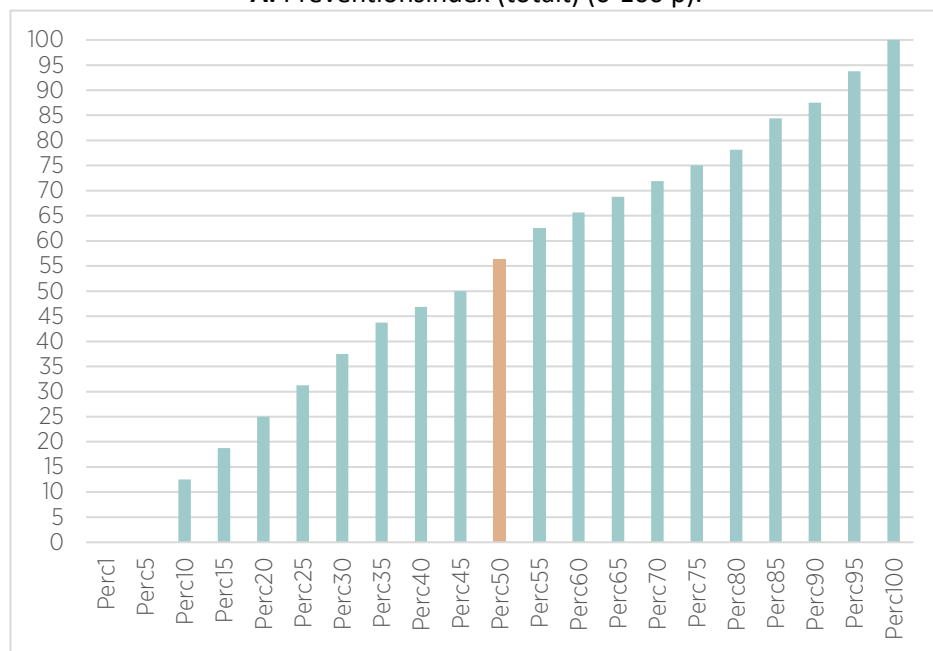
Att spridningen i preventionspoäng mellan kommunerna får betraktas som stora framgår också av tabell 3.6 där olika centrala mått redovisas. Standardvikelsen, dvs. den genomsnittliga avvikelsen från medelvärdet, uppgår till mellan 21-28 för de olika indexen. För preventionsindex uppgår skillnaden mellan Q3 och Q1 till 30 p (63-33) och mellan percentil 90 och percentil 10 till 61 p (79-18).

Tabell 3.6. Preventionsindex – totalt och per kategori på olika sammanfattande centrala mått (n=206).

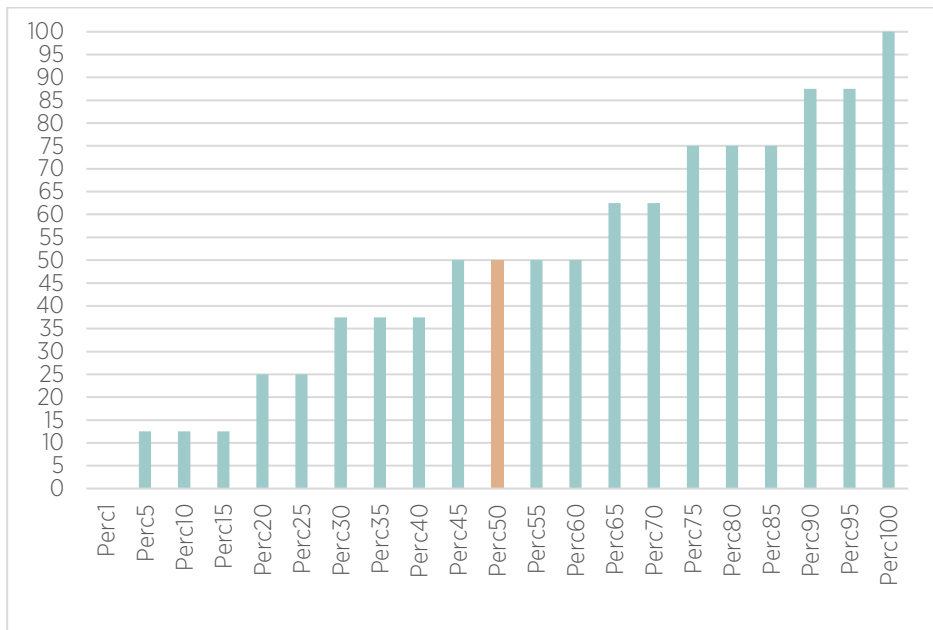
	Medel- värde	Median	Standard- avvikelse	Kvartil 1 (Q1)	Kvartil 3 (Q3)	Percentil 10	Percentil 90
Preventions- index (totalt)	47	47	21	33	63	18	79
Organisation	53	56	28	31	75	12	88
Insatser	48	50	27	25	75	12	88
Kompetenser	41	38	23	21	54	11	75

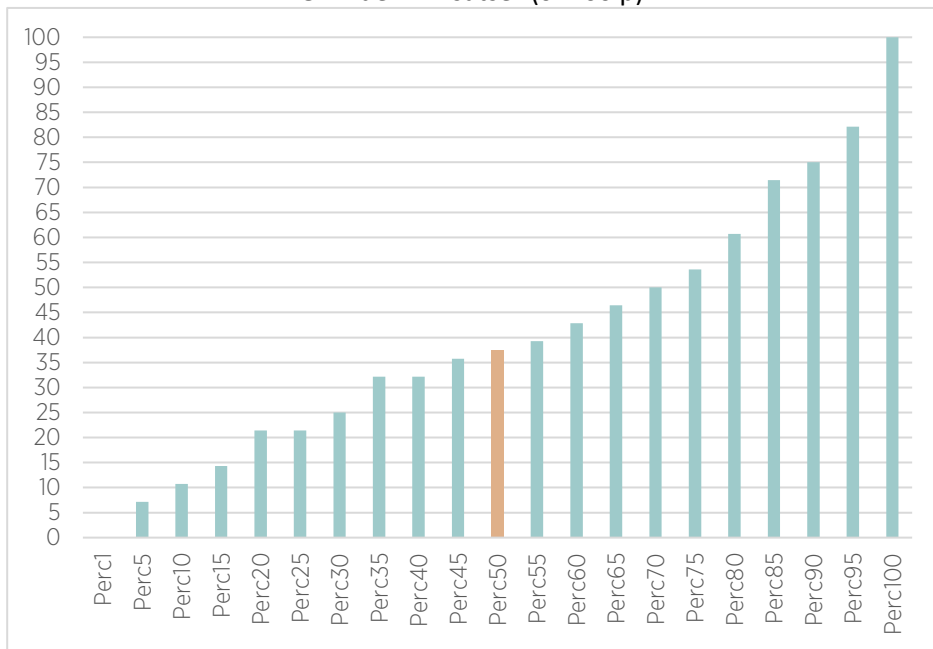
A: Preventionsindex (total) (0-100 p).

B: Index-organisation 0-100 p).

C: Index – insatser (0–100 p).

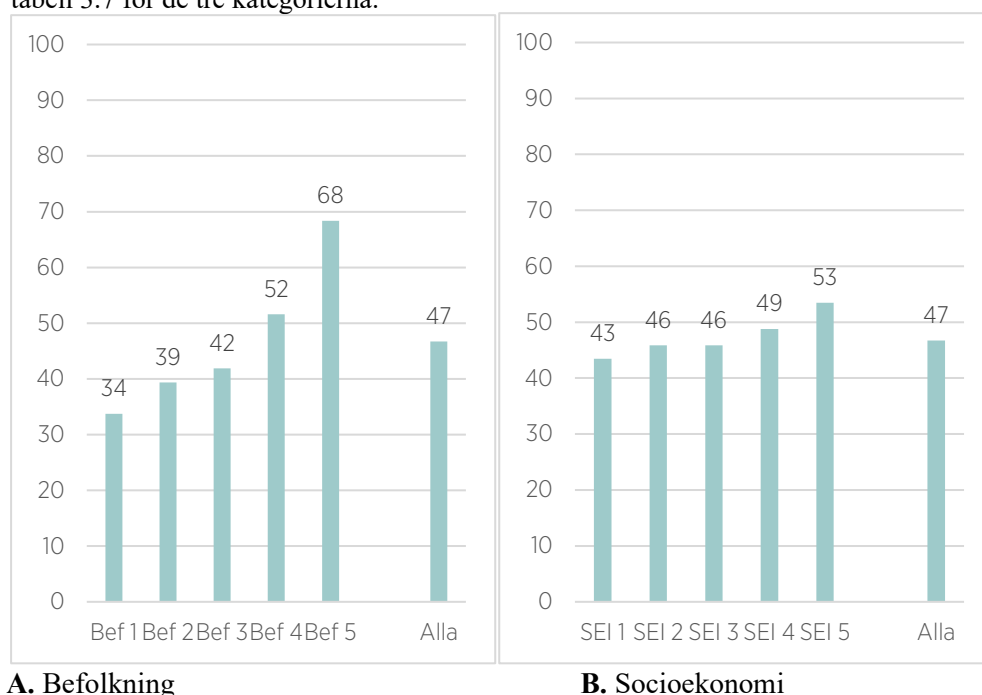
D: Index – kompetenser (0–100 p).

Figur 3.6. Fördelningen av kommunernas indexpoäng på övergripande index (A) och de tre kategorierna (B-D) (min: 0, max: 100 p) utifrån olika percentiler (Perc50=medianvärdet, orangemarkerad).

3.3.2 Skillnader mellan kommuner utifrån socioekonomi och befolkning

Det lokala VINR-förebyggande arbetet uppvisar, enligt analyserna ovan, således påtagliga variationer mellan kommuner i Sverige. Frågan är om dessa skillnader till delar kan förklaras av kommunskillnader i socioekonomisk status (fattiga – rika kommuner) och befolkningsmängd.

Till en början grupperades kommunerna i fem lika stora grupper utifrån invånarantal och fem grupper utifrån socioekonomiskt status och i båda fallen i fem stora grupper (20 %; 5 kvintiler). Resultaten redovisas i figur 3.7 för preventionsindex-totalt och i tabell 3.7 för de tre kategorierna.

Figur 3.7. Preventionsindex i kommungrupper utifrån (A) befolkning och (B) socioekonomi. För båda i fem lika stora grupper (SEI 1 och Bef 1= lägsta kvintilen; SEI 5 och Bef 5= högsta kvintilen).

Som tydligt framgår av både figuren och tabellen ökar omfattningen av kommunernas VINR-arbete i takt med ökat invånarantal. Det tycks dessutom som om ökningen är särskilt stor mellan den befolkningsmässigt näst högsta och högsta kommungruppen (från grupp 4 till grupp 5).

När det gäller socioekonomi är skillnaderna betydligt mindre men med tecken på ökade preventionsnivåer med kommunernas ökade socioekonomiska status.

Tabell 3.7. Preventionsindex – totalt och per kategori (0–100 p). Olika sammanfattande mått (n=206).

	Organisation	Insatser	Kompetenser
Befolkningen i fem kommungrupper från lägsta till högsta):			
Grupp 1	36	36	29
Grupp 2	45	43	30
Grupp 3	48	40	37
Grupp 4	58	56	42
Grupp 5	77	66	62
Totalt	53	48	40
Socioekonomi i fem kommungrupper (från lägsta till högsta):			
Grupp 1	49	45	37
Grupp 2	53	46	39
Grupp 3	52	48	38
Grupp 4	54	52	40
Grupp 5	59	53	49
Totalt	53	48	40

Det faktum att kommunernas socioekonomiska status och befolkningsmängd till viss del överlappar varandra (större kommunen tenderar att ha en högre socioekonomisk status) betyder att vi också bör inkludera variablerna i samtida analyser.

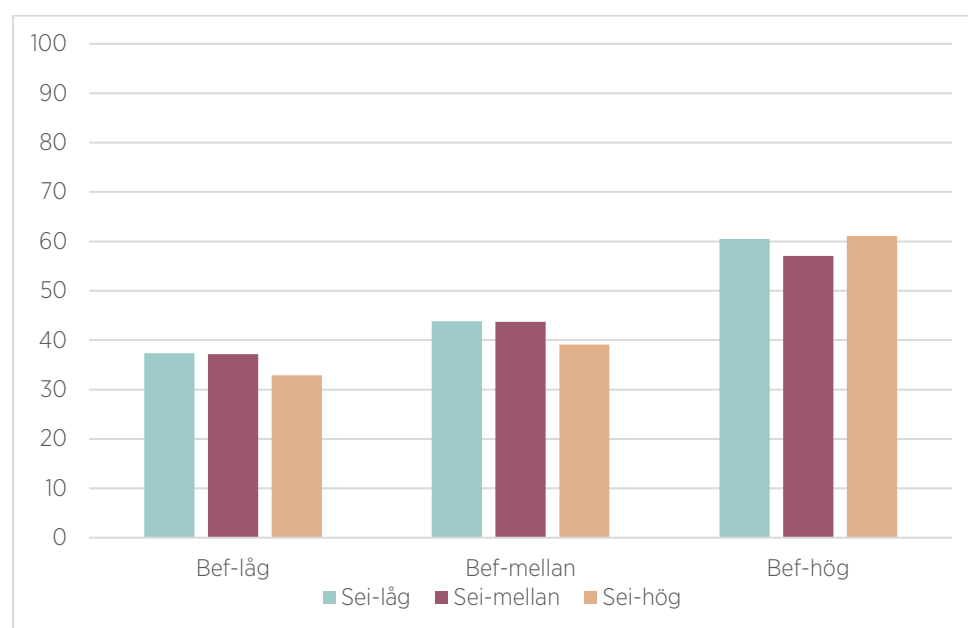
I den typen av analyser med samtidig kontroll för båda variablerna (olika multivariata regressionsanalyser men som inte redovisas närmare i detalj) framkommer tydliga mönster: kommunernas befolkningsmängd är starkt kopplat och kommunernas socioekonomiska status svagt kopplat till omfattningen av det lokala VINR-arbetet. De svaga samband som framkom initialt mellan socioekonomi och VINR-arbetet försvagas därför i sådana analyser med kontroll för befolkningsmängd och (estimat) blir oftast icke statistiskt säkerställda.

Figur 3.8. illustrerar tydligt hur det förhåller sig. Båda variablerna är indelade i vardera tre lika stora grupper (i tre lika stora tredjedelar). Vi valde denna indelning utifrån att vi såg en tydlig nivåökning i VINR-arbetet ungefär där den befolkningsmässigt högsta tredjedelen av kommunerna tar vid (vid ca 34 000 invånare) och ett liknande men svagare tendens vid samma gräns för kommunernas socioekonomiska status.

Som framgår är skillnaderna tydliga mellan de tre befolkningsgrupperna (oavsett socioekonomi) och framförallt i den tredjedel kommuner med högst befolkning. Däremot är skillnaderna mellan kommuner med olika socioekonomi inom respektive befolkningsgrupp små. Den tendens som vi tidigare sett med ökade nivåer med ökad socioekonomi förklaras därför, som nämndes ovan, till stor del av att kommuner med högre socioekonomisk status i större utsträckning har en större befolkning. Det ska

tilläggas att bilden blir densamma vid separata analyser av de tre kategorier som preventionsindex består av.

Noterbart är också att kommuner med högst socioekonomisk status t.o.m. uppvisar något lägre preventionspoäng jämfört med övriga två SEI-grupper i de två första befolkningsgrupperna (bef-låg och bef-mellan).

Figur 3.8. Preventionsindex i kommungrupper utifrån invånarantal och socioekonomisk status.

I tabell 3.7 redovisas skillnaderna mellan de olika kommungrupperna för vissa centrala indikatorer. För alla är andelen Ja-svarande kommuner högst i den befolkningsmässigt största gruppen. Skillnaderna mot övriga två grupper är genomgående betydande och som kanske allra tydligast för andelen som har en tillsvidareanställd samordnande funktion på minst heltid.

Möjligen betyder inte alla dessa skillnader att små kommuner i mindre utsträckning än större kommuner når ut till kommuninvånarna. När det gäller exempelvis samordningsfunktionen är det långtifrån säkert att arbetstiden för en denna funktion i relation till antal invånare är större i de större kommunerna jämfört med de mindre kommunerna.

De flesta av indikatorerna mäter dock om något finns på plats eller ej och överlag är detta påtagligt mindre vanligt förekommande i de befolkningsmässigt mindre kommunerna. Detta gäller inte minst för olika insatser. Möjligen når man i mindre kommuner i vissa fall ut till en större del av sin befolkning med de färre insatserna som finns att tillgå i men vissa typer av insatser saknas helt.

Tabell 3.8 visar visade att skillnaderna mellan de tre socioekonomiska grupperna i regel är små för flertalet indikatorer och pekar inte heller någon tydlig riktning. Vidare framgår det tydligt att inom de tre befolkningsgrupperna uppvisar kommuner med högst socioekonomisk nivå inte genomgående högre andelar än övriga två grupper.

Tabell 3.8. Andel kommuner som svarar Ja på olika centrala frågor om förutsättningar för VINR-arbetet, uppdelat på befolkningsstorlek och socioekonomi (n=206).

Tre kommungrupper utifrån befolkning:	Tre kommungrupper utifrån socioekonomi		
	Grupp 1: låg SEI (lägsta 1/3)	Grupp 2: mellan SEI (mittensta 1/3)	Grupp 3: hög SEI (högsta 1/3)
Andel kommuner med samordnare på minst heltid			
Bef-grupp 1	6 %	4 %	0 %
Bef-grupp 2	9 %	13 %	5 %
Bef-grupp 3	46 %	50 %	47 %
Andel kommuner med formaliserad samverkan på strategisk nivå			
Bef-grupp 1	61 %	58 %	60 %
Bef-grupp 2	68 %	59 %	76 %
Bef-grupp 3	92 %	95 %	94 %
Andel kommuner som genomfört kartläggning sen. 24 mån.			
Bef-grupp 1	22 %	35 %	20 %
Bef-grupp 2	18 %	33 %	27 %
Bef-grupp 3	50 %	59 %	52 %
Andel kommuner med universella insatser inom grundskolan			
Bef-grupp 1	70 %	69 %	67 %
Bef-grupp 2	67 %	72 %	87 %
Bef-grupp 3	91 %	100 %	93 %
Andel kommuner med universella insatser inom socialtjänsten			
Bef-grupp 1	77 %	59 %	82 %
Bef-grupp 2	67 %	77 %	76 %
Bef-grupp 3	85 %	100 %	89 %
Andel kommuner med univ. insatser inom föräldraskapsstöd			
Bef-grupp 1	75 %	75 %	89 %
Bef-grupp 2	65 %	53 %	79 %
Bef-grupp 3	80 %	94 %	100 %
Andel kommuner med univ. insatser inom brottsförebyggande			
Bef-grupp 1	52 %	47 %	62 %
Bef-grupp 2	33 %	69 %	54 %
Bef-grupp 3	73 %	81 %	84 %
Andel kommuner som erbjuder basutbildning till medarbetare inatser inom brottsförebyggande			
Bef-grupp 1	81 %	75 %	67 %
Bef-grupp 2	74 %	83 %	81 %
Bef-grupp 3	100 %	100 %	97 %

Andel kommuner som erbjuder metodstöd till medarbetare inatser inom brottsförebyggande			
Bef-grupp 1	45 %	40 %	0 %
Bef-grupp 2	61 %	43 %	57%
Bef-grupp 3	77 %	43 %	64 %

¹ Bef-gr.1: den 1/3 med lägst befolkning, Bef-gr..3: den 1/3 med störst befolkning. Bef-gr. 2: mellersta 1/3.

3.3.3 Skillnader mellan länen

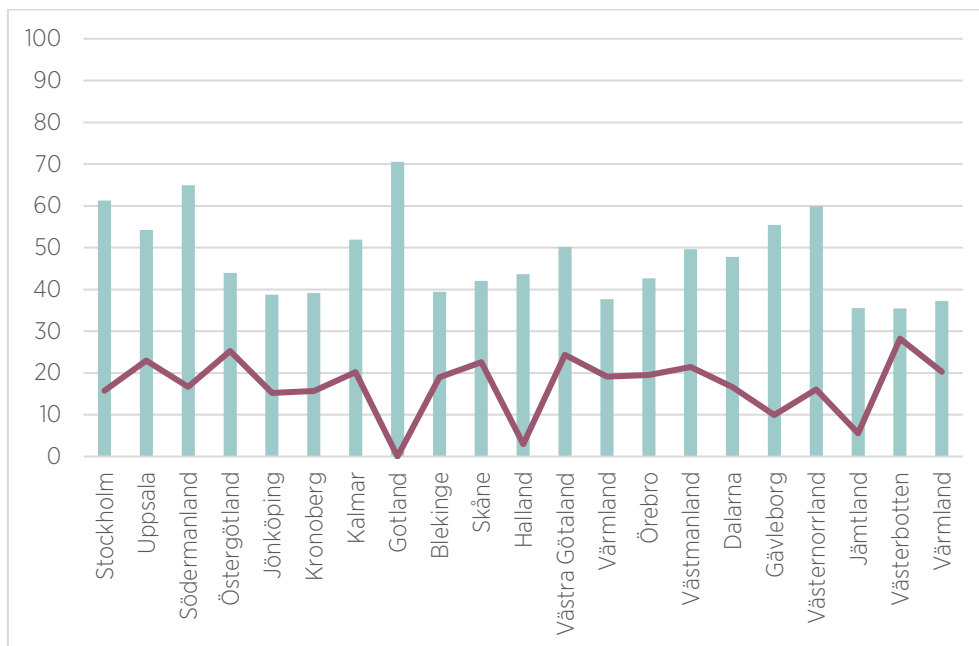
En annan möjlig delförklaring till skillnaderna mellan kommunerna är att dessa i första hand uttrycker kommunskillnader *mellan* länen och inte kommunskillnader *inom* länen. I detta avsnitt tar vi reda på om så är fallet.

I figur 3.9 redovisas skillnaderna mellan länen och spridningen (standardavvikelsen) mellan kommunerna inom samma län. Högst totalpoäng på preventionsindex uppvisar Gotlands län följt av Södermanlands län och Stockholms län. För dessa tre ligger nivåerna på över 60 p. För de tre län med lägst poäng ligger nivåerna på drygt eller knappt 35 p.

Den orangefärgade linjen visar spridningen inom respektive län (avsaknaden av spridningsmått för Gotlands län beror på att länet består av en kommun). För flertalet ligger standardavvikelsen på mellan 15–20 p. De tre län med - efter Gotlands län - högst poäng uppvisar dessutom relativt sett låg spridning mellan kommunerna i länet. De höga poängen beror därför inte på att några få kommuner ligger mycket högre än andra utan på att kommunerna mer samlat ligger på en högre nivå.

Länsgenomsnittet i spridning ligger på 18 p vilket endast är något lägre än motsvarande för alla kommuner (std=21, se tabell 3.6). Även andra spridningsmått visar på små skillnader mellan kommuner inom länen jämfört med skillnaderna mellan alla kommuner i Sverige.

Att skillnaderna inom länen i stora drag är desamma som mellan alla kommuner i hela Sverige betyder således att kommunernas länsstillhörighet inte mer än marginellt kan förklara de stora kommunskillnaderna i VINR-arbetet som framkommer i preventionsindex.

Figur 3.9. Preventionsindex-totalt per län och standardavvikelsen mellan kommuner inom respektive län. (Gotland består av en kommun och har inget spridningsmått).

3.4 VINR-området jämfört med andra närliggande områden

Eftersom det finns liknande frågor om förutsättningar på andra närliggande områden, dessutom med motsvarande preventionsindexmått på ANDT-området, är det intressant att jämföra förutsättningarna mellan dessa områden. Jämförelserna måste dock göras med mycket stor försiktighet eftersom enkätfrågorna mellan de olika områdena inte är identiska.

Vi börjar med att se närmare på hur många kommuner som uppger att de har på plats olika centrala strukturella förutsättningar på VINR-området jämfört med det brottsförebyggande (BF)- och ANDT-området.

Därefter studeras om kommunförutsättningar inom ett område samvarierar med kommunförutsättningar inom ett annat område, dvs. om kommuner med goda (eller bristande) förutsättningar inom VINR-området också tenderar att uppvisa goda (bristande) förutsättningar inom BF- och ANDT-området.

3.4.1 Skillnader i nivåer av arbetet

Tabell 3.9 redovisar svaren på vissa centrala frågor ställda i de tre olika undersökningarna om det lokala förebyggande arbetet. Jämförelserna baseras på de kommuner som deltagit på de två eller tre undersökningar som jämförelserna avser. Eftersom frågorna ser något annorlunda ut mellan undersökningarna redovisas hur frågorna ställdes.

På de frågor som kan jämföras mellan VINR- och BF-arbetet är andelarna högre på BF-området, t.ex. när det gäller en samordningsfunktion (97 % resp. 77 %), en samordningsfunktion motsvarande minst en heltid (32 % resp. 21 %) och förekomst av samverkansöverenskommelser (eller liknande) (85 % resp. 74 %).

När det gäller VINR jämfört med ANDT är andelarna för flertalet variabler högre för VINR, t.ex. när det gäller kommuner med styrdokument på området (76 % resp. 61 %) och kommuner med samordningsfunktion motsvarande minst en heltid (21 % för VINR jfr med 14 % för ANDT). VINR uppvisar dock klart lägre andel när det gäller kommuner som genomfört kartläggningar: 35 % för VINR (senaste 24 månaderna) och 61 % för ANDT (senaste 12 månaderna).

En försiktig sammanfattning av tabellen är att BF-arbetet ligger högst när det gäller strukturella förutsättningar, följt av VINR och därefter ANDT även om de två sistnämnda kan ligga närmare varandra. Det bör nämnas att siffrorna för ANDT-arbetet avser 2021 och VINR och BF 2023. Men inget talar för att det lokala ANDT-arbetet ökat i omfattning efter 2021, snarare tvärtom.

Tabell 3.9. Jämförelser mellan tre undersökningar på centrala förutsättningar (frågor) för förebyggande arbete: Jämställdhetsmyndighetens VINR-kommunenkat 2023, Brottsförebyggande rådets brottsförebyggande kommunenkät 2023 och Folkhälsomyndighetens ANDT(S)-kommunenkat 2021.

Indikatorer (frågor)	VINR (JÄMY)	BF (BRÅ)	ANDT (FoHM)
Styrdokument (n=197)			
Finns på åtminstone på ett av sju i enkäten nämnda områden	76 %		
Ett eller flera politiska program som inkluderade det hälsofrämjande och förebyggande ANDTS-arbetet?			61 %
Samordnare eller liknande funktion (n=203)			
Tillsvidareanställda funktioner med strategiskt och/eller samordnade ansvar (del som tjänst eller heltid eller mer)	77 %		
Hur många tjänsteprocent som kommuner avsätter totalt för brottsförebyggande arbete. Andelen med avsatt tid (mer än 0 %).		97 %	
En/flera personer utsedda att arbeta med övergripande samordning och planering av det hälsofrämjande och förebyggande ANDTS-arbetet i kommunen (på hel- eller deltid)			81 %
Kommunen avsätter minst en heltid för samordning (n=162)			
Tillsvidareanställda funktioner med strategiskt och/eller samordnande ansvar (på heltid eller på mer än heltid)	21 %		
Tjänstprocent som avsätts totalt för brottsförebyggande Arbete (minst 100 %)		32 %	
Arbetstid under 2021 för övergripande samordning och planering av det hälsofrämjande och förebyggande ANDT-arbetet (minst 100 %)			14 %
Samverkan (n=191)			

Aktuella beslut om formaliserad samverkan på strategisk nivå med ansvar för VINR-arbetet	74 %		
Aktuella skriftliga samverkanöverenskommelser som omfattar det brottsförebyggande arbetet		95 %	
Regelbundet eller formaliserat samarbete med andra myndigheter gällande det hälsofrämjande och förebyggande ANDTS-arbetet under 2021?			51 %
Lokal samverkan mellan det ANDTS-förebyggande och det brottsförebyggande arbetet med en eller flera aktörer			85 %
Genomfört kartläggning (n=176)			
Genomfört lokal kartläggning utifrån egna eller andras underlag under de senaste 24 månaderna	35 %		
När en kartläggning genomfördes senaste (under de senaste 12 eller mer än 12 men mindre än 24 mån. (sen. 12 mån inom parentes)		67 % (59 %)	
Om kommunen under 2021 gjort en kartläggning av ANDTS-bruk och skadeverkningar?			61 %
Genomfört kartläggning senaste 12 månaderna och analys	22 %	55 %	

3.4.2 Samband mellan förutsättningar på olika preventionsområden

Tabell 3.10 visar sambandet mellan vissa variabler ställda i de tre undersökningarna. För VINR och ANDT redovisas också sambandet mellan de preventionsindexmått som finns för båda (för ANDT, se Leifman, 2023).

Sambanden är i regel positiva men svaga eller relativt svaga. På frågan om arbetstid och för vissa av de sammanfattande preventionsmått är sambanden starkare men även här med måttlig styrka (ca: 0,3–0,4). Det finns därmed en viss, men ganska svag, tendens till att kommuner med höga nivåer av förutsättningar på ett av områdena också uppvisar högre nivåer av förutsättningar inom de övriga områdena.

För Stockholms läns kommuner har vi också studerat sambandet mellan preventionsindex på VINR-området med enkla sammanfattande mått från dels SKR:s nationella kommunenkät från 2022 om folkhälsa (se SKR, 2023) (mättet baseras på tre frågor om förekomst av styrdokument, samordnare och styrgrupp), dels en undersökning 2022 om psykisk hälsa i länets alla 26 kommuner (sammanfattande mått om graden av tvärsektorielt arbete, förekomst av styrgrupp, styrdokument, samordnare på området och hur prioriterad arbetet med psykisk hälsa är) (UPH, 2022).

I båda fallen visar sig sambanden vara positiva men något starkare mellan VINR och psykisk hälsa än mellan VINR och folkhälsa ($r_s = 0,60$ resp. $r_s=0,40$). Sambanden är något starkare jämfört med sambanden mellan VINR-BF-ANDT även när också dessa samband endast baseras på data från kommuner i Stockholms län (och inte som i tabell 3.10 som avser alla kommuner i riket).

Tabell 3.10. Samband mellan olika centrala förutsättningar (frågor) för förebyggande arbete: Jämställdhetsmyndighetens VINR-kommunenkat 2023, Brottsförebyggande rådets brottsförebyggande kommunenkät 2023 och Folkhälsomyndighetens ANDT-kommunenkat 2021.

Olika variabler (frågor)	VINR-BF	VINR-ANDT	BF-ANDT
Antal styrdokument¹		0,09	
Samordnare eller liknande funktion (Ja/Nej)		0,11	
Arbetstid			
Omfattning (Ingen, deltid, heltid eller mer)	0,37	0,23	0,21
I procent			0,35
Samverkan			
Formaliserad skriftlig samverkan/samverkans-överenskommelser	-0,03	0,10	0,06
Genomförd kartläggning			
Senaste 24 månaderna (ANDT: senaste 12)	0,02		0,08
Kartläggning och analys	0,03		
Sammanfattande mått			
Preventionsindex - totalt		0,27	
Preventionsindex – struktur		0,29	
Preventionsindex – insatser ¹	0,23	0,22	0,16

¹ För VINR: från 0 till max 8 styrdokument. För ANDT: från 0 till max fyra styrdokument (A+N+D+S: 0–4 st)

² För Brås kommunenkät endast summering av fyra delfrågor: genomfört åtgärder för att (1) försvåra genomförandet av brott, (2) för att minska gärningspersoners brottsbenägenhet, (3) för att stärka formuler och informell kontroll (4) för att förebygga brott på andra sätt (se Brå. 2023a-b).

3.5 Betydelsen av att ha specialiserad verksamhet för kunskaps- och metodstöd

En av studiens frågeställningar är om det har betydelse om kommunerna har specialiserad verksamhet för kunskaps- och metodstöd för förmågan att ge en bredd av yrkesgrupper stöd och erbjuda ett djupare stöd. En fråga i enkäten är om kommunerna har sådan specialiserad verksamhet och tre efterföljande frågor handlar om vilken typ av kunskaps- och metodstöd som erbjuds, vilka verksamhetsområden som erbjuds och om kommunen erbjuder sina medarbetare kunskaps- och metodstöd i olika frågor. De tre sistnämnda frågorna bedöms här som indikatorer på just *förmågan* att ge en bredd av yrkesgrupper stöd och erbjuda ett djupare stöd.

Tabell 3.11 ger några exempel på hur vanligt det är med kunskaps- och metodstöd i kommuner med och utan sådan specialiserad verksamhet. Sambanden mellan specialiserad verksamhet för kunskaps- och metodstöd å ena sidan och dessa förmågor å andra sidan är tydliga: kommuner med specialiserad verksamhet för kunskaps- och metodstöd uppvisar klart fler typer av kunskaps- och metodstöd, fler verksamhetsområden med sådant stöd och flera områden där kunskaps- och metodstöd erbjuds. Skillnaderna mellan de två grupperna av kommuner är påtagliga även för de typer och områden som inte redovisas närmare i tabellen.

Det går således att dra slutsatsen att kommuner med specialiserad verksamhet har ett mer utbrett kunskaps- och metodstöd till sina medarbetare i kommuner. Varför det ser ut som det gör går dock inte att besvara. Om det är just den specialiserade verksamheten som är förklaringen till skillnaderna eller om det är andra bakomliggande faktorer går alltså inte att besvara.

Tabell 3.11. Förekomst av kunskaps- och metodstöd inom olika delar bland kommuner med och utan specialiserad verksamhet (i egen regi eller genom samverkansavtal).

Kunskaps- och metodstöd	Kommuner med specialiserad verksamhet	Kommuner utan specialiserad verksamhet
Ex på olika typer som erbjuds		
Basutbildning	89 %	69 %
Fortbildning	66 %	48 %
Metodstöd	58 %	35 %
Ex på verksamhetsområden		
Individ- och familjeomsorg	91 %	78 %
Äldreomsorg	69 %	36 %
Funktionshinderverksamhet	70 %	36 %
Grundskola	54 %	16 %
Öppen fritidsverksamhet och fritidsgårdar	45 %	17 %
Ex på områden		
Våld mot barn och unga som utövas av närstående	76 %	54 %
Våld i ungas partnerrelationer	69 %	36 %
Hedersrelaterat våld och förtryck avseende vuxna	72 %	48 %
Våld mot äldre kvinnor	63 %	27 %
Våld mot hbtqi-personer	47 %	20 %

4. RESULTAT – FÖRDJUPNINGSKOMMUNER

I detta kapitel presenteras fördjupade resultat för de 15 kommuner som deltagit i de fördjupade samtalen. Resultaten presenteras under sju teman där analyser av enkäten, samtalen och dokumenten ingår.

4.1 Våldsförebyggande arbetet är prioriterat på lokal nivå

De flesta kommunerna menar att det våldsförebyggande arbetet med inriktning på VINR är prioriterat lokalt. Det är också tydligt att frågan har fått en högre prioritet de senaste åren. De kommunala representanterna upplever att det handlar både om det våldspreventiva arbetet generellt, men också om arbetet med VINR specifikt. Viktiga förklaringar till detta är att frågan har uppmärksammats nationellt med bland annat förstärkt lagstiftning, nya riktlinjer, en nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor samt nationella satsningar i form av statsbidrag och kunskaps- och metodstöd. I vissa kommuner har också den nya brottsförebyggande lagen haft betydelse för frågans prioritet. Ett upplevt ökat medialt fokus på frågorna nämns också som en bidragande orsak till den ökade prioriteringen.

Arbetet för att förebygga VINR prioriteras av såväl den politiska ledningen som i kommunledningen, även om det inte gäller för samtliga kommuner. I vissa kommuner är det framför allt socialnämndens politiker som prioriterar frågan, medan intresset är lägre inom övriga nämnder eller i kommunstyrelsen. En förklaring till att det i några av kommunerna är lägre prioriterat handlar om bristande kontinuitet i det politiska ledarskapet exempelvis genom att den politiska ledningen har bytts ut mellan mandatperioderna och att den nya majoriteten inte haft frågan på agendan så här långt. En annan är att den politiska ledningen fungerar dåligt generellt och att tjänstepersonsorganisationen snarare finner stöd för arbetet i lagstiftning än i den lokala politiken. I en av kommunerna har politikerna uttalat att de inte önskar någon handlingsplan för VINR då frågan inte är politiskt prioriterad. Det står dock klart att politisk prioritering av arbetet är en viktig framgångsfaktor och att det är särskilt gynnsamt när arbetet kan fortlöpa utan onödiga pauser över mandatperioder, trots maktskifte. Att det finns politiskt antagna mål- och styrdokument är därför en viktig förutsättning.

I Jämställdhetsmyndighetens enkät svarade 14 av de 15 kommunerna att de hade en eller flera aktuella och politiskt beslutade styrdokument för arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, inklusive våld i nära relation. Det var åtta av kommunerna som bifogat dessa dokument i samband med enkäten. Samtliga styrdokument inkluderar våld i vuxnas parrelation och tolv av 14 inkluderar våld mot barn. I elva av kommunerna behandlas våld i ungas parrelation i styrdokumentet. Majoriteten av dem inkluderar hedersrelaterat våld och förtryck avseende vuxna (11 av 14) och barn (9 av 14). Minst vanligt är att styrdokumentet inkluderar prostitution och människohandel för sexuella ändamål (4 av 14) samt sexuell exploatering av barn (3 av 14). Mönstret är detsamma för dessa kommuner som för samtliga kommuner som

besvarat enkäten, d.v.s. att våld mellan vuxna finns med i större utsträckning än våld mot barn samt att prostitution och människohandel för sexuella ändamål och sexuell exploatering av barn är våldstyper som i lägre grad är inkluderade (se tabell 3.2). Ett par av kommunerna uppdaterar sina politiskt antagna styrdokument inför 2024.

De mål- och styrdokument som finns för arbetet kan dels vara specifika för arbetet mot våld i nära relation och mäns våld mot kvinnor, dels ingå som en del i mer övergripande måldokument som program för trygghet eller hållbarhet. Det finns också exempel på kommuner som har flera nivåer av mål- och styrdokument där området tas upp i samtliga dokument. En kommun kommer exempelvis att under 2024 ha ett program för hållbarhet som utgår från de 17 målen i Agenda 2030 och ett särskilt program för trygghet där VINR är ett delprogram. Styrdokumentet omfattar hela organisationen och kommunledningen har det övergripande ansvaret samtidigt som varje nämnd och bolag har ansvaret inom sitt verksamhetsområde.

Det finns också mål- och styrdokument och riktlinjer som inte är politiskt antagna utan rör kommunen som helhet eller delar av den kommunala verksamheten, såsom riktlinjer inom socialförvaltningen. Det finns också kommuner som aktivt arbetat för att få in riktlinjer om våld i nära relation i andra förvaltningars befintliga riktlinjer i stället för eller som komplement till särskilda mål- och styrdokument för våld i nära relation.

4.2 Styrkedjan behöver stärkas

Att det finns mål- och styrdokument för arbetet är en viktig framgångsfaktor, men det innebär inte att det per automatik påverkar det dagliga arbetet i den kommunala organisationen. Resultaten från samtalen visar att trots att frågan är prioriterad i de flesta av kommunerna såväl politiskt som i kommunledningen finns det utmaningar med att få arbetet att genomsyra hela organisationen. Flera kommuner vittnar om att det trots kommunövergripande mål- och styrdokument bara är socialförvaltningen som i praktiken arbetar med frågan. En förklaring till detta är bland annat att frågan inte tas upp i kommunledningsgruppen i den utsträckning som skulle behövas för att styrkedjan ska fungera, samtidigt som frågan ständigt är aktuell inom socialtjänsten. Det finns också skarpare lagstiftning, fler styrdokument och riktlinjer som reglerar socialtjänstens arbete. Chefer i kommunen har en viktig roll att spela genom att lyfta frågan till politiken och sätta frågan på agendan, men också genom att lyssna till verksamheternas erfarenheter och behov. Det är alltså inte bara uppifrån och ner som styrkedjan behöver fungera utan också nerifrån och upp.

En annan förklaring till brister i det kommunövergripande arbetet handlar om att det saknas tvärssektoriella strukturer för arbetet med våld i nära relation inom organisationen. I vissa kommuner har det skett en förflyttning mot en stärkt samordning mellan det brottsförebyggande arbetet och arbetet mot våld i nära relation, vilket upplevs som en framgångsfaktor. Genom att VINR inkluderas i de brottsförebyggande råden med representation från såväl den politiska ledningen som kommunledningen stärks förutsättningarna för ett tvärssektoriellt förebyggande arbete.

En utmaning är dock att våld i nära relation inte alltid bedöms som lika högt prioriterat som annan brottslighet i det tvärssektoriella brottsförebyggande arbetet. Trots detta angav tolv av de 15 kommunerna (80 %) i enkätsvaren att det fanns ett aktuellt/aktuella beslut om formaliserad samverkan på strategisk nivå i arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor inklusive våld i nära relation vilket är i linje med hur det ser ut

för alla svarande kommuner (74 %). Enkätsvaren ger dock inte kunskap om vilka aktörer som ingår i den formaliserade samverkan. I intervjuerna lyfts ofta samverkan med externa aktörer fram såsom polisen och länsstyrelserna. Polisen ses som en central samverkansaktör, men möjligheten att få med polisen i arbetet varierar mellan kommunerna. I en av kommunerna kommer polisstationen att läggas ner vilket riskerar en försämrad samverkan. Ett par av kommunerna lyfter fram utmaningar i samverkan med hälso- och sjukvården.

Ett förbättringsförslag som kom fram i ett av samtalen var att styrdokument inte bara beskriver mål för arbetet utan också inkluderar ska-krav på samarbete mellan kommunens olika delar, i syfte att stärka den interna tvärssektoriella samordningen. Flera kommunrepresentanter menar dock att den interna samverkan är under uppbyggnad. Det verkar också finnas tvärssektoriella strukturer i många av kommunerna kring barn och unga, exempelvis med representation från elevhälsa, skolläring och socialtjänst.

Ett perspektiv som kommer fram i samtal om tvärssektoriell samordning är den ekonomiska situationen i kommunerna. I besparingstider är det särskilt viktigt att fundera över vilka samverkansgrupperingar som ska finnas och vilka frågor de kan hantera, så att belastningen inte blir allt för stor på centrala funktioner i kommunen.

Utöver samordning med det brottsförebyggande arbetet finns också exempel på hur det förebyggande arbetet mot våld i nära relation samordnas med det trygghetsfrämjande arbetet, folkhälsoarbetet, det suicidförebyggande arbetet och arbetet för att främja psykisk hälsa.

Brister i styrkedjan och avsaknad av tvärssektoriella samverkansstrukturer riskerar att leda till att frågan inte aktualiseras i alla delar av organisationen. I stället blir enskilda personers engagemang avgörande för hur arbetet prioriteras och operationaliseras. Utöver det förebyggande arbetet som sker inom socialtjänsten, och då framför allt inom individ- och familjeomsorgen, är det oftast skolan som lyfts fram som den aktör som driver våldsförebyggande arbete. Erfarenheten från flera kommuner är dock att den enskilda rektorns engagemang är helt avgörande, vilket riskerar att bidra till brister i likvärdigheten mellan skolorna. Flera kommuner ser behovet av att stärka styrkedjan för att arbetet ska utgå från en "Hela kommunen-ansats".

En utmaning som några lyfter fram är att skapa förståelse för varför frågan behöver arbetas med tvärssektoriellt, då frågan ibland betraktas som en ren socialtjänstfråga. Samtidigt finns det kommuner som har en tydlig "Hela kommunen-ansats" i arbetet, exempelvis genom satsningen En kommun fri från våld. Det finns också kommuner som lyckats väl med att få med vissa delar av organisationen, då främst skolan, men också andra delar som kultur och fritid och kommunens HR-avdelning.

Uppföljning och återrapportering till den politiska ledningsnivån och kommunledning är ytterligare en del av styrkedjan som behöver stärkas. En återkommande reflektion i samtalen är att det inte efterfrågas i så stor utsträckning, inte ens när det finns tydligt formulerade uppdrag. Det finns dock exempel på kommunerna där frågor om VINR har arbetats in i det ordinarie kvalitetsledningssystemet vilket ses som en framgångsfaktor.

I de analyserade styrdokumenterna finns ofta mål för arbetet beskrivet. Det är dock få kommuner som beskriver styrkedjan. Några goda exempel finns dock där det tydligt framgår vem som har ansvar för vad och hur arbetet ska följas upp och när det ska återrapporteras.

4.3. En strategisk funktion för VINR är en viktig resurs i arbetet

Att ha en strategisk funktion ses som en viktig resurs i arbetet. Av de 15 kommunerna svarade tolv att de har en eller flera personer med en sådan funktion, vilket alltså anses vara en framgångsfaktor i arbetet. Det verkar ha betydelse var i organisationen en sådan funktion är placerad, med större möjligheter att nå ut till hela organisationen om den tillhör kommunledningskontoret eller har liknande central placering. Det uppfattas som svårare att få tillgång till samtliga förvaltningar om funktionen tillhör en enskild förvaltning, exempelvis socialförvaltningen. Men även i de fall funktionen sitter centralt finns det utmaningar med att få tillgång till hela organisationen. Det är avgörande att den strategiska funktionen får rätt förutsättningar att arbeta förvaltningsövergripande.

Det framkommer också i samtalen med de minsta kommunerna att det finns svårigheter med att ha råd med en strategisk funktion. Ansvaret blir då stort för förvaltningschefer och andra chefer inom kommunen som behöver driva frågorna internt, skapa förutsättningar för samverkan med externa aktörer och samtidigt ha aktuell kunskap inom området.

4.4. Behov av ett förstärkt kunskapsbaserat förebyggande arbetet mot VINR

Kommunrepresentanterna återkommer till behovet av ett förstärkt och utvecklat förebyggande arbetet. Det lokala arbetet har stort fokus på att "släcka bränder" snarare än ett strategiskt och kunskapsbaserat förebyggande arbete. Det ska dock poängteras att det både pågår utveckling av det förebyggande arbetet i samtliga kommuner och att det genomförs en rad våldsförebyggande insatser. Generellt verkar det förebyggande arbetet ha störst fokus på barn och unga, trots att styrdokumentet inkluderar våld i vuxnas relationer.

I detta avsnitt redovisas resultaten utifrån fyra centrala delar i ett kunskapsbaserat arbetssätt; Kartläggning, analys och lägesbilder, Resurser för det våldsförebyggande arbetet, Insatser och Uppföljning och utvärdering.

4.4.1. Kartläggning, analys och lägesbilder

Arbetet med att ta fram lägesbilder inom det brottsförebyggande arbetet pågår i majoriteten av kommunerna och i vissa av kommunerna kommer våld i nära relation att ingå. Den nya brottsförebyggande lagen har på så sätt haft en viktig betydelse. I några kommuner är det första gången en lägesbild av VINR tas fram. I andra kommuner kommer inte VINR att inkluderas i de brottsförebyggande lägesbilderna.

Kommunrepresentanterna menar att det finns ett behov av att utveckla arbetet med kartläggning och analys. I vissa kommuner är våld i nära relation inkluderat i de kartläggningar som görs inom det brottsförebyggande arbetet, men det gäller inte alla. I några kommuner har man hittills inte följt utvecklingen av våld i nära relation, men också här pågår ett förändringsarbete. Polisens statistik över VINR används i flera av kommunerna, men det uppges också vara en risk med att enbart använda sig av den statistiken då vissa fall registreras under en annan brottsrubricering, exempelvis misshandel.

En av kommunerna har ingått i SKR:s utvecklingsarbete kring systematisk individbaserad uppföljning. Andra gör egna uppföljningar av antal anmälningar, utredningar, insatser inom socialtjänsten samt antalet unika kontakter med kvinnojouren

för att följa utvecklingen. Det framkommer också en önskan om att arbetet med kartläggning, analys och lägesbilder också kompletterades med risk- och skyddsfaktorer för barn och unga.

4.4.2. Resurser för det våldsförebyggande arbetet

Det verkar finnas ett glapp mellan identifierade behov och resurser för arbetet. De allra minsta kommunerna lyfter särskilt fram detta och menar att de är beroende av statsbidrag för att kunna ta sig framåt i arbetet. När statsbidragen sedan tar slut finns risk för att arbetet blir nedprioriterat. En av kommunerna lyfter fram vikten av att samla statsbidrag inom olika närliggande områden för att kunna använda dem för att skapa kontinuitet. Det ekonomiska läget har i vissa kommuner påverkat möjligheterna för det förebyggande arbetet, exempelvis genom att budget för utbildning har tagits bort för 2024.

De interna resurserna i form av personal med god kunskap inom VINR verkar vara ojämnt fördelade inom kommunerna. Socialförvaltningen bedöms ha störst kunskap i frågorna, medan övriga organisationen bedöms ha en allt för låg kunskap. Några kommunrepresentanter menar att det också finns hög kunskapsnivå inom elevhälsan, medan andra identifierat det som en verksamhet där kunskapsnivån behöver höjas. Ofta lyfts behovet av ökad kunskap kring hedersrelaterat våld och förtryck fram, men också kunskap om våldsutövare och om olika målgrupper såsom äldre och personer med funktionsnedsättning.

Flera kommunrepresentanter menar dock att kunskapen om VINR har ökat de senaste åren som ett resultat av att de satsat på kunskapshöjande insatser internt. Återigen poängteras vikten av att strategerna eller andra personer som arbetar med frågan får tillgång till övriga delar i organisationen. I vissa kommuner har erbjudande om utbildning getts till stora delar av organisationen. I andra upplevs intresset för att delta i interna utbildningar som svalt från övriga förvaltningar än socialförvaltningen. Kommunerna satsar också på vissa delar av organisationen, exempelvis genom att ha särskilda kompetensgrupper inom socialförvaltningen och utbildningar till personal inom LSS-verksamheten. Exempelvis har en kommun arbetat med Socialstyrelsens utbildningsmaterial Blånader och silverhår för att höja kompetensen om våld mot äldre kvinnor.

En stor del av utbildningarna genomförs av interna resurser, men länsstyrelserna och andra externa aktörer såsom Organisation MÄN, Origo och stiftelsen Alternativ till våld (ATV) används också.

I enkäten framgår att 14 av de 15 (93 %) kommunerna erbjuder basutbildning om VINR till sina medarbetare (jfr med 73 % av alla kommuner). Tio av 15 kommuner (67 %) erbjuder dessutom fortbildning (jfr med 56 % av kommuner). Det är framförallt inom individ- och familjeomsorgen som kunskaps- och metodstöd erbjuds till medarbetare (14 av 15 kommuner), inom äldreomsorgen (11 av 15) och inom funktionshinderverksamheten (10 av 15). Även medarbetare inom förskolan (9 av 15), skolan (9 av 15), och den öppna fritidsverksamheten (9 av 15) erbjuds kunskaps- och metodstöd i majoriteten av kommunerna medan endast tre av 15 kommuner har liknande stöd till medarbetare inom stadsplaneringen. Mönstret är detsamma för alla svarande kommuner.

Ett utvecklingsområde som flera kommunrepresentanter uppger är behovet av ökad kunskap om socialtjänsten internt i organisationen, exempelvis vetskapen om att

socialtjänsten erbjuder samtal till föräldrar utan biståndsbeslut. Några av kommunerna lyfter fram utmaningen med personalomsättning, som ibland är hög, vilket innebär att organisationen tappar kunskap och fart i arbetet.

Flera av kommunerna, främst de mindre kommunerna, lyfter fram samverkan som en viktig resurs i arbetet. En kommun menar att en av deras viktigaste framgångsfaktorer är att kunskapen om VINR är hög hos förvaltningschefen inom socialförvaltningen, vilket ger goda förutsättningar för att arbeta tillsammans med frågan. Samverkan mellan strategier inom olika områden, såsom folkhälsa, brottsförebyggande och trygghet upplevs som viktigt i de kommuner som har sådana funktioner.

4.4.3. Våldsförebyggande insatser och genusförändrande ansatser

Det våldsförebyggande arbetet har i vissa kommuner haft störst fokus på att få personal inom organisationen att förstå olika våldstyper, ibland med våldspyramiden som utgångspunkt, och att skapa ett gemensamt språk kring våld. Det verkar finnas få implementerade våldspreventiva metoder, några kommuner menar att de inte har några universella metoder alls. Det som framför allt lyfts fram på universell nivå är insatser inom skolan, där exempelvis MVP är en metod som återkommer i samtalen. Samtidigt menar kommunrepresentanterna att det finns utmaningar med bred implementering av programmet och att intresset hos den enskilda rektorn är avgörande. En av kommunerna har arbetat utifrån Socialstyrelsens metodstöd för att minska normbrytande beteende. I en annan kommun pågår implementering av PAX i lågstadieskolorna. Några kommuner har arbetat fram egna förebyggande insatser och metoder för barn och unga i förskolan och skolan, ibland inspirerade av andra kommuner. Insatserna handlar främst om normer och värderingar, men i vissa kommuner ingår också kunskap om våld och civilkurage. Flera kommuner lyfter också fram arbete i skolorna kring våld i ungas parrelationer. Kommunerna använder generellt inte begreppet genusförändrande ansatser, men i samtalen går det ändå att förstå att arbetet inkluderar ett sådant perspektiv. Exempelvis används Machofabrikens material för att utmana stereotypa könsroller. I enkäten tillfrågades kommunerna om de arbetar med en genusförändrande ansats i det våldsförebyggande arbetet. Sex av de 15 kommunerna angav att det gjorde det.

Andra metoder som nämns i samtalen är föräldraskapsstödsprogrammet ABC och Olweusprogrammet som syftar till att motverka mobbning, kränkningar och antisocialt beteende. Närvarofrämjande arbete i skolan är ett annat exempel som nämns som en våldsförebyggande insats.

En utmaning som flera kommunrepresentanter lyfter fram är avsaknad av universella metoder och insatser för att förebygga våld i nära relation. I det fall det finns metoder och insatser kan det ändå vara svårt att få till en bred implementering i kommunen, vilken kan bero på resursbrist både ekonomiskt och personellt men också brist på motivation i organisationen.

Förebyggande arbete kring vuxna och äldre över 65 år förekommer i låg utsträckning. Det som lyfts fram är framför allt kampanjer, så som En vecka fri från våld. En kommun har en podd om VINR i syfte att sprida kunskap till invånarna. Generellt verkar fokus kring åldersgruppen 65 år och äldre ha ökat, även om det inte finns förebyggande insatser implementerade.

Olika samverkansmodeller såsom Backa barnet, EST (Effektiv Samordning för Trygghet); SIG (Samverkan i sociala insatsgrupper) och SSPF (Skola, Socialtjänst, Polis,

Fritid) är andra exempel på hur det våldsförebyggande arbetet bedrivs lokalt. Ett annat exempel är Mobila team som arbetar i nära samverkan med hemmet, fritiden, skolan och socialtjänsten och som bildar ett gemensamt arbetslag runt barn och unga.

Flera av kommunerna arbetar med andra kampanjer utöver En vecka fri från våld, såsom Kärleken är Fri som främst riktas till gymnasieskolor och kampanjer i samarbete med Kvinnojouren. En kommun har använt Rädda barnens material Stopp min kropp i arbetet med de yngre barnen.

I enkäten fick kommunerna också besvara frågor om vilka universellt våldsförebyggande insatser som finns inom kommunens olika verksamhetsområden. Liksom resultaten från samtalen verkar störst fokus i det förebyggande arbetet vara på insatser för barn och unga och deras föräldrar. Insatser som inte nämns i samtalen, men som framkommer i enkäten, handlar bland annat om ANDTS-förebyggande insatser, föreläsningar till elever, föräldrar och personal om barnrätt, våld, sex, samtycke och porr samt fältkuratorer.

Ett par av kommunerna lyfter fram arbetsgivarperspektivet och vikten av att VINR ingår i arbetet med organisatorisk och social arbetsmiljö. I en av kommunerna har man exempelvis tagit fram ett material som kan användas på arbetsplatsmöten. I enkäten fanns en fråga som berör kommunen utifrån sin roll som arbetsgivare arbetar med att uppmärksamma medarbetarens egna erfarenheter av våld i nära relation. Svaren visar att nio av de 15 kommunerna har ett sådant arbete utifrån medarbetarnas egen våldsutövning, medan fem gör det utifrån ett våldsutövande perspektiv.

Förutsättningarna för att arbeta våldsförebyggande verkar skilja sig mycket åt mellan kommunerna. Det handlar framförallt om ekonomiska och personella resurser. I en stor kommun kan det finnas mycket kunskap och många eldsjälarna samtidigt som det kan vara svårt att dra nytta av allt engagemang i en stor organisation. De stora kommunerna har bättre förutsättningar att inkludera olika våldstyper i arbetet (se också avsnitt 3.3.2). I ett av samtalen kommer också kommunernas geografiska förutsättningar upp som en utmaning. Att vara en stor kommun till ytan med långt avstånd till centralorten samtidigt som invånarantalet är relativt lågt kan göra det extra svårt att nå ut med insatser till hela befolkningen.

Det finns en önskan bland kommunrepresentanter om att utveckla det tidigt förebyggande arbetet. Det handlar både om att få tillgång till fler metoder och insatser, men också om att fler målgrupper ska omfattas. En kommun lyfter särskilt fram behovet av att förstärka arbetet kring gemensamma risk- och skyddsfaktorer för en rad olika problemutfall, i enlighet med preventionsstjärnans angreppssätt.

4.4.4. Uppföljning och utvärdering

Kommunerna menar att det till stor del saknas systematisk uppföljning och utvärdering av arbetet. Andelen kommuner som enligt kommunenkäten genomfört kartläggningar och framför allt utvärderingar är också relativt sett låg 21 % resp. 18 %, (se avsnitt 3.3.3.). Det efterfrågas allt för sällan av beslutsfattare inom tjänstepersonorganisationen eller av den politiska ledningen. Samtidigt framkommer det att personal inom skolan har märkt av förbättringar när skolan arbetat med förebyggande insatser. Det finns också exempel på uppföljningar som gjorts av förebyggande insatser, såsom uppföljning av samtal till kundcenter efter att kommunen haft en kampanj om VINR. I enkäten fick kommunerna besvara en fråga om uppföljning och utvärdering. Ingen av de femton

kommunerna angav att de under de senaste 24 månaderna gjort någon skriftlig utvärdering av arbetet med våldsförebyggande insatser.

Jämställdhetsmyndigheten har tillgängliggjort resultaten från enkäten för alla län och alla kommuner men detta gäller endast svaren på ett några få antal frågor.

4.5. Det finns bra stöd för det våldsförebyggande arbetet

Trots att flera kommunrepresentanter menar att det saknas evidensbaserade metoder och insatser som är möjliga att implementera i kommunen har man tillgång till gott stöd i det förebyggande arbetet. Flera kommuner beskriver att de har haft stöd i det förebyggande arbetet genom att arbeta utifrån Jämställdhetsmyndighetens handbok *Inget att vänta på*. Det handlar bland annat om att man har fått stöd i hur man bygger upp ett kommunövergripande perspektiv, men också hur man kan arbeta kunskapsbaserat och systematiskt. I några av kommunerna har handboken utgjort grunden för hela arbetet, medan andra främst har fokuserat på vissa delar, exempelvis kunskap kring hedersrelaterat våld och förtryck och i arbetet med lägesbilder. Handboken har också använts vid framtagandet av egna insatser i exempelvis skolan. Den upplevs av de flesta som pedagogiskt upplagd och med ett relevant innehåll både vad gäller kunskap och systematiskt arbetssätt, men de finns också de som anser att den inte är tillräckligt konkret. Det finns också ett önskemål om att utveckla handboken så att den ger mer kunskap kring bemötande, exempelvis av våldsutövare.

Länsstyrelserna och Jämställdhetsmyndigheten lyfts fram som viktiga aktörer framförallt när det gäller att få kunskap om våld och om olika våldstyper. Även Socialstyrelsen, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) och SKR är aktörer som bidrar med stöd till den lokala nivån. Länsstyrelserna, och andra aktörer som regionerna och de regionala RSS-strukturerna samt regionala FoU-enheter, kan också hjälpa till med att sortera i all information och allt stöd som finns. Men det framkommer i samtalen att det i de mindre kommunerna ändå kan vara svårt att ta del av allt stöd som finns på grund av bristande tid och ekonomiska resurser.

Samtliga kommun uppger i enkätsvaren att det har behov av kunskaps- och metodstöd inom det universellt våldsförebyggande arbetet.

4.6. Att upptäcka våld i nära relation är en angeläget för hela kommunen

I samtalen framkommer vikten av att se våld som en fråga som berör kommunens alla verksamheter. Det är också ett skäl till att hela organisationen behöver arbeta för att upptäcka våld. Kommunrepresentanterna menar att mycket av våldet aldrig uppmärksammas och att det därför behövs mer kunskap och verktyg för att upptäcka våld. Det är särskilt viktigt att socialtjänsten uppmärksammar våld i sina olika verksamheter då många våldsutsatta söker hjälp och stöd, men inte alltid för våldet. Det kan i stället handla om att man söker försörjningsstöd, vill ha hjälp med sin missbruksproblematik eller finns inom socialpsykiatrins verksamhet. Flera kommuner beskriver hur de arbetar mellan olika verksamhetsområden inom socialförvaltningen för att upptäcka våld. Samverkan mellan individ- och familjeomsorgen och ekonomiskt bistånd lyfts särskilt fram. Flera kommuner menar att kunskapsnivån för att upptäcka våld inom kommunens enheter för vård och omsorg samt LSS är för låg, samtidigt som flera säger att den ökat de senaste åren.

De flesta kommunrepresentanterna ser också ett ökat intresse från medarbetare inom den kommunala vård och omsorgen och inom särskilt boende för äldre att arbeta för att upptäcka våld. Det verkar också vara en ökning av våldsutsatta äldre som socialtjänsten får kännedom om, men utvecklingen följs sällan systematiskt. Det går inte heller att veta om den upplevda ökningen beror på en faktisk ökning eller om det snarare handlar om att fler fall upptäcks.

Det verkar finnas stora skillnader mellan kommunerna i hur arbetet med att upptäcka våld i målgruppen 65 år och äldre fungerar i praktiken. I vissa kommuner har det skett satsningar de senaste åren på att kompetensutveckla medarbetare som möter äldre över 65 år kring våld. I andra kommuner har de varit svårt att få tillgång till medarbetarna inom hemtjänsten eller SÄBO och erbjuda dem utbildning och ge stöd för att uppmärksamma våld. I vissa kommuner ställs frågor om våld rutinmässigt till personer över 65 år som finns inom den kommunala vård och omsorgen medan det i andra endast sker vid misstanke eller oro om våld.

Kommunrepresentanterna menar att det också är viktigt att medarbetare vet vad de ska göra när de misstänker att en äldre blivit utsatt eller utsätter någon för våld. I en kommun finns exempelvis en särskild kompetensgrupp som jobbar med våld i nära relation inom vård och omsorgen för att ge stöd till kollegor.

Kommunernas strategiska arbete för att upptäcka våld skiljer sig mycket åt. Några kommuner menar att de har tydliga riktlinjer som också är väl implementerade i organisationen medan andra helt saknar sådana rutiner. Framtagandet av nya riktlinjer och uppdatering av befintliga pågår i flera av kommunerna.

En nyckelfråga för att upptäcka våld är att medarbetare inom kommunernas olika verksamheter vågar fråga om våld. Flera kommuner hänvisar till nya föreskrifter från Socialstyrelsen där det framgår att socialnämnden ska fastställa rutiner för när och hur personalen i dess verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka våldsutsatta, våldsutövare och barnen i dessa familjer (HSLF-FS 2022:39), och menar att det varit betydelsefullt för det lokala arbetet. Det kan också vara svårt att veta vad de ska göra när man upptäcker våld och därför är det viktigt att öka kunskapen kring hur man ska gå vidare när det finns misstanke om att någon blivit utsatt för våld. Individ- och familjeomsorgen ger ofta ett kontinuerligt stöd till andra delar av organisationen genom att vara tillgängliga för rådgivning, men också genom att erbjuda kompetensutveckling och kunskapsstöd i syfte att upptäcka våld och hjälpa människor vidare till stöd och skydd.

I enkäten fick kommunerna ange om de hade en samlad plan för kunskaps- och metodstöd för personal som utför insatser inom områdena missbruk- och beroendestöd inom individ- och familjeomsorg, äldreomsorg, funktionshinderverksamhet samt socialpsykiatri. I majoriteten av kommunerna fanns ingen sådan plan. Fem av de 15 kommunerna har dock en sådan plan inom missbruk och beroendestöd (jfr med 42 % alla svarande kommuner). Två av dessa fem kommuner hade dessutom planer också för övriga tre områden.

Kommunerna använder sig främst av bedömningsinstrumentet FREDA och dess kortfrågor inom olika verksamheter, såsom individ- och familjeomsorgen, ekonomiskt bistånd och äldreomsorgen. Även i andra verksamheter kan det finnas rutiner för att fråga om våld, exempelvis inom elevhälsan. En kommun har utvecklat en Våga fråga-rutin som finns tillgänglig på kommunens intranät tillsammans med upprettade kort som

medarbetare kan ha med sig i verksamheten. För att göra en bedömning av risk för hedersrelaterat våld används instrumentet PATRIARK i några av kommunerna. Men det finns också exempel på kommuner som valt att inte utbilda sig i PARTIARK då man uppfattar det som förlegat.

De flesta orosanmälningar kring barn och unga kommer in till socialtjänsten från förskola och skola och i flera samtal framkommer det att samverkan mellan skola och socialtjänst fungerar väl när det finns oro för ett barn. Det kommer också in orosanmälningar från socialtjänstens olika verksamheter, privatpersoner och polisen. Flera av de 15 kommunerna säger att det har skett en ökning av orosanmälningar gällande våld. Vidare säger flera av kommunerna att de genomför utbildningar kring orosanmälningar och hur en barnavårdsutredning går till. Några menar att kunskapen är låg kring orosanmälningar och att det finns en osäkerhet, framför allt bland förskole- och skolpersonal, kring vad som händer om man anmäler oro för ett barn. Det finns ibland en rädsla för att alliansen med föräldrarna ska brytas.

Det är framför allt mäns våld mot kvinnor och barn som uppmärksammas, men det förekommer också andra typer av våld såsom hedersrelaterat våld och förtryck. I flera av kommunerna har man få ärenden som berör hedersrelaterat våld och förtryck och det finns ett behov av att utbilda verksamheter i detta för att öka upptäckten. Det kan vara verksamheter som SFI och familjecentraler där detta uppmärksammas. Genomgående får kommunerna kännedom om mycket få ärenden som rör prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

I samtalen återkommer flera till att mycket av det våld som sker i nära relationer aldrig uppmärksammas. Det handlar särskilt om våld mot äldre och våld mot personer med funktionsnedsättning.

Ett annat perspektiv som framkommer i ett av samtalen är vikten av att fånga upp medarbetares egen erfarenhet av våld, då det kan påverka deras förhållningssätt till att fråga om våld. Frågor om våld ställs i medarbetarsamtalen i några av kommunerna.

4.7. Våldsutsatta erbjuds stöd och skydd – stödet till våldsutövare behöver utvecklas

Kommunerna upplever att våldsutsatta erbjuds ett gott stöd och skydd när de väl har uppmärksammas, men man återkommer till att det fortfarande är många fall som inte upptäckts och därför många personer som inte heller erbjuds stöd och skydd. Det gäller framförallt äldre personer över 65 år och personer med funktionsnedsättning. Det är dock helt centralt att kapaciteten för att erbjuda stöd och skydd stärks i takt med utvecklingsarbeten kring att upptäcka våld. Om fler våldsutsatta och våldsutövare upptäcks måste socialtjänsten också kunna erbjuda stöd och skydd.

Det stöd som oftast erbjuds är samtalsstöd till våldsutsatta inom öppenvården eller av en socialsekreterare. Det kan också handla om att den våldsutsatta får en kontaktperson eller erbjuds att delta i en stödgrupp. De flesta kommuner har också tillgång till insatser från externa utförare och olika typer av centrum för våld. Flera kommunrepresentanter menar dock att öppenvården är begränsad i vad de kan erbjuda och önskar att få ”fler verktyg i verktygslådan”. Det handlar exempelvis om fler bostäder till våldsutsatta och om boendestödjare.

Kommunerna lyfter också fram de insatser som erbjuds utan beslut om insats, exempelvis ”fria” samtal inom socialtjänsten eller familjerådgivningen. Stödet kan också

handla om att man hjälper våldsutsatta att komma i kontakt andra verksamheter exempelvis inom regionen eller finnas med vid en SIP (Samordnad individuell plan) som erbjuds personer som har behov av insatser och stöd från både hälso- och sjukvård och socialtjänst. Flera kommunrepresentanter menar dock att det saknas utvärderade behandlingsmetoder som kan implementeras utifrån de resurser som finns inom socialtjänsten.

I många av kommunerna erbjuds barn och unga Trappan-samtal, men även andra metoder och insatser som Tryggare barn, Signs of Safety och KIBB (Kognitiv Integrerad Behandling vid Barnmisshandel). När det gäller barn och unga betonas också vikten av en välfungerande samverkan mellan olika aktörer såsom skola, hälsocentraler, BUP och socialtjänsten. Samverkan med – och stöd från – barnahus ses också som viktigt för att våldsutsatta barn ska få rätt stöd och skydd. Ett par av kommunerna lyfter fram svårigheter med att erbjuda ett gott stöd och skydd när man har många barn med skyddad identitet vilket leder till utmaningar i samverkan med andra aktörer.

Det verkar finnas ett behov av att utveckla stöd och skydd för olika våldstyper, exempelvis inom prostitution och människohandel där få fall upptäcks. Kommunerna signalerar också att de saknar kunskap kring stöd och skydd för dessa personer. En kommun har avtal med KAST-mottagning, som är en mottagning för sexuellt våld och människohandel. När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck finns ofta mer kunskap i organisationen och flera kommuner har avtal med externa aktörer, exempelvis med Origo som ger stöd till ungdomar och vuxna som möter unga med hedersrelaterad problematik. Flera kommuner har också tillgång till ett resursteam eller kompetenscentrum för hedersrelaterat våld och förtryck dit socialtjänsten kan vända sig för att få råd och stöd.

Kommunrepresentanterna lyfter dock fram att det finns utvecklingsbehov även inom HRV-områden, inte minst när det gäller verksamheters förmåga att upptäcka våldet. Det hedersrelaterade våldet är till viss del av annan karaktär och det kan krävas andra arbetssätt för att upptäcka våldet och erbjuda stöd och skydd. Exempelvis krävs det ofta ett omfattande förarbete för att säkerheten för individen ska tryggas innan socialtjänsten kan agera. Det är dessutom ofta komplexa ärenden. En annan utmaning som lyfts fram är att det kan vara stigmatiserande att jobba med HRV. Det finns också en rädsla för att förstärka rasismen och fördomar om att det framför allt skulle vara män med utländsk bakgrund som utövar våld i nära relation. En annan utmaning som framkommer är att det saknas resurser för att kunna arbeta med olika våldstyper.

En återkommande utmaning som kommer upp i samtalen är att motivera människor att ta emot det stöd och det skydd som erbjuds. Det är en generell utmaning, men kan vara särskilt svårt när det gäller äldre personer över 65 år eller personer med funktionsnedsättning. Oftast är det våldsutsatta kvinnor och barn som finns inom den kommunala öppenvården. De desinformationskampanjer som drivits mot socialtjänsten har också påverkat viljan att ta emot stöd. För att motverka detta är samverkan centralt, exempelvis med Brobyggare. Socialtjänstens mottagningsenhet är också en viktig resurs för att hjälpa människor vidare till rätt stöd och skydd. Att ha en samlad mottagningsenhet lyfts som en framgångsfaktor i några av kommunerna som har organiserat sig på det sättet. Det finns också exempel på kommuner som jobbat med att utveckla informationen om vilket stöd och skydd som kommunen erbjuder till våldsutsatta.

Flera kommuner erbjuder stöd till våldsutövare genom externa aktörer som Alternativ till våld (ATV) eller KRIS-centrum. Människor kan dessutom söka sig direkt till dessa aktörer utan att ärendet går via socialtjänsten. Våldsutövare kan också erbjudas samtalsstöd inom socialtjänsten men kunskapsnivån bedöms i flera kommuner som låg när det gäller att arbeta med målgruppen och att det finns ett behov av att utveckla stödet till våldsutövare. I en av kommunerna har man arbetat fram en egen modell för att arbeta med våldsutövare som utgår både från ett individuellt perspektiv och ett genusperspektiv. I en annan kommun har man fått medel för att bygga upp en KAST-mottagning för att möta personer som köpt eller funderar på att köpa sexuella tjänster. Samtliga 15 kommuner angav i enkäten att de har behov av kunskaps- och metodstöd i arbetet med våldsutövare.

De flesta kommuner har inga skyddade boenden i egen regi utan det upphandlas oftast utifrån varje enskilt fall och individens behov. I några kommuner finns upphandlade boenden och i några finns jourlägenheter i egen regi eller i samarbete med andra kommuner. Flera kommunrepresentanter lyfter fram att de har ett gott samarbete med kvinnojourer och att de alltid frågar kvinnan om hon vill ha kontakt med socialtjänsten. Det förekommer också att socialtjänsten följer upp antalet unika fall som finns inom kvinnojourens verksamhet.

En viktig framgångsfaktor som återkommer i samtalen är en nära samverkan mellan olika verksamheter i individärenden. Flera av de mindre kommunerna menar att just samverkan både inom socialtjänsten och med andra verksamheter är enklare i en mindre kommun. Relationer och tillit mellan människor och verksamheter är avgörande för att kunna erbjuda ett välfungerande stöd och skydd. Återkommande utmaningar är personalomsättning inom socialtjänsten och att man skulle behöva mer resurser i arbetet.

5. DISKUSSION OCH SAMMANFATTANDE ANALYSER

I detta kapitel lyfter vi fram och sammanfattar studiens mest centrala fynd samt diskuterar innebörden av dessa. Vi försöker också mer konkret besvara de huvudsakliga frågeställningar som studien utgår ifrån. En del av resultaten baseras på analyser av enkäten, andra från analyser av fördjupningskommunerna men en stor del av resultaten baseras på samstämmiga fynd från båda dessa datakällor.

5.1. Arbetet har förstärkts under de senaste åren.

Data från fördjupningskommunerna pekar i riktning mot att det skett positiva förändringar under senare år. Frågan är högre prioriterad och kunskapsnivån har höjts, även om det fortfarande finns stora behov av ytterligare kompetensutveckling. Mycket talar för att det finns en viss grundstruktur i många kommuner och med olika insatser inom olika preventionsnivåer och verksamhetsområden men kanske främst när det gäller selektiva och indikerade preventionsinsatser.

Det faktum att ca tre av fyra kommuner uppger att de har en eller flera tillsvidareanställda funktioner (samordnare) för arbetet och ungefär lika stor andel att de bedriver (eller tagit beslut om) formaliserad samverkan på strategisk nivå i dessa frågor tyder på en viss grundstruktur i arbetet. Att majoriteten av kommunerna har styrdokument som täcker olika våldstyper inom VINR (knappt 7 av 10 inkluderar tre eller fler våldstyper) och 71 % har uppsatta mål inom enstaka, flera, de flesta eller samtliga verksamhetsområden inom ordinarie styr- och ledningssystem för VINR i ordinarie styr- och ledningssystem stärker den bilden ytterligare.

Merparten kommuner (88 %) bedriver universella våldsförebyggande insatser inom minst ett verksamhetsområde (vanligast inom socialtjänsten: 77 %), även om en del av dessa sannolikt rör selektiva och behandlande insatser. Det är dock betydligt vanligare att kommunernas styrdokument inkluderar arbetet med våldsutsatta och våldsutövare än det mer universellt förebyggande.

Den ökade prioriteringen av frågor om VINR är positivt och beror sannolikt på att frågan fått ökat aktualitet, mer resurser och starkare nationell styrning genom bl.a. ny lagstiftning. Det är således möjligt att det arbete som bedrivits i frågan i Sverige under senare år, och som också kommit kommuner till del, har gett vissa positiva avtryck. Det är i så fall inte första gången som större nationella satsningen ger avtryck på lokal nivå. Detsamma gäller det långsiktiga ANDT-arbetet (Nilsson, 2019) och sannolikt även de statliga stimulansmedlen för arbetet med psykisk hälsa (Folkhälsomyndigheten, 2023c).

Samtidigt med denna utveckling finns det en betydande risk att resurserna kommer vissa kommuner mer till del än andra. Beredskapen för att kliva in i ett samarbete, eller ta emot ett konkret stöd, är sannolikt betydligt mindre i vissa kommuner. Kommuner som inte har en strategisk resurs för arbetet har dessutom sämre förutsättningar att söka bidrag för att utveckla sitt arbete. Det är inte säkert att de kommuner som är mest mottagliga för vidareutveckling av sitt arbete är de som är i allra störst behov av direkt eller indirekt stöd. Kanske är det precis tvärtom.

5.2 Stora skillnader mellan kommuner i förutsättningar för VINR-arbetet

Samtidigt som det finns en viss grundstruktur och frågan fått ökad prioritet under senare år visar analyserna av enkätdata att nästan tre av tio kommuner helt saknar uppsatta mål för arbetet i ordinarie styr- och ledningssystem och att ytterligare drygt en av fyra svarar att detta endast finns inom enstaka verksamhetsområden. Vidare uppger åtta av tio kommuner att någon tillsvidareanställd funktion för samordning antingen inte finns alls (23 %) eller endast som en del av en tjänst (58 %).

Det finns med andra ord betydande skillnaderna mellan kommunerna i det VINR-förebyggande arbetet, något som också tydligt framkommer i samtal med fördjupningskommunerna. Vissa kommuner uppvisar svaga strukturella förutsättningar och genomför mycket lite av olika VINR-insatser medan andra har ett långsiktigt och strategiskt arbete med insatser på flera preventionsnivåer.

En faktor som förklarar en del av skillnaderna är kommunernas befolkningsstorlek. Större kommuner uppvisar betydligt högre preventionsnivåer än små kommuner. Socioekonomiska skillnader mellan kommunen förklarar inte dessa skillnader. Kommunskillnaderna visade sig inte heller vara mer än marginellt mindre mellan kommun inom samma län som mellan kommuner i hela landet.

Det finns säkert flera förklaringar till att vissa kommuner mer än andra har ett mer utvecklat arbete på området. En delförklaring är med all säkerhet att kommuner i Sverige helt enkelt prioriterar arbetet mot VINR olika mycket. Denna skillnad i prioritering tror vi inte heller har särskilt mycket att göra med skillnader i problemens omfattning, men det går inte att mäta om så är fallet.

Oavsett orsaker till skillnaderna har myndigheter som Jämställdhetsmyndigheten och Brå, och inte minst Länsstyrelserna som en viktig samordnade regional aktör, viktiga roller att fylla i att sträva efter en utjämning av skillnaderna, både i strukturella förutsättningar och i omfattningen av olika insatser. Det bör dock i sammanhanget nämnas att de befolkningsmässigt mindre kommunerna har vissa fördelar gentemot större kommuner. I samtalen framgår att de ofta har en god intern samverkan då det finns en närhet mellan olika delar i kommunen.

5.3 Strukturella förutsättningar samvarierar med omfattning av olika insatser

Data från både enkäten och samtalen med fördjupningskommunerna pekar på tydliga samband mellan kommunernas nivå av strukturella förutsättningar och nivå av insatser: kommuner med god infrastruktur för arbetet genomför också mer av olika insatser. Liknande samband mellan strukturer och insatser har framkommit både när det gäller det brotts- och ANDT-förebyggande arbetet. Vad som orsakar vad kan inte fastställas men att en viss infrastruktur för arbetet underlättar för implementering av olika insatser är självklart.

Sambandet strukturer-insatser är kanske det förväntade men det finns samtidigt kommuner som avviker från mönstret genom att uppvisa goda strukturella förutsättningar men låga nivåer av insatser och vidare kommuner med mycket av insatser men låga strukturella förutsättningar. Det förstnämnda alternativet är vanligast. Inget av dessa två alternativ är dock önskvärt och långsiktigt hållbart. Strukturer utan insatser är

inte särskilt meningsfullt och insatser som inte vävs in i en ordinarie verksamhet och dess strukturer blir sällan långsiktiga.

Vidare visar våra analyser att förutsättningarna för VINR-arbetet uppvisar ganska svaga kommunsamband med förutsättningar på andra närliggande områden, nämligen det brottsförebyggande och det ANDT-förebyggande arbetet.

5.4 Arbetet med VINR tycks inte i särskilt stor utsträckning vara koordinerat med det brottsförebyggande arbetet

Att det ”traditionella” brottsförebyggande arbetet (och trygghetsarbetet) är högre prioriterat i kommuner överlag än arbetet mot VINR framkommer i båda analyser av kvantitativa data och i samtalen med fördjupningskommunerna. Resultatet var väntat men att de två områdena skulle uppvisa en blygsam eller måttlig koordinering och integrering dem emellan var inte ett lika väntat resultat.

Det brottsförebyggande arbetet samordnas ofta från personer som är placerade under kommunledningen (eller motsvarande) medan VINR-arbetet oftare koordineras från personer placerade i socialtjänsten. Det finns undantag men detta tycks var en regel.

Här finns, som vi ser det, en stor utvecklingspotential. Att som pojke växa upp i ett hem där det förekommer våld ökar risken för att som vuxen själv bli våldsutövare, i såväl i nära relationer som i offentlig miljö. Det lägesbilsarbete som pågår i många kommuner och som är ett lagstadgat krav, enligt den nya lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete, skulle här kunna bidra till en större integrering av de två brottsområdena. I några av kommunerna, inkluderas VINR i de brottsförebyggande lägesbilderna och frågorna har kommit närmare varandra. I flera av kommunerna tycks dock så inte vara fallet. Detta borde vara en angelägenhet för myndigheter på området och inte minst för länsstyrelserna som har samordningsuppdrag på båda områdena.

5.5 Arbetet med att kartläggning, analys och utvärdering behöver förstärkas

Relativt få kommuner svarar i enkäten att de genomfört kartläggningar och analyser av data på området. Än färre uppger att man genomfört någon utvärdering. I samtalen framkommer ett generellt behov av att utveckla detta arbete eftersom det upplevs som svårt i ljuset av bristande resurser och bristfälliga data. I detta avseende är skillnaden gentemot det brottsförebyggande arbetet påtagligt där ett lägesbilsarbete pågår i många kommuner med en mängd olika data. Forskningen pekar också tydligt på vikten av kartläggningar och analyser av data vid planering och uppföljning av verksamheter.

Här skulle det vara värdefullt med mer externt stöd till kommunerna framöver från myndighetshåll så att det arbetet som bedrivs i större utsträckning följs upp och utvärderas. Det finns troligtvis mycket erfarenheter av exempelvis olika metoder, arbetssätt och implementeringsutmaningar som inte tas tillvara idag. Även kartläggningar av problembilden i sig är viktigt att utveckla vidare, trots de svårigheter som finns med bristfälliga data på området.

5.6 Studiens frågeställningar

5.6.1 Förutsättningar

Studiens två frågeställningar om kommunerna har de strukturella och organisatoriska förutsättningar som krävs för att (1) bedriva ett verkningsfullt våldsförebyggande arbete samt (2) tillhandahålla ett fullgott stöd och skydd låter sig inte enkelt besvaras. Var gränsen går för när kommunerna har dessa förutsättningar kan inte enkelt fastställas med en siffra.

Möjligen indikerar poängen på preventionsindex att ca 20–25 % av kommunerna kommit så långt i sitt arbete att de har mycket av förutsättningarna på plats inom ramen för ordinarie verksamhet. Men övriga kommuner har i så fall inte kommit så långt i utvecklingsarbetet. Den positiva utveckling som vi ser i samtalen med fördjupningskommunerna måste därför ses i ljuset av att många kommuner befinner sig i ett tidigt stadium av ett utvecklingsarbete och en implementeringsfas av olika metoder och arbetssätt som tar tid.

När det gäller bedömningen av kommunernas förutsättningar att tillhandahålla ett fullgott stöd och skydd får vi främst luta oss mot resultaten från samtalen med de 15 kommunerna, då enkäten innehåller få frågor som berör detta. Kommunerna bedömer att våldsutsatta erbjuds stöd och skydd, samtidigt som fler insatser och ”verktyg i verktygslådan” efterfrågas, både vad gäller insatser riktade till olika våldstyper och olika typer av insatser. Idag erbjuds framför allt samtalsstöd till våldsutsatta. Det finns också ett stort behov av att utveckla kunskapen och stödet till våldsutövare.

Det verkar skett en positiv utveckling när det gäller att fråga om våldsutsatthet inom olika delar av den kommunala organisationen, främst inom olika delar inom socialnämndens ansvarsområden. En viktig aspekt som lyfts fram och som behöver beaktas är hur kommunen resursätter socialtjänstens individ- och familjeomsorg i takt med att fler våldsutsatta uppmärksammas.

Den tredje frågeställningen rör vilka framgångsfaktorer respektive utmaningar som finns bland kommunerna i arbetet med våldsförebyggande insatser, kopplat till strukturella förutsättningar. Som antytts ovan är en viktig framgångsfaktor i arbetet att frågan är prioriterad och att det finns mål- och styrdokument för arbetet. En helt central framgångsfaktor är att ha en samordnande resurs för arbetet som kan bidra till en ”hela-kommunen-ansats” i arbetet. Det förutsätter dock att samordnaren har mandat och tillgång till hela organisationen. För att skapa dessa förutsättningar har cheferna på olika nivåer en viktig roll att spela, vilket lyfts fram som en framgångsfaktor i samtalen. Den tvärssektoriella samordningen underlättas dessutom när cheferna prioriterar frågan och ger förutsättningar för medarbetare att samverka. Återkommande i samtalen är också vikten av goda relationer mellan olika delar av organisationen och mellan individer. Framför allt de mindre kommunerna lyfter fram detta som en viktig framgångsfaktor och en styrka att avstånden är små i organisationen, både fysiskt och relationellt. En annan framgångsfaktor är att kommunerna upplever att de har ett gott stöd i det förebyggande arbetet från såväl statliga myndigheter som regionala aktörer och andra organisationer.

Fördjupningskommunerna lyfter fram flera utmaningar i såväl det förebyggande arbetet som i arbetet med att erbjuda ett fullgott stöd och skydd. En återkommande utmaning är bristande resurser för arbetet och att resurserna inte motsvarar behoven. En utmaning är också att implementera våldsförebyggande program och metoder i de

kommunala verksamheterna, dels för att det finns få metoder med vetenskapligt stöd, dels för att motivationen i delar av verksamheten är låg. Trots att kunskapsnivån bedöms ha höjts i kommunerna finns fortfarande utmaningar med att nå ut med kunskap i hela organisationen och att få medarbetare att våga fråga om våld. En annan utmaning är att motivera våldsutsatta och våldsutövare att ta emot stöd och hjälp. Rädslan för socialtjänsten är en ständig utmaning som dessutom blivit värre av desinformationskampanjer som drivits.

Avslutningsvis vill vi lyfta fram några metodaspekter som kan ha påverkat resultatet och som kan vara viktiga för framtida mätningar. När det gäller enkätundersökningen kan det finnas stora skillnader mellan kommunernas angreppssätt i att fylla i den. I vissa kommuner verkar endast en person ha fyllt i enkäten utifrån sin egen kännedom om kommunens arbete, medan andra har involverat olika delar i organisationen för att ge ett så korrekt och kommunövergripande svar som möjligt. I samtalen med fördjupningskommunerna framkommer en viss enkättrötthet som också kan ha påverkat ambitionsnivån när det gäller att finna svaren på samtliga frågor i enkäten. Det verkar också ha funnits ett visst tolkningsutrymme i delar av enkäten. Det handlar exempelvis om vilka förebyggande insatser som man väljer att rapportera om. Några av kommunerna har inkluderat breda förebyggande och främjande insatser som inte direkt har som mål att vara våldsförebyggande även om insatserna har potential att vara det, såsom föräldraskapsstöd. Andra har endast rapporterat insatser som har ett direkt våldsförebyggande syfte och i dessa fall vet vi inte om kommunen också har främjande och förebyggande insatser med bäring på våldsområdet.

När det gäller enkätfrågorna om olika insatser finns endast möjlighet att besvara om de förekommer eller ej. Det fanns ingen möjlighet att besvara i vilken omfattning de förekommer och det fanns heller inga frågor som berörde kvaliteten i insatserna. Kvaliteten bakom de olika strukturella förhållandena fångas inte heller in. Det är dock svårt att se hur detta skulle kunna åtgärdas såvida man inte vill utöka undersökningen med vissa öppna tvingande svar där de svarande ombeds att ge en mer kvalitativ redogörelse av svaren på vissa frågor.

När det gäller resultaten från samtalen kan dessa ha påverkats av vilka intervjupersoner som deltog. Det var en överrepresentation av personer från socialtjänsten och några av dem menade att de hade begränsad kunskap om hur andra förvaltningar arbetar med frågan. Några av kommunerna valde att ha flera representanter med från olika delar av organisationen, vilket troligtvis gav en mer heltäckande bild.

5.6.2 Övriga tre frågeställningar

En annan av studiens frågeställningar rör huruvida Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät kan användas som indikatorer för uppföljning av kommunernas våldsförebyggande arbete på lokal, regional och nationell nivå redovisas i bilaga 3. Sammanfattningsvis bedömer vi att undersökningen håller god kvalitet och att den borde kunna användas i olika uppföljningssyften men att man som i alla undersökningar måste vara medveten om de begränsningar som finns och ta hänsyn till dessa i analyserna.

Den allra viktigaste kvalitetsinsatsen framöver torde dock vara att ombesörja för en hög och ett ökat svarsdeltagande nästa gång mätningen planeras att genomföras (2025) och att inte heller tappa de kommuner som deltog 2023. Kanske kan myndigheten locka

alla kommuner som deltog 2023 att också delta 2025 genom att erbjuda kommunspecifika återkopplingar på förändringar från 2023 till 2025.

En ytterligare frågeställning rör i vilken mån kommunerna arbetar kunskapsbaserat och systematiskt utifrån den våldsförebyggande process som förordas i stödmaterialet *Inget att vänta på* (se avsnitt 4.5). I samtal med fördjupningskommunerna framgår det att flera kommuner haft stöd i det förebyggande arbetet genom att arbeta utifrån den handboken, ibland i hur man bygger upp ett kommunövergripande perspektiv, ibland hur man kan arbeta kunskapsbaserat och systematiskt. Några kommuner har använt handboken som grund för hela arbetet, medan andra har fokuserat på vissa delar. Vidare upplevs den av de flesta som använt den som pedagogiskt upplagd och med ett relevant innehåll både vad gäller kunskap och systematiskt arbetssätt, men de finns också de som anser att den inte är tillräckligt konkret.

Det finns också ett önskemål om att utveckla handboken så att den ger mer kunskap kring bemötande, exempelvis av våldsutövare.

Den sjätte och sista frågeställningen berör om det har betydelse om kommunerna har specialiserad verksamhet för kunskaps- och metodstöd för förmågan att ge en bredd av yrkesgrupper stöd och erbjuda ett djupare stöd. De data som analyserats tyder på att kommuner med specialiserad verksamhet har ett mer utbrett kunskaps- och metodstöd till sina medarbetare i kommuner. Om det är just den specialiserade verksamheten som är förklaringen till skillnaderna eller om det är andra bakomliggande faktorer går dock inte att besvara.

REFERENSER

Axelsson, R. & Bihari Axelsson, S. red. Om samverkan: för utveckling av hälsa och välfärd. Lund: Studentlitteratur.

Bottheim, K & Zingmark, A (2020) Samverkansmodellen. En modell för att leda samverkan Strategiskt Sammanfattning. Länka Consulting.
<http://www.unilink.se/Content/108476/Dimensioner-for-framgangsrik-samverkan.pdf>

Brå (2023a) Det brottsförebyggande arbetet i Sverige Nuläge och utvecklingsbehov 2023. Brottsförebyggande rådet 2023. Författare: Sara Afi fi och Ida Larsson.

<https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2023-03-24-det-brottsforebyggande-arbetet-i-sverige.html>

Brå (2023b) Brås kommunenkät. Brottsförebyggande rådet 2023.

Delmos (2021) Segregation i Sverige- årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling. Delegationen mot segregation (Delmos).
<https://delmos.se/wp-content/uploads/2021/07/Segregation-i-Sverige.pdf>

Durlak, J & DuPre, E (2008). Implementation Matters: A Review of Research on the Influence of Implementation on Program Outcomes and the Factors Affecting Implementation. *American Journal of Community Psychology*. 41(3):327–50.
<http://dx.doi.org/10.1007/s10464-008-9165-0>.

Fawcett, S., Schultz, J., Watson-Thompson, J., Fox, M. & Bremby, R. (2010). Building multisectoral partnerships for population health and health equity. *Prev Chronic Dis* 7(6): A118. http://www.cdc.gov/pcd/issues/2010/nov/10_0079.htm.

Folkhälsomyndigheten (2020). *Jämlikhetsperspektiv på lokalt hälsofrämjande och förebyggande arbete. En jämförelse av kommunernas arbete mot alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksrelaterad ohälsa*. Artikelnummer 20133.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/jamlikhetsperspektiv-pa-lokalt-halsoframjande-forebyggande-arbete/>

Folkhälsomyndigheten (2022). *Folkhälsopolitikens målområden. Målområde 7: Kontroll, inflytande och delaktighet*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.

Folkhälsomyndigheten (2023a). *En guide för yrkesverksamma om vetenskapligt baserad ANDTS-prevention. En svensk version av European Prevention Curriculum (EUPC)*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.

Folkhälsomyndigheten (2023b). *Från nyhet till vardagsnytta – om implementeringens mödosamma konst En rapport om implementering av metoder inom folkhälsoområdet, version 3.0*, artikelnummer: 22199.

Folkhälsomyndigheten (2023c). *Psykisk hälsa och suicidprevention. Kommunernas och regionernas arbete med stöd av statliga stimulansmedel*. Folkhälsomyndighetens lägesrapport 2023. Artikelnummer 23125.

Graneheim, U.H. & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Educ Today*, 24(2):105–12.

Forte (2022) Förebyggande arbete och riskhantering av våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. En systematisk kartläggning. Forskningsrådet för arbetsliv och välfärd, Stockholm.

<https://forte.se/publikation/forebyggande-arbete-och-riskhantering-av-vald-i-nara-relationer-och-hedersrelaterat-vald-och-fortryck>

Hall, R.L. & Jacobsson, P.D. (2018). Examining Whether The Health-In-All-Policies Approach Promotes Health Equity. *Health Equity*, 37:3, 364-370.

Jackson, S.F., Perkins, F., Khandor, E., Cordwell, L., Haman, S & Buasai S. (2007). Integrated health promotion strategies: a contribution to tackling current and future health challenges. *Health Promotion International*, 21:75–83.

Jämställdhetsmyndigheten (2019). *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete*. Angered: Jämställdhetsmyndigheten.

Jämställdhetsmyndigheten (2023a) *Analys i korthet. Att förebygga mäns våld mot kvinnor är en fråga för hela kommunen*. Jämställdhetsmyndigheten.

[https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/3iibx4db/att-f%C3%B6rebygga-v%C3%A5ld-%C3%A4r-en-fr%C3%A5ga-f%C3%B6r-hela-kommunen-2023-1.pdf](https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/3iibx4db/att-f%C3%B6rebygga-v%C3%A5ld-%C3%A4r-en-fr%C3%A4ga-f%C3%A5ga-f%C3%B6r-hela-kommunen-2023-1.pdf)

Jämställdhetsmyndigheten (2023b) *Kartläggning av kommuners arbete mot mäns våld mot kvinnor*. Jämställdhetsmyndigheten.

<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/cydfbzux/kartl%C3%A4ggning-av-kommuners-arbete-mot-m%C3%A4ns-v%C3%A5ld-mot-kvinnor.pdf>

Jämställdhetsmyndigheten (2023c) *Länsrapport: Stockholms län*. Länsstyrelserna & Jämställdhetsmyndigheten. Rapport Kartläggning av kunskap om våld i nära relation.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lag 2023:96 om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. SFS nr: 2023:196
Departement/myndighet: Justitiedepartementet.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfatningssamling/lag-2023196-om-kommuners-ansvar-for_sfs-2023-196/

Laverack, G. (2007). *Health promotion practice: building empowered communities*. New York: Open University Press 2007.

Leifman, H (2023) *Det lokala ANDT-förebyggande arbetet – utveckling och skillnader 2016–2021*. Underlag till Narkotikautredningen: Vi kan bättre!

Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus SOU 2023:62).

<https://www.sou.gov.se/contentassets/af799061aa204c8a839a83f2b3014ffa/lokala-andts-forebyggande-arbetet.pdf>

Leifman, H & Isaksson, P (2022) *Kommunernas arbete med psykisk hälsa. Kartläggning och analyser av förutsättningar och behov av stöd*. Storsthlm & Uppdrag psykisk hälsa Stockholms län 2022.

Leifman, H, Nilsson, T, Ramstedt, M & Thern, E (2018) *Småkommuners ANT-situation och förebyggande arbete – är det annorlunda än i större kommuner?* Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) och länsstyrelserna. Rapport nr 179.

Leifman, H., Pettersson, C. & Wärngård, A. (2021). *Kommunala förutsättningar för folkhälsoarbete i Stockholms län. Beskrivningar och bedömningar utifrån tre olika datakällor*. Stockholm: Karolinska institutet.

Nilsen, P (2014 (red.) *Implementering av evidensbaserad praktik*. Gleerups Utbildning AB.

- Nilsson, T (2019) Local alcohol prevention in Sweden. Construction of a prevention index and assessments of prevention effects on consumption and harm. Avhandling, Karolinska Institutet.
- Nilsson, T., Norström, T., Andréasson, S., Guldbrandsson, K., Allebeck P. & Leifman, H. (2018) Effects on Alcohol Consumption and Alcohol Related Harm of a Community-Based Prevention Intervention With National Support in Sweden. *Substance Use & Misuse*, 53, 412–419.
- Nilsson, T. Leifman, H & Andréasson, S (2015) Monitoring local alcohol prevention in Sweden: Application of Alcohol Prevention Magnitude Measure (APMM). *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 32, 479–492.
- Nilsson, T (2019) Local alcohol prevention in Sweden. Construction of a prevention index and assessments of prevention effects on consumption and harm. Avhandling, Karolinska Institutet.
- Nilsson, T. (2021) *ANDT-preventionsindex*. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. CAN Rapport 203.
- Nutbeam D. & Harris, E. (2004). *Theory in a nutshell: A practical guide to health promotion theories*. London: The McGraw-Hill Companies, Second 2004
- Palinkas, L.A., Mendon, S.J., Hamilton, A.B. (2019) Innovations in Mixed Methods Evaluations. *Annu Rev Public Health*. 40, 423–442
- Palmberg Broryd, K. (2021). *Komplexitet: enklare navigerat, bättre hanterat - så driver du utveckling i komplexa system*. Stockholm: Volante.
- SFS 2001: 453. *Socialtjänstlagen*.
- Skr. 2016/17:10. *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*. Stockholm: Socialdepartementet.
- SKR (2023) *Medlemsenkät folkhälsa 2022*
<https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/medlemsenkätfolkhalso2022.70370.html>.
- Sveriges kommuner och regioner, (2022). *Kommungruppsindelning Sveriges Kommuner och Regioners kommungruppsindelning 2023*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.
- Shorten, A & Smith, J. (2017). Mixed methods research: expanding the evidence base. *Evid Based Nurs*, 20(3), 74–75.
- Socialstyrelsen (2020). *Att arbeta evidensbaserat. Ett stöd för praktiskt arbete*. Stockholm: Socialstyrelsen
- SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck*. Slutbetänkande av Utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor. Regeringskansliet, Statens Offentliga Utredningar, 2015.
- SOU 2016:55 (2016). *Det handlar om jämlik hälsa. Utgångspunkter för Kommissionens vidare arbete*. Delbetänkande av Kommissionen för jämlik hälsa. Regeringskansliet, Statens Offentliga Utredningar, 2016.
- Svenska FN-förbundet. *FN:s globala mål för hållbar utveckling*. [Globala målen för hållbar utveckling - Svenska FN-förbundet](#)

Thompson, B., & Kinne, S. (1999). *Social Change Theory: Applications to Community Health. Health Promotion at the Community Level 2*. New Advances London. Sage Publications Bracht N, 2.

Weiss, D., Lillefjell, M & Magnus, E. (2016). Facilitators for the development and implementation of health promotion policy and programs – a scoping review at the local community level. *BMC Public Health*, 16:140. DOI 10.1186/s12889-016-2811-9

BILAGA 1. KONSTRUKTION AV PREVENTIONSINDEX

Tabellen B1 nedan redovisar hur de olika kategorierna byggts upp. Preventionsindex består av tre kategorier som väger lika tungt i det sammanfattande måttet preventionsindex.

I konstruerandet av preventionsindex och de tre kategorierna har vi sett det som viktigt att senare kunna följa över tid och fånga in eventuella förändringar åt båda hållen. Det innebär att det inte kan vara för enkelt att få många (alltför) höga poäng som skulle kunna vara fallet om vi endast använde oss av vissa av de inledande frågor, tex. om styrdokument finns, om det finns mål före arbetet i ordinarie styr- och ledningssystem, om tillsvidareanställd sam-ordningsfunktion finns. Istället baseras fler av indikatorer på kombination av frågor, tex. vilka våldstyper och preventionsnivåer som ingår i styrdokumenten och om det finns en tillsvidare-anställd samordningsfunktion och om denna funktion har ett kommunövergripande ansvar.

Det finns också en risk att sammanfattande mått kan bli otydliga i vad de egentligen uttrycker och t.o.m. missvisande. Ett huvudargument mot sammanfattande mått är svårigheter i hur olika variabler som måttet består av ska vägas mot varandra (t.ex. Sharpe, 2004). Vilken tyngd (vikt) som enskilda indikatorer (och frågor) ska ha kan således diskuteras. Strategin i denna studie är dels att testa olika viktningssystem och testa lite olika indikatorer som ingår. Vidare har vi som viktigt komplement till indexet också studerat de olika enskilda indikatorerna som ingår i indexet och framförallt vissa kärnindikatorer, dvs. sådana som bedöms som särskilt relevanta i ett lokalt förebyggande arbete.

Tabellen B1. Uppbyggnad av preventionsindex: val av indikatorer.

Områden, indikatorer	Variabler	Kodning, poäng
Organisation och styrning		
(1) Styrdokument:	<i>1a. Antal våldstyper som inkluderas i styrdokument:</i>	1a:
(1a) Antal våldstyper som täcks av styrdokument	- Våld mot barn och unga som utövas av närstående vuxen	1 av 7=0,25 p
+	- Våld i ungas partnerrelationer	2-3 av 7= 0,5 p.
(1b) Preventionsnivåer inkluderade	- Våld i vuxnas partnerrelationer	4-5 av 7=0,75 p)
	- Hedersrelaterat våld och förtryck avseende vuxna	6-8 av 7= 1 p
	- Hedersrelaterat våld och förtryck avseende barn	0= 0 p (Nej)
	- Prostitution och människohandel för sexuella ändamål	1b:
	- Sexuell exploatering av barn	1 av 4=0,25 p,
	- Annan våldstyp	2 av 4= 0,5 p
		3 av 4=0,75 p,
		4 av 4= 1 p
	<i>1b. Styrdokumenten inkluderar följande preventionsnivåer:</i>	Poäng totalt:
	- Arbete med våldsutsatta (indikerad våldsprevention)	(1a+1b)/2
	- Arbete med våldsutövare (indikerad våldsprevention)	Maxpoäng:
		(1+1)/2= 1p

	<ul style="list-style-type: none"> - Arbete med grupper i risk för att utsättas för eller utöva våld (selektiv våldsprevention) - Arbete med breda grupper i befolkningen oavsett risk (universell våldsprevention) 	
<p>(2) Mål för arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor i ordinarie styr- och ledningssystem:</p> <p>(2a) Antal våldstyper med uppsatta mål + (2b) Antal våldstyper inkluderade</p>	<p>2a. Mål inom arbetet (antal verksamhetsområden):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ja, inom enstaka verksamhetsområden i kommunen (a) - Ja, inom flera verksamhetsområden i kommunen (b) - Ja, inom de flesta verksamhetsområden i kommunen (c) - Ja, inom alla verksamhetsområden i kommunen (d) - Nej (e) <p>2b. Antal våldstyper (av 8 möjliga) med uppsatta mål för arbetet :</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ja, inom enstaka verksamhetsområden i kommunen (a) - Våld mot barn och unga som utövas av närstående vuxen - Våld i ungas partnerrelationer - Våld i vuxnas partnerrelationer - Hedersrelaterat våld och förtryck avseende vuxna - Hedersrelaterat våld och förtryck avseende barn - Prostitution och människohandel för sexuella ändamål - Sexuell exploatering av barn - Annan våldstyp 	<p>2a: a= 0,25 p b= 0,5 p c= 0,75 p d= 1 p 0= 0 p</p> <p>2b: 1 av 7=0,25 p 2-3 av 7= 0,5 p 4-5 av 7=0,75 p 6-7 av 7= 1 p 0= 0 p (Nej)</p> <p>Poäng totalt: (2a+2b)/2 Maxpoäng: (1+1)/2= 1p</p>
<p>(3) Samverkansformer:</p> <p>(3a) Aktuella beslut om formaliserad samverkan på strategisk nivå finns + (3b) Preventionsnivåer inkluderade</p>	<p>3a. Beslut om formaliserad samverkan på strategisk nivå finns:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ja - Nej <p>3b. Preventionsnivåer inkluderade:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Arbete med våldsutsatta (indikerad våldsprevention) - Arbete med våldsutövare (indikerad våldsprevention) - Arbete med grupper i risk för att utsättas för eller utöva våld (selektiv våldsprevention) - Arbete med breda grupper i befolkningen oavsett risk (universell våldsprevention) 	<p>3a: Ja= 1 p Nej= 0 p</p> <p>3b: 1 av 4=0,25 p 2 av 4= 0,5 p 3 av 4= 0,75 p 4 av 4= 1 p 0= 0 p (Nej)</p> <p>Poäng totalt: (3a+3b)/2 Maxpoäng: (1+1)/2= 1p</p>
<p>(4) Samordnare:</p> <p>(4a) Tillsvidareanställd funktion med strategiskt samordnande ansvar finns + (4b) Funktionen har ett kommunövergripande ansvar</p>	<p>4a. Funktion med strategiskt samordnande ansvar finns:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ja, på mer än heltid (a) - Ja, på heltid (b) - Ja, som en del av tjänst (c) - Nej (d) <p>4b: Funktionen har ett kommunövergripande ansvar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ja - Nej 	<p>4a: a=1 p b=1 p c=0,5 p d=0 p (nej)</p> <p>4b: Ja=1p Nej=0p</p> <p>Poäng totalt: (4a+4b)/2 Maxpoäng: (1+1)/2= 1p</p>
Totalt organisation och styrning och index		<p>Maxpoäng totalt: (1)+(2)+(3)+(4): (1+1+1+1)= 4p (Antal poäng/4)*100</p>

Våldsförebyggande insatser		
(1) Arbetar med våldsförebyggande insatser inom något av följande verksamhetsområden	1. Universellt våldsförebyggande insatser inom följande områden: <ul style="list-style-type: none"> - Förskola - Grundskola - Gymnasieskola - Särskola - Vuxenutbildning - Socialtjänst - Öppen fritidsverksamhet och fritidsgårdar - Föräldraskapsstöd - Brottsförebyggande arbete - Alkohol, narkotika, doping, tobak och spel - Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) - Integration och samhällsintroduktion - Folkhälsoområdet - Stadsplanering 	1: Antal områden: 10–15= 1 p 7–9= 0,75 p 4–6= 0,5 p 1–3= 0,25 p 0= 0 p Maxpoäng: 2p
(2) Bedriver som arbetsgivare ett arbete med att uppmärksamma medarbetarens egna erfarenheter av våld i nära relation.	2. Bedriver som arbetsgivare ett arbete med att uppmärksamma medarbetarens egna erfarenheter: <ul style="list-style-type: none"> - Ja, utifrån våldsutsatthet (a) - Ja, utifrån våldsutövande (b) - Nej (c) 	2: a+b= 1 p (>18 + < 18 år) a= 0,5 p (> 18 år) b= 0,5 p (> 18 år) c= 0 p Maxpoäng: 1p
(3) Har specialiserad verksamhet för brottsofferstöd under rättsprocessen i egen regi eller genom samverkansavtal till enskilda som utsatts för brott.	3. Har specialiserad verksamhet för brottsofferstöd: <ul style="list-style-type: none"> - Ja, för brottsoffer över 18 år (a) - Ja, för brottsoffer under 18 år (b) - Nej (c) 	3: a+b= 1p (>18 + < 18 år) a= 0,5p (> 18 år) b= 0,5p (> 18 år) c= 0 (Nej) Maxpoäng: 1p
Totalt våldsförebyggande insatser och index		Maxpoäng totalt: (1+2+3): (2+1+1)= 4 p Index= (Antal p/4)*100
Kompetensförsörjning		
(1) Kartläggning	1a. Genomfört kartläggning: <ul style="list-style-type: none"> - Ja - Nej 1b. Analyserat resultaten: <ul style="list-style-type: none"> - Ja - Nej 1c. Genomfört utvärdering: <ul style="list-style-type: none"> - Ja - Nej 	1a: Ja= 1 p Nej=0 p 1b: Ja= 1 p Nej=0 p Maxpoäng: 1a+1b/2: (1+1)/2=1 1c: Ja= 1 p Nej= 0 p Maxpoäng totalt: ((1a-b)+(1c)): (1+1)/= 2 p
(1a) Genomfört kartläggning under de senaste 24 månaderna, utifrån egna eller andras underlag + (1b) Utifrån kartläggning analyserat resultaten (1c) Genomfört utvärdering under de senaste 12 månaderna		
(2) Kunskaps- och metodstöd:	2a: Typ av kunskaps- och metodstöd: <ul style="list-style-type: none"> - Basutbildning - Fortbildning -Handledning - Metodstöd - Annat, ange vad: - Vet ej 	2a: Antal stödformer 4–5= 1 p 3= 0,75 p 2= 0,5 p 1= 0,25 p 0= 0 p
(2a) Vilken typ av kunskaps- och metodstöd erbjuder kommunen sina medarbetare i egen regi eller spec. verksamhet +		

<p>(2b) Vilka verksamhetsområden erbjuds kunskaps- och metodstöd+ + (2c) Erbjuder sina medarbetare kunskaps- och metodstöd i frågor kring följande områden i egen regi eller genom samverkansavtal? + (2d) Arbetar med en genusförändrande ansats i det våldsförebyggande arbetet? + Kommunen har en plan för kunskaps- och metodstöd inom området</p>	<p>- Erbjuder inget av ovanstående</p> <p><i>2b: Verksamhetsområden som erbjuds kunskaps- och metodstöd</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -Individ- och familjeomsorg -Äldreomsorg -Funktionshinderverksamhet -Socialpsykiatri -Förskola -Grundskola -Gymnasieskola (ingår ej poängsättning) -Särskola -Vuxenutbildning -Öppen fritidsverksamhet och fritidsgårdar -Stadsplanering -Annan -Vet ej -Inget av ovanstående <p><i>2c: Erbjuder sina medarbetare kunskaps- och metodstöd i kring följande områden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Våld mot barn och unga som utövas av närstående vuxen - Våld i ungas partnerrelationer - Våld i vuxnas partnerrelationer - Hedersrelaterat våld och förtryck avseende vuxna - Hedersrelaterat våld och förtryck avseende barn - Prostitution och människohandel för sexuella ändamål - Sexuell exploatering av barn - Våld mot kvinnor med funktionsnedsättning - Våld mot kvinnor med utländsk bakgrund - Våld mot kvinnor med missbruk eller beroende - Våld mot äldre kvinnor - Våld mot kvinnor i ekonomisk utsatthet - Våld mot hbtqi-personer - Våld mot kvinnor i minoritetsgrupper - Annat <p><i>2d: Genusförändrande ansats:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -Ja - Nej - Vet ej <p><i>2e: Kommunen har en samlad plan för kunskaps- och metodstöd inom följande verksamhetsområden</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -Missbruk- och beroendestöd inom individ- och familje- omsorg - Äldreomsorg - Funktionshinderverksamhet - Socialpsykiatri - Nej, ingen plan för någon av ovanstående verksamheter 	<p>2b: Antal områden: 8–11= 1 p 7–9= 0,75 p 4–6= 0,5 p 1–3= 0,25 p 0= 0 p</p> <p>2c: Antal områden: 10–15= 1 p 7–9= 0,751 p 4–6= 0,5 p 1–3= 0,25 p 0= 0 p</p> <p>2d: Ja= 1 p Nej=0 p</p> <p>Poäng totalt: $((7a+7b+7c)/3)*2$</p> <p>2e: Antal områden 3–4= 1 p 2= 0,75 p 1= 0,5 p 0= 0 p</p>
<p>Totalt kompetenser och index</p>		<p>Maxpoäng totalt: (1)+(2a-e): (1+6)= 7 p (Antal poäng/7)*100</p>
<p>Preventionsindex</p>	<p>Medel av de tre kategorierna: organisation- styrning (O), insatser mot våld (I) och</p>	<p>Max 100 p (allt på plats)</p>

	kompetenser(K) där resp. kategori väger lika tungt oberoende av antalet indikatorer (1/3): Preventionsindex=(O+I+K)/3	Min: 0 p (inget på plats)
--	--	---------------------------

BILAGA 2. KOMMUNSVAR PÅ DE INDIKATORER SOM INGÅR I PREVENTIONSINDEX

Kategorier och indikatorer	Svar (uppfyllandegrad, andel Ja för svarande kommuner)
Organisation och styrning	
<i>Styrdokument</i>	
Styrdokument och antal våldstyper som inkluderas i aktuella och politiskt, antagna styrdokument (n=212) (vet ej: n=7).	76 % av kommunerna har styrdokument. I medeltal ingår 3,8 våldstyper i styrdokumenterna (inkl. <i>Annan våldstyp</i>).
Preventionsnivåer inkluderade i styrdokumenterna (max 4 möjliga) (n=206) (vet ej: n=13)	I medeltal 2,3 av max 4 olika preventionsnivåer rapporteras..
<i>Uppsatta mål</i>	
Antal verksamhetsområden med uppsatta mål för arbetet i ordinarie styr- och ledningssystem (från nej, enstaka, flera, de flesta, alla verksamhetsområden (n=202) (vet ej: n=17)	Nej (inget område): 29 % Enstaka områden: 26 % Flera områden: 30 % De flesta områdena: 5 % Samtliga områden: 9 % Om svarsalternativen rangordnas: medianvärdet: inom enstaka områden.
(Antal våldstyper som inkluderas med uppsatta mål i ordinarie styr- och ledningssystem (n=202) (vet ej: n=17)	I medeltal 3,5 av max 8 våldstyper (48 %). (inkl. <i>Annan våldstyp</i>).
<i>Samverkan</i>	
Aktuella beslut om formaliserad samverkan på strategisk nivå finns (n=203) (vet ej: n=8)	74 % svarar Ja.
Antal Preventionsnivåer inkluderade i beslut om formaliserad samverkan (vet ej: n=17) (max 4 möjliga)	I medeltal 2,1 av max 4 olika preventionsnivåer (52 %).
<i>Samordning</i>	
Tillsvidareanställd funktion med strategiskt samordnande ansvar finns (n=217) (vet ej: n=2)	23 % svarar nej; 58 % som del av tjänst; 19 % heltid eller mer av heltid.
Funktionen har ett kommunövergripande ansvar (n=215) (vet ej: n=4)	Av de som har en samordnare svarar 69 % Ja (motsvarar 53 % av alla svarande kommuner).

Insatser mot våld	
Arbetar med <i>universellt</i> våldsförebyggande insatser inom något av följande verksamhetsområden (15 alternativ) (vet ej: n=9)	5,8 av 15 olika verksamhetsområden (30 %). Median= 5 verksamhetsområden.
Bedriver som arbetsgivare ett arbete med att uppmärksamma medarbetares egna erfarenheter av våld i nära relation (nej=0; utifrån <i>våldsutsatthet</i> eller utifrån <i>våldsutövare</i> =0,5; båda alternativen=1) (vet ej: n=15)	51 % bedriver insatser för våldsutsatta, 26 % för våldsutövare, 27 % för båda, 27 % en av dessa och 46 % bedriver inga sådana insatser.
Har specialiserad verksamhet för <i>brottsofferstöd</i> under rättsprocessen i egen regi eller genom samverkansavtal till enskilda som utsatts för brott (vet ej: n=28)	53 % bedriver insatser för brottsutsatta under 18 år, 40 % för över 18 år, 41 % för båda grupperna, 25 % för en av grupperna och 35 % inga sådana insatser.
Kompetensförsörjning	
<i>Kartläggning och analys</i>	
Genomfört kartläggning under de senaste 24 månaderna, utifrån egna eller andras underlag (vet ej: n=20)	34 % svarar Ja.
(Utifrån kartläggning analyserat resultaten (vet ej: n=20)	21 % svarar Ja.
(Genomfört någon skriftlig utvärdering av arbetet med våldsförebyggande insatser under de senaste 24 månaderna	18 % svarar Ja.
<i>Kunskaps- och metodstöd</i>	
Vilken typ av kunskaps- och metodstöd erbjuder kommunen sina medarbetare i egen regi eller specialiserad verksamhet (n=202) (vet ej: n=17)	I genomsnitt 2,6 av 5 möjliga. Medianvärdet. 3 olika erbjuds. Basutbildning vanligast (73 %), följt av fortbildning (56 %), handledning (48 %) och metodstöd (47 %). 13 % uppger <i>Annat</i>
Vilka verksamhetsområden erbjuds kunskaps- och metodstöd till olika	I medeltal rapporterar kommunerna 4,4 av 10 möjliga områden som ingår i indikatorn. Vanligast med stöd till IoF (85 %), följt av funktionshinderverksamhet och socialpsykiatri (både 58 %) och äldreomsorg (56 %). Klart lägre andelar för ex grundskolan (39 %) och fritidsverksamhet (34 %). Allra lägst för stadsplanering (14 %)
Erbjuder sina medarbetare kunskaps- och metodstöd i frågor kring följande områden i egen regi eller genom samverkansavtal (n=172) (vet ej: n=47)	I medeltal rapporterar kommunerna 6,5 av 15 möjliga områden. Vanligast med stöd på områdena våld i vuxnas partnerrelationer (69 %), mot barn och unga som utövas av närstående vuxen (64 %), hedersrelaterat våld och förtryck avseende barn (62 %), våld i ungas partner-relationer (53%) och våld mot kvinnor med missbruk eller beroende (48 %)
Arbetar med en genusförändrande ansats i det våldsförebyggande (n=174) (vet ej: n=45)	47 % svarar på en eller båda delfrågorna: (a) Ja, med utgångspunkt i handboken "Inget att vänta på (24 %); (b) Ja, men inte med utgångspunkt i "Inget att vänta på (också 24 %)
Kommunen har en samlad plan för kunskaps- och metodstöd inom området mäns våld mot kvinnor (inkl. Våld i nära relationer	44 % svarar Ja på minst ett av fyra alternativ. Vanligast: plan för missbruks- och beroendestöd inom IoF (42 %). Plan för äldreomsorg, funktionshinderverksamhet socialpsykiatri: 22 %, 21 % resp. 23 %.

BILAGA 3. JÄMSTÄLLDHETS- MYNDIGHETENS KOMMUNENKÄT

En av frågeställningarna i denna studie är om Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät kan användas för uppföljning av kommunernas våldsförebyggande arbete på lokal, regional och nationell nivå. I grunden är det en fråga om undersökningens kvalitet. Därför redogör vi nedan för olika aspekter av kvaliteten i enkäten för att därefter försöka besvara frågan om den framöver kan användas i uppföljningssyften.

I takt med att vi analyserat dessa data samt ställt frågor om enkäten till representanter för fördjupningskommunerna har vi fått en relativt bra överblick av enkätens styrkor och svagheter. Det rör sig dock om våra bedömningar och inte om någon validering av frågorna mot faktiska (sanna) externa kriterier. Några sådana externa kriterier som visar på hur det faktiskt förhåller finns inte.

En webbenkät som denna har flera centrala steg - alltifrån konstruktionen av frågor, val av mottagare av enkäten (genom e-postadresserna), enkätinstruktioner, datainsamlingen i sig, påminnelser samt hantering av insamlade data.

Mycket av det vi som tas upp nedan är sådant som påverkar viljan att besvara enkäten. Andelen kommuner som besvarat enkäten är lägre jämfört med både Brås kommunenkät om det lokala brottsförebyggande området och Folkhälsomyndighetens kommunenkät om det lokala ANDTS-arbetet.

En viktig utgångspunkt är också svaren på frågorna som ställdes i slutet av enkäten om den var svår att besvara och om det saknas någon/några förvaltningar i det samordnade svar som kommun gett. Sjuttiosex procent svarade att enkäten var svår (17 %) eller ganska svår (59 %) att svara på. Fyrtiosex procent av kommunerna svarade vidare att uppgifter saknas från en eller flera förvaltningar som hade behövts för att kunna besvara enkäten⁵. Dessa siffror får bedömas som höga men betyder inte nödvändigtvis att enkätsvaren håller låg kvalitet.

Mottagarna av enkäten och deras samordningsuppdrag

Om enkäten skickades till rätt personer kan vi inte uttala oss om. Eftersom mottagarna ska samordna enkätsvaren i sin kommun är det viktigt att information om vikten av samordning blir tydligt så att mottagarna förstår att sannolikt flera förvaltningar i kommunen kommer att behöva involveras. Detta står i informationen om enkäten på enkätens första sida. Vi vet dock inte om det också framgick av e-postutskicket i sig. Under alla omständigheter är viktigt att tydliggöra detta och att det därför behövs en del planering och att det därför också kommer att ta tid att besvara enkätens alla frågor.

---

⁵ Den förvaltning som störst andel kommuner svarade att de saknar uppgifter från är utbildning (33 %), följt av kultur- och fritid (28 %) och kommunledning (23 %). Folkhälsa, äldreomsorgen och funktionsstöd uppvisar motsvarande andelar på ca 21 %, 22 % respektive 18 %. Individ- och familjeomsorgen uppvisar den klart lägsta andelen med 7 %.

Vi ser också i svaren på frågorna att en hel del svar är *Vet ej*. En delförklaring kan vara att detta varit det enkla sättet att komma vidare i enkäten. Eftersom det för flera frågor inte gick att hoppa över frågan kan ett *vet ej*-svar vara det enkla sättet att inte behöva ta reda på svaret på frågan, undvika alltför mycket av samordning, och därmed gå vidare i enkäten och avsluta ärendet.

Vi kommer därmed osökt in på frågan i vilken utsträckning man ska kräva svar på frågor för att kunna gå vidare i enkäten.

Att ha frågor som kräver svar och svarsalternativet vet ej

Några frågor i denna enkäten kunde respondenterna hoppa över medan andra, och flertalet, krävde svar. Det är alltid en avvägning som måste göras mellan att ibland tillåta svarande att slippa besvara vissa frågor och därmed gå vidare eller att kräva svar och samtidigt riskera att enkäten inte blir besvarad fullt ut eller att som i detta fall, *vet-ej*-svaren används för flitigt. Nu används sannolikt *Vet ej* som en ventil för att gå framåt i enkäten trots att egentligen alla frågor i enkäten har ett svar: antingen finns det på plats som efterfrågas eller så finns det inte. Det gäller helt enkelt för respondenten att ta reda på hur det förhåller sig.

Den stora andelen *vet ej*-svar på vissa frågor består sannolikt både av de som tänkt efter en del och som inte *vet* (och inte tar reda på svaret) och de som inte alls funderar och bara vill gå vidare i enkäten. Sistnämnda skulle i vissa andra undersökningar utan låsta frågor bli betraktade som internt bortfall eftersom de sannolikt skulle hoppa över frågorna.

Omfattning av informationstext och antal frågor

Informationen på enkäten första sida, som alltså föregår frågorna, är omfattande och detsamma gäller den förklarande texten i anslutning till många av frågorna. Området VINR är visserligen ordrikt med begrepp som måste förstås och förklaras men detta gör den samtidigt ganska tidskrävande att besvara.

Det kan i detta sammanhang vara värt att nämna att 41 % av de svarande kommunerna (90 av 219) besvarade enkäten på under en timme, 52 % (113 av 219) bevarade enkäten under samma dag. En del av dem kan naturligtvis ha genomfört planering och samordning av svaren innan webbenkäten öppnades och började besvaras, t.ex. genom att först skriva ut enkäten på papper, se på frågor som ska besvaras och planera därefter. Men det är svårt att undvika tanken att den korta svarstiden också kan indikera att en del personer snabbt och utan vidare samordning besvarat enkäten. Visserligen behövdes kanske ingen samordning och planering för en del av dem som besvarat enkäten eftersom de redan *vet* alla svaren. Så kan vara fallet t.ex. för en nyckelperson i en liten kommun med god överblick om vad som pågår inom kommunen inom området. Men det är svårt att tro att detta gäller för alla med kort svarstid.

I våra samtal framgår att flera tycker att enkäten var ganska svår att besvara samtidigt som vi får bilden av att den upplevda svårighetsgraden tycks samvariera med hur långt kommunen kommit i VINR-arbetet. De kommuner som vi samtalat som har ett mer utvecklat arbete upplever i mindre utsträckning än andra övriga att enkäten var svår att fylla i genom för många frågor och för mycket text. Vi ser också i våra analyser av enkätdata att de kommuner med högst preventionsindexpoäng (här den högsta

femtedelen) i mindre utsträckning svarar att enkäten var svår eller ganska svår att besvara och att uppgifter saknas från andra förvaltningar som hade behövts för att besvara frågor.

När det gäller antal frågor så bör dessa begränsas till de nödvändiga, dvs. endast frågor som sedan används i analyserna. Nu var denna underökning den första som genomförts och kan i den bemärkelsen betraktas som en pilotundersökning.

Synpunkter på vissa frågor

När det gäller frågorna i sig tycks de ha fungerat på det stora hela tillfredsställande. Frågor som vi dock bedömer behöver ses över är de följdfrågor som ställs i anslutning till vilka styrdokument som finns och om det finns mål för arbetet i ordinarie styr- och ledningssystem. I båda frågas efter vilka preventionsnivåer som inkluderas men våra analyser visar att dessa är i stort sett desamma både för både styrdokumentet och målen. Det räcker därför att ställa följdfrågan om preventionsnivåer för en av frågorna. Detsamma gäller följdfrågan om vilka våldstyper som inkluderas.

När det gäller följdfrågorna till frågan om de universella våldsförebyggande insatserna och om dessa är del av ett långsiktigt utvecklingsarbete ser vi dessa som svårbedömda för respondenterna. Vad betyder långsiktigt utvecklingsarbete? Det finns en uppenbar risk att uttrycket uppfattas på olika sätt av olika respondenter. Ett kanske bättre alternativ är att istället fråga om hur lång tid som kommunen arbetat med olika metoder.

En brist, som denna undersökning delar med kommunenkäterna nämnda ovan, är att frågorna om olika insatser rör om dessa förekommer eller ej och inte i vilken omfattning de förekommer. Vi vet därför inte till hur många i målgruppen som de olika insatserna, t.ex. de olika metoderna, når ut till. Det enda vi vet idag är att det förekommer eller finns i kommunens ”verktygslåda”. Det har tidigare testats att försöka fånga in hur många som tar del av olika metoder, t.ex. antal skolor som har program eller antal föräldrar som deltar i olika föräldrastödsprogram. Men det har visat sig vara väldigt svårt att mäta. Antalet frågor blir många och kommuner har svårt att ta reda på hur många det rör sig om som nås och som tar del av olika insatser. Sådana kartläggningar lämpar sig nog bättre i rena forskningsstudier snarare än i återkommande myndighetsinitierade uppföljningar på området.

Kvaliteten bakom olika strukturella förhållanden och insatser fångas inte heller in. Det är därför bra att undersökningen i anslutning till flera centrala frågor har en ruta för kommentarer med möjlighet att utveckla svaren. Men dessa är frivilliga att fylla i. Ett annat alternativ är att myndigheten, likt vårt förfarande med 15 kommuner, fortsätter att göra nedslag i ett slumpmässigt urval av kommuner och i djupintervjuer försöker få en bättre förståelse av vad svaren på enkätfrågorna egentligen betyder.

Vissa frågelydelser bör också ses över och förtydligas, tex. frågan om *specialiserad verksamhet för brottofferstöd under rättsprocessen i egen regi eller genom samverkansavtal till enskilda som utsätts för brott inom området*. Detsamma gäller motsvarande fråga om kommunen i egen regi eller genom samverkansavtal bedriver kunskaps- och metodstöd under del 5 i enkäten. När det gäller den sistnämnda ser vi att en del kommuner som svarat nej ändå svarar jag på vissa efterföljande frågor vilken typ av kunskap- och metodstöd som kommuner erbjuder sina medarbetare i egen regi eller genom samverkansavtal. Möjligen är det så att kommuner ser en skillnad i att *bedriva* sådant stöd och, som i följdfrågan, att *erbjud* sådant stöd. Detta bör åtminstone ses över.

De sammanfattande mått och de indikatorer som tagits fram inom ramen för denna studie (se tabellerna 2.1–2.2) ser vi som självklara mått att använda i en uppföljningsstudie. De ger svar på de viktigaste områdena: strukturer genom att mäta organisation-styrning och kompetensförsörjning samt insatser.

Frågeområden som saknas

I denna enkät och/eller i Brås kommunenkät borde någon fråga ställas om samverkan och samordning mellan VINR-arbetet och det övriga brottsförebyggande arbetet förekommer. En sådan koppling kan tyckas vas självklar men som vi skrivet om ovan i rapporten är det högst tveksamt om så är fallet i många kommuner.

Vilka resurser som finns att tillgå för arbeten såväl arbetet med VINR som inom andra områden är svåra att mäta. Men både Folkhälsomyndighetens och Brås kommunenkät ställer några mer detaljerade frågor om resurser (Brås: om fler personer än den svarande arbetet med brottsförebyggande frågor i kommunen och hur många tjänsteprocent som kommunen avsätter totalt för brottsförebyggande arbete; Folkhälsomyndigheten: hur mycket arbetstid som kommer avsätter för övergripande samordning och planering av det hälsofrämjande och förebyggande ANDTS-arbetet – antingen i procent av heltid under ett år eller i antal timmar på ett år). Någon sådan liknande fråga skulle med fördel kunna ställas i denna enkät.

Avsatt tid för samordning är en del av personella resurser, en annan är respondentens arbetslivserfarenhet och utbildning i frågor om VINR. Likande frågor men om brottsförebyggande arbetet ställs i Brås kommunenkät och skulle för VINR kunna ställas i denna enkät. Det bör nämnas att analyser av Brå visar på starka samband mellan personella förutsättningar och ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete (Brå, 2023). Jämställdhetsmyndighetens enkät visar också på tydliga samband mellan i vilken omfattning samordningsfunktion för arbetet finns och de sammanfattande preventionsmåten, t.ex. omfattningen av insatser på området och av kompetensförsörjning.

Utvecklad tvärssektoriell samverkan är en viktig förutsättning. I enkäten finns en fråga men skulle, förslagsvis, kompletteras med ytterligare någon om aktörer som ingår i samverkan, och om samverkan sker både i styrgrupper och i kommunövergripande arbetsgrupper. Det skulle vara värdefullt att veta om VINR är en fråga som tas upp i de lokala brottsförebyggande råden.

Kan enkäten användas för uppföljning av kommunernas våldsförebyggande arbete på lokal, regional och nationell nivå?

De utvecklingsmöjligheter som redovisats ovan är inte omfattande och borde därför kunna åtgärdas tämligen enkelt. Det kanske största problemet är att data för flertalet frågor finns för endast 206 kommuner vilket motsvarar 71 % av Sveriges alla kommuner. Skulle alla 290 kommuner delta skulle nivån på de förutsättningar som studerats ovan antagligen bli något lägre, men vi kan inte vara helt säkra.

Skulle dessutom andra kommuner välja att inte delta vid nästa tillfälle (år 2025) blir andelen kommuner som kan studeras över tid, med data för båda åren, än färre. Om exempelvis bortfallet är detsamma 2025 som 2023 men med hälften nya bortfallskommuner 2025 blir antalet kommuner med data för både tillfällena endast 164 kommuner, alltså 57 % av alla kommuner i landet. Därför borde den allra viktigaste

kvalitetsinsatsen framöver vara att ombesörja för en hög och ett ökat svarsdeltagande nästa gång och att inte tappa de kommuner som deltog 2023. Kanske kan myndigheten locka alla kommuner som deltar även 2025 med kommunspecifika återkopplingar på förändringar 2023–2025.

Bortfallets storlek är också av betydelse för huruvida enkäten kan användas för uppföljning regionalt och nationellt. Vissa län har betydligt högre andel kommuner som inte deltar än andra. I Uppsala län deltog 3 av 7 kommuner, i Kalmar län 7 av 12, i Örebro län 6 av 12, i Jämtland län 4 av 8 för att nämna de fyra län med högst bortfall. I dessa och möjligen också i vissa andra blir det svårt med en regional uppföljning. Det försvårar också för en nationell uppföljning.

Jämställdhetsmyndigheten | Box 73, 42422 Angered | Besöksadress: Angereds torg 9
031-3929000 | info@jamstalldhetsmyndigheten.se | www.jamstalldhetsmyndigheten.se